

**Z KUŞAĞININ MANEVİYAT DÜZEYLERİNİN
ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN
İNCELENMESİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

Halil İbrahim ACAR

Kütahya - 2024

T.C.
KÜTAHYA DÜMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
Disiplinlerarası Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**Z KUŞAĞININ MANEVİYAT DÜZEYLERİNİN
ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN
İNCELENMESİ**

Danışman:
Doç. Dr. Bünyamin HAN

Hazırlayan:
Halil İbrahim ACAR

Kütahya - 2024

Kabul ve Onay

KÜTAHYA DÜMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Disiplinlerarası Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Ana bilim dalında, 202185581009 öğrenci numaralı, Halil İbrahim ACAR'ın hazırlamış olduğu “Z KUŞAĞININ MANEVİYAT DÜZEYLERİNİN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ” başlıklı yüksek lisans tez çalışması ile ilgili tez savunma sınavı jüri tarafından yapılmış ve adayın tezinin OY BİRLİĞİ ile kabul edilmesine karar verilmiştir.

11/06/2024

Jüri Üyesi	İmza	
	Onay	Ret
Doç. Dr. Bünyamin HAN (Danışman)		
Prof. Dr. Mustafa KOÇ		
Doç. Dr. Ömer Faruk SÖYLEV		

Onay

Doç. Dr. Eray ACAR

Enstitü Müdürü

Bilimsel Etik Bildirimi

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “*Z Kuşağının Maneviyat Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlandığı aşamaya kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığımı, bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

11/06/2024

Halil İbrahim ACAR

Özgeçmiş

2011 yılında Kütahya Akşemsettin Anadolu İmam Hatip Lisesinden mezun oldu. 2012 yılında İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde lisans eğitimi almaya başladı ve 2017 yılında lisans eğitimini tamamladı. 2021 yılında Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü'nde tezli yüksek lisans eğitimine başladı. Halil İbrahim ACAR 2017 yılından itibaren Özel Eğitim kurumlarında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni olarak görev yapmaktadır.

.

ÖZET

Z KUŞAĞININ MANEVİYAT DÜZEYLERİNİN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

ACAR, Halil İbrahim

Yüksek Lisans Tezi

Disiplinlerarası Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Bünyamin HAN

Haziran, 2024, 122 sayfa

Kuşak, belirli tarihler arasında doğmuş, bu tarihlerde yaşanan kültürel, toplumsal, ekonomik ve politik olgulardan etkilenmiş birey gruplarını tanımlamak için kullanılan bir terimdir. Yalnızca dünyaya gelen tarihler çerçevesinde kuşağı tanımlamak mümkün değildir, bu süreçte edinilen ortak toplumsal bilinç de kuşakların ayrılmasında önemli rol oynamaktadır. Bu araştırma ile Z kuşağındaki gençlerin maneviyat düzeylerine etki eden değişkenler analiz edilmeye çalışılmıştır. Günümüzde Z kuşağına denk gelen lise ve üniversite eğitimi, bu süreç içinde geçen zaman, gençler için toplumsal bilincin edinilmesinde oldukça önemlidir. Araştırmamız da betimsel bir tasarıma sahip nicel araştırma olarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, genel bir tarama modeli kullanılmıştır. Teknik olarak anket tekniği kullanılmış, farklı ekonomik, sosyal ve kültürel sınıflardan gelen 14- 18 yaş aralığında 515 gençle anketler yapılmıştır. Araştırmaya katılanların dinle ilgili tutum ve davranışları, inanç-ibadet-sosyal hayat alanlarında sorgulanmış ve bunlar cinsiyet, yaş, okul ortamları, sosyal medya, aile gibi bağımsız değişkenlerle ilişkilendirilmeye çalışılmıştır. Örneklerimiz sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik çeşitliliği sağlamak amacıyla belirlenmiştir. Okul ortamlarının çeşitliliğine önem verilmiş, Anadolu Lisesi, Özel Anadolu Lisesi, İmam Hatip Lisesi ve Meslek liseleri gibi farklı alanlardan görüşmeciler seçilmiştir.

Araştırmamızın sonucunda öğrencilerin maneviyat algılarının genel olarak yüksek bir düzeyde olduğunu göstermektedir. Maneviyatın, öğrencilerin yaşamlarındaki zorluklarla başa çıkmada önemli bir rol oynadığı ve çoğunluğunun yaşamlarında aşkın bir varlığa veya ilaha inandığı belirlenmiştir. Ayrıca, öğrencilerin manevi uygulamalara orta düzeyde katılım gösterdikleri ve hayatın anlamını arama konusunda yüksek bir duyarlılığa sahip oldukları tespit edilmiştir. Bu sonuçlar, maneviyatın öğrencilerin yaşamlarında önemli bir yer tuttuğunu ve bu konuda çeşitli manevi uygulamalara katılım gösterdiklerini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Aile, Arkadaş, Gençlik, Maneviyat, Okul, Z kuşağı

ABSTRACT**FACTORS AFFECTING THE SPIRITUALITY LEVELS OF GENERATION Z****ACAR, Halil İbrahim****Master's Thesis,****Department of Spiritual Counseling and Guidance****Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Bünyamin HAN****June, 2024, 122 pages**

Generation is a term used to describe groups of individuals born between certain dates and affected by the cultural, social, economic and political phenomena experienced during these dates. It is not possible to define a generation only within the framework of birth dates; the common social consciousness acquired in this process also plays an important role in separating generations. This research attempted to analyze the variables affecting the spirituality levels of young people in Generation Z. Today, high school and university education, which corresponds to Generation Z, and the time spent in this process are very important in acquiring social awareness for young people. Our research was conducted as a quantitative research with a descriptive design. A general survey model was used in the research. The surveys were conducted with 515 young people between the ages of 14 and 18 from different economic, social and cultural classes. The attitudes and behaviors of the research participants regarding religion were investigated in the areas of belief-worship-social life, and these were tried to be associated with independent variables such as gender, age, school environments, social media and family. Our sample was determined to ensure socio-cultural and socio-economic diversity. Emphasis was placed on the diversity of school environments, and interviewees were selected from different schools such as Anatolian High School, Private Anatolian High School, Imam Hatip High School and Vocational High Schools.

The result of our research shows that students' perceptions of spirituality are generally at a high level. It has been determined that spirituality plays an important role in students' coping with the difficulties in their lives and the majority of them believe in a transcendent being or God in their lives. Additionally, it was found that students showed moderate participation in spiritual practices and had a high sensitivity to searching for the meaning of life. These results show that spirituality has an important place in students' lives and that they participate in various spiritual practices in this regard.

Keywords: Generation, Family, Generation Z, School, Spirituality, Youth

ÖNSÖZ

Gençlik dönemi, bir bireyin hayatında önemli bir dönem olarak kabul edilir. Bu dönemi özellikle önemli kılan, ergenlik döneminin başlamasıyla birlikte bireyde meydana gelen psikolojik, sosyal ve zihinsel değişimlerdir. Bu süreçte gençler, soyut kavramları anlamaya ve değerlendirmeye başlarlar. Aynı zamanda, dinî düşüncelerini sorgulama eğilimindedirler ve bu düşünceleri kendi deneyimleri ve öğrendikleriyle yeniden şekillendirirler. Bu durum, gençlerin zihinsel gelişiminde yeni perspektiflerin kazanılmasına katkıda bulunurken, önceden benimsenmiş fikirlere karşı da şüphecilik duyguları uyandırabilir. Bu süreç, gençlerin kimliklerini keşfetme ve dünya görüşlerini oluşturma sürecinde önemli bir rol oynar.

Bu noktada, gençlerin betimlenmesinde sıkça kullanılan "Z kuşağı" kavramı temel alınarak, bu dönemdeki gençlerin manevi düzeylerini etkileyen değişkenleri araştırmanın önemi ortaya çıkmaktadır.

Tez çalışmamın planlanması ve yürütülmesinde benden desteklerini esirgemeyen, dönütleriyle ilerlememi sağlayan sayın danışman hocam Doç. Dr. Bünyamin Han'a Yüksek Lisans öğrenimim esnasında derslerine katılmaktan onur duyduğum kıymetli hocam Doç. Dr. Ömer Faruk Söylev'e Tez jürimde bulunan, sunduğum çalışmayı dikkatlice okuyup eleştirilerini paylaştan ve bana yol gösteren değerli hocam Prof. Dr. Mustafa Koç'a teşekkürlerimi borç bilirim.

Bugünlere gelmemi sağlayan, eğitim hayatım boyunca maddi ve manevi olarak beni destekleyen, her zaman bana inanan ve güvenen sevgili annem Gönül Acar ve babam Hasan Acar'a, hayatımın tüm zorlu anlarında olduğu gibi bu yorucu süreçte de desteği ve özverisi ile ihtiyacım olan her an yanımda olan, sabrını ve desteğini hiç esirgemeyen, varlığıyla hayatıma anlam ve mutluluk katan yol arkadaşım, sevgili eşim Şeyma Acar'a ve biricik oğlum Ömer Tuğrul'a, hayatın her aşamasında olduğu gibi tezimde de bilgi ve birikimleriyle destek olan abim Fatih Acar'a ve son olarak anketime katılan tüm katılımcılara sonsuz teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET	v
ABSTRACT	vi
TABLolar LİSTESİ	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
KISALTMALAR	xiv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. KUŞAK KAVRAMI	7
1.1.1. Gençlik.....	7
1.1.2. Kuşak Olgusu.....	8
1.1.3. Kuşak Sınıflamaları	9
1.1.3.1. Sessiz Kuşak	13
1.1.3.2. Bebek Patlaması Kuşağı	13
1.1.3.3. X Kuşağı	15
1.1.3.4. Y Kuşağı	17
1.1.3.5. Z Kuşağı	19
1.2. MANEVİ DANIŞMANLIK VE REHBERLİK	23
1.2.1. Maneviyat Kavramı	23
1.2.2. Manevi Danışmanlığın Tarihsel Gelişimi ve Ortaya Çıkışı	25
1.3. Z KUŞAĞI MANEVİYATLARINI ETKİLEYEN UNSURLAR	29
1.3.1. Aile	31
1.3.2. Gençlerin Dini Eğitimi	34
1.3.3. Okul ve Arkadaşlar	37
1.3.4. Dijital Alan	38

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. MODELİ	42
2.2. HİPOTEZLER	44
2.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	43
2.2.1. Kişisel Bilgi Formu	43
2.2.2. Maneviyat Ölçeği	43

2.4. EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ	44
2.5. VERİLERİN TOPLANMASI	45
2.6. VERİLERİN ANALİZİ	45
2.6.1. Verilerin Geçerlik ve Güvenirliği	47
2.6.2. Örneklemin Ait Sosyodemografik Bilgiler	47
2.6.2.1. Örneklemin Cinsiyetine Göre Dağılımları	47
2.6.2.2. Örneklemin Yaş Değişkenine Göre Dağılımları	48
2.6.2.3. Örneklemin Kardeş Sayısı Durumuna Göre Dağılımları	48
2.6.2.4. Örneklemin Anne ve Baba Birliktelik Durumlarına İlişkin Dağılımları	48
2.6.2.5. Örneklemin Evinde Yaşayan Başka Bireylerin Olup Olmama Durumuna İlişkin Dağılımları	49
2.6.2.6. Örneklemin Aile Gelir Durumlarına İlişkin Dağılımları	49
2.6.2.7. Örneklemin Öğrenim Gördüğü Lise Türüne İlişkin Dağılımları	50
2.6.2.8. Örneklemin Sosyal Medya Kullanım Durumuna İlişkin Dağılımları	50
2.6.2.9. Örneklemin Okul Dışında Din Eğitimi Alma Durumuna İlişkin Dağılımları	50

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

3.1. ÖRNEKLEMİN MANEVİYAT DÜZEYLERİNE İLİŞKİN BULGULAR	53
3.2. BOYUTLAR VE MADDELER BAZINDA ÖRNEKLEMİN MANEVİYAT DÜZEYLERİNE İLİŞKİN BULGULAR	54
3.2.1. Manevi Başa Çıkma Boyutunda Örneklemin Maneviyat Düzeyleri	54
3.2.2. Aşkınlık Boyutunda Örneklemin Maneviyat Düzeyleri	56
3.2.3. Manevi Yaşantı Boyutunda Örneklemin Maneviyat Düzeyleri	57
3.2.4. Anlam Arayışı Boyutunda Örneklemin Maneviyat Düzeyleri	59
3.2.5. Manevi Hoşnutluk Boyutunda Örneklemin Maneviyat Düzeyleri	60
3.2.6. Bağlantı Boyutunda Örneklemin Maneviyat Düzeyleri	61
3.2.7. Tabiatla Uyum Boyutunda Örneklemin Maneviyat Düzeyleri	63
3.3. DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER AÇISINDAN ÖRNEKLEMİN MANEVİYAT DÜZEYLERİ	64
3.3.1. Cinsiyete Göre Örneklemin Maneviyat Düzeyleri	64
3.3.2. Ebeveyn Birliktelik Durumuna Göre Örneklemin Maneviyat Düzeyleri	64
3.3.3. Ailede Başka Bireyin Yaşama Durumuna Göre Örneklemin Maneviyat Düzeyleri	65
3.3.4. Sosyal Medya Kullanım Durumuna Göre Örneklemin Maneviyat Düzeyleri	65
3.3.5. Lise Türüne Göre Örneklemin Maneviyat Düzeyleri	65

3.3.6. Okul Dışında Din Eğitimi Alma Durumuna Göre Örneklemin Maneviyat Düzeyleri	66
3.3.7. Yaşlarına Göre Örneklemin Maneviyat Düzeyleri	66
3.3.8. Ailenin Aylık Gelirine Göre Örneklemin Maneviyat Düzeyleri	67

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TARTIMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1. TARTIŞMA	70
4.1.1. Manevi Başa Çıkma Boyutunda Örneklemin Maneviyat Düzeyleri	70
4.1.2. Aşkınlık Boyutunda Örneklemin Maneviyat Düzeyleri	71
4.1.3. Manevi Yaşantı Boyutunda Örneklemin Maneviyat Düzeyleri	71
4.1.4. Bağlantı Boyutunda Örneklemin Maneviyat Düzeyleri	72
4.1.5. Anlam Arayışı Boyutunda Örneklemin Maneviyat Düzeyleri	73
4.1.6. Manevi Hoşnutluk Boyutunda Örneklemin Maneviyat Düzeyleri	74
4.1.7. Tabiatla Uyum Boyutunda Örneklemin Maneviyat Düzeyleri	75
4.1.8. Örneklemin Cinsiyetine Göre Maneviyat Düzeyleri	75
4.1.9. Ebeveyn Birliktelik Durumuna Göre Örneklemin Maneviyat Düzeyleri	77
4.1.10. Ailede Başka Bireyin Yaşama Durumuna Göre Örneklemin Maneviyat Düzeyleri	78
4.1.11. Okul Dışında Din Eğitimi Alma Durumuna Göre Örneklemin Maneviyat Düzeyleri	78
4.1.12. Lise Türüne Göre Örneklemin Maneviyat Düzeyleri	79
4.1.13. Yaşlarına Göre Örneklemin Maneviyat Düzeyleri	80
4.1.14. Ailenin Aylık Gelirine Göre Örneklemin Maneviyat Düzeyleri	81
4.1.15. Sosyal Medya Kullanım Durumuna Göre Örneklemin Maneviyat Düzeyleri	82
4.2. SONUÇ	83
4.3. ÖNERİLER	86
EKLER	88
KAYNAKÇA	93
DİZİN	106

TABLOLAR LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 1.1: Kuşakların Sınıflandırılması Konusunda Çeşitli Görüşler	10
Tablo 1.2: Türkiye’de Akademik Yazında Kuşak Sınıflandırmaları	12
Tablo 2.1: Maneviyat Ölçeğinin Alt boyut ve Maddeleri	44
Tablo 2.2: Ölçeğe İlişkin Cronbach’s Alpha Katsayısı	47
Tablo 2.3: Örneklemen Cinsiyetine Göre Dağılımları	47
Tablo 2.4: Örneklemen Yaşlarına Göre Dağılımları	48
Tablo 2.5: Örneklemen Kardeş Sayısına Göre Dağılımları	48
Tablo 2.6: Örneklemen Anne ve Baba Birliktelik Durumlarına İlişkin Dağılımları	48
Tablo 2.7: Örneklemen Evinde Yaşayan Başka Bireylerin Olup Olmama Durumlarına İlişkin Dağılımları	49
Tablo 2.8: Örneklemen Aile Gelir Durumlarına İlişkin Dağılımları	49
Tablo 2.9: Örneklemen Öğrenim Gördüğü Lise Türüne İlişkin Dağılımları	50
Tablo 2.10: Örneklemen Sosyal Medya Kullanım Durumuna İlişkin Dağılımları	50
Tablo 2.11: Örneklemen Okul Dışında Din Eğitimi Alma Durumuna İlişkin Dağılımları	50
Tablo 3.1: Örneklemen Maneviyat Düzeylerine İlişkin Görüşlerinin Madde Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Düzeyleri	53
Tablo 3.2: Manevi Başa Çıkma Boyutunda Örneklemen Maneviyat Düzeyleri	55
Tablo 3.3: Manevi Başa Çıkma Boyutundaki Maddelerin Frekans ve Yüzde Hesaplamaları	55
Tablo 3.4: Aşkınlık Boyutunda Örneklemen Maneviyat Düzeyleri	56
Tablo 3.5: Aşkınlık Boyutundaki Maddelerin Frekans ve Yüzde Hesaplamaları	56
Tablo 3.6: Manevi Yaşantı Boyutunda Örneklemen Maneviyat Düzeyleri	57
Tablo 3.7: Manevi Yaşantı Boyutundaki Maddelerin Frekans ve Yüzde Hesaplamaları	58
Tablo 3.8: Anlam Arayışı Boyutunda Örneklemen Maneviyat Düzeyleri	59
Tablo 3.9: Anlam Arayışı Boyutundaki Maddelerin Frekans ve Yüzde Hesaplamaları	59
Tablo 3.10: Manevi Hoşnutluk Boyutunda Örneklemen Maneviyat Düzeyleri	60
Tablo 3.11: Manevi Hoşnutluk Boyutundaki Maddelerin Frekans ve Yüzde Hesaplamaları	61

Tablo 3.12: Bağlantı Boyutunda Örneklemın Maneviyat Düzeyleri	62
Tablo 3.13: Bağlantı Boyutundaki Maddelerin Frekans ve Yüzde Hesaplamaları	62
Tablo 3.14: Tabiatla Uyum Boyutunda Örneklemın Maneviyat Düzeyleri	63
Tablo 3.15: Tabiatla Uyum Boyutundaki Maddelerin Frekans ve Yüzde Hesaplamaları	63
Tablo 3.16: Cinsiyete Göre Örneklemın Maneviyat Düzeyine Yönelik t-Testi Sonuçları	64
Tablo 3.17: Ebeveyn Birliktelik Durumuna Göre Örneklemın Maneviyat Düzeyine Yönelik t-Testi Sonuçları	64
Tablo 3.18: Ailede Başka Bireyin Yaşama Durumuna Göre Örneklemın Maneviyat Düzeyine Yönelik t-Testi Sonuçları	65
Tablo 3.19: Sosyal Medya Kullanım Durumuna Göre Örneklemın Maneviyat Düzeyine Yönelik t-Testi Sonuçları	65
Tablo 3.20: Lise Türüne Göre Örneklemın Maneviyat Düzeyine Yönelik t-Testi Sonuçları	66
Tablo 3.21: Okul Dışında Din Eğitimi Alma Durumuna Göre Örneklemın Maneviyat Düzeyine Yönelik t-Testi Sonuçları	66
Tablo 3.22: Yaşlarına Göre Örneklemın Maneviyat Düzeylerine İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	66
Tablo 3.23: Yaşlarına Göre Örneklemın Maneviyat Düzeylerine Yönelik Görüşlerin ANOVA Testi Veri Sonucu	67
Tablo 3.24: Ailenin Aylık Gelirine Göre Örneklemın Maneviyat Düzeylerine İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	67
Tablo 3.25: Ailesinin Aylık Gelirine Göre Örneklemın Maneviyat Düzeylerine Yönelik Görüşlerin ANOVA Testi Veri Sonucu	68

ŞEKİLLER LİSTESİ**Sayfa**

Şekil 2.1: Maneviyat Ölçeği Normallik Saçılım Grafiği	46
--	----

KISALTMALAR

Akt.	Aktaran
Bkz.	Bakınız
C.	Cilt
Çev.	Çeviren
Çev.	Çeviri
Diğ.	Diğerleri
Ed.	Editör
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
N	Katılımcı Sayısı
P	Anlamlılık Değeri
s.	Sayfa
S.	Sayı
Ss	Standart Sapma
Vd.	Ve diğerleri
Yay.	Yayınları

TEZ METNİ

GİRİŞ

1. Problem

Gençlik dönemi, bir bireyin eğitim hayatında kritik dönem olarak kabul edilir. Bu dönemi özellikle önemli kılan, ergenlik döneminin başlamasıyla birlikte bireyde meydana gelen psikolojik, sosyal ve zihinsel değişimlerdir. Bu süreçte gençler, soyut kavramları anlamaya ve değerlendirmeye başlarlar. Aynı zamanda, dinî düşüncelerini sorgulama eğilimindedirler ve kendi deneyimleriyle ve öğrendikleriyle bu düşünceleri yeniden şekillendirme yoluna giderler. Bu durum, gençlerin zihinsel gelişiminde yeni perspektiflerin kazanılmasına katkıda bulunurken, önceden benimsenmiş fikirlere karşı da şüphecilik duyguları uyandırabilir. Bu süreç, gençlerin kimliklerini keşfetme ve dünya görüşlerini oluşturma sürecinde önemli bir rol oynar (Koç, 2004, s. 235-237).

Bu çerçevede, günümüzde lise çağındaki gençlerin betimlenmesinde sıkça kullanılan "Z kuşağı" kavramını temel alarak, bu dönemdeki gençlerin manevi düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından araştırılması önemli görülmektedir.

Toplumun geleceğinin şekillenmesinde büyük rol oynayan kesim, gençliktir. Gençlik, sıklıkla toplumun geleceği üzerine yüklenen misyonu ile dikkat çeker ve birçok çalışmanın odak noktası haline gelir. Toplumun beklentileri doğrultusunda şekillendirilmeye çalışılan gençlik, gelişme ve kalkınma potansiyelinin belirleyici bir unsuru olarak kabul edilir. Gençlerin gelecek beklentileri ile toplumun gençlikten beklentileri, toplumsal dinamiklerin önemli bir parçası olarak bir arada ele alınır ve değerlendirilir. (Aydın, 2020, s. 6)

Türkiye demografik yapısı itibarıyla genç bir toplumdur. 2022 yılının TÜİK verilerine göre 15-24 yaş arası 12 milyon 949 bin 817 genç ile toplumun %15.2'ini oluşturmaktadır (TDK, 2023). Türkiye gibi genç nüfusun yoğun olduğu ülkelerde, gençliğin ülkenin geleceği üzerinde oynadığı rol daha da belirgin hale gelir. Bu bağlamda, çalışmamızın gençler üzerine odaklanması kaçınılmazdır (Bölükbaş, 2019, s. 216). Gençlik dönemi, bireyin geleceği ile ilgili en kritik kararların temellerinin atıldığı bir dönemdir. Bu nedenle, gençlerin ihtiyaçlarını ve potansiyelini anlamak, onların yeteneklerini ve fırsatlarını en iyi şekilde değerlendirmek, toplumun geleceği için hayati öneme sahiptir (Koç, 2004, s. 234).

Gençlik dönemi, buluş çağı ile başlayan ve fizyolojik, psikolojik ve sosyolojik bir dizi değişimi içeren dinamik bir yaşam evresidir. Lise yılları, genellikle 15 ila 24

yaşları arasındaki bir zaman dilimini kapsar ve bireylerin kişilik gelişiminde önemli bir dönemdir. Bu dönemde, gençlerin bedensel gelişimleri genellikle tamamlanmıştır ve yetişkinlik özelliklerini kazanmaya başlarlar (Bayraktar, 2017, s. 11). Gençlik dönemi sadece biyolojik bir gelişim süreci değil, aynı zamanda psikolojik ve toplumsal geçiş dönemi olarak da tanımlanmıştır (Dinçel, 2006, s. 13).

Gençlik döneminde, gençlerin fiziksel, biyolojik, ruhsal ve sosyal yapılarındaki değişimlerle birlikte dini alanında da önemli değişimler yaşanır. Gençler, çocukluk yıllarında genellikle taklit yoluyla kabul ettikleri dini inanç ve değerleri, artan zihinsel kapasiteleriyle sorgulamaya ve yeniden değerlendirmeye başlarlar (İmamoğlu & Yavuz, 2011, s. 40).

Bu çalışmada, bahsi geçen geçiş dönemindeki 14-18 yaş aralığındaki Z kuşağının maneviyat düzeylerini etkileyen değişkenler (aile, arkadaş çevresi, okul, teknoloji ve sosyal medya gibi) araştırılmayı hedeflenmektedir.

Bu araştırmanın temel problemi Z kuşağındaki gençlerin maneviyat düzeylerinin çeşitli değişkenlerle ortaya konulmasıdır. Bu ana amaca ulaşmak için araştırmanın temel problemi ve alt problemlerine yönelik şu şekilde sorular sorulmuştur:

1. Z kuşağındaki gençlerin maneviyat düzeyleri genel olarak ne düzeydedir?
2. Z kuşağındaki gençlerin maneviyat düzeyleri Maneviyat Ölçeğinin boyutlarına göre ne düzeydedir?
3. Z kuşağındaki gençlerin maneviyat düzeyleri *cinsiyetlerine* göre farklılık göstermekte midir?
4. Z kuşağındaki gençlerin maneviyat düzeyleri *yaşlarına* göre farklılık göstermekte midir?
5. Z kuşağındaki gençlerin maneviyat düzeyleri *kardeş sayısına* göre farklılık göstermekte midir?
6. Z kuşağındaki gençlerin maneviyat düzeyleri *anne ve baba birliktelik durumlarına* göre farklılık göstermekte midir?
7. Z kuşağındaki gençlerin maneviyat düzeyleri *evde birlikte yaşayan başka bireylerin olup olmama durumlarına* göre farklılık göstermekte midir?
8. Z kuşağındaki gençlerin maneviyat düzeyleri *ailenin gelir durumlarına* göre farklılık göstermekte midir?
9. Z kuşağındaki gençlerin maneviyat düzeyleri *sosyal medya kullanımına* göre farklılık göstermekte midir?

10. Z kuşağındaki gençlerin maneviyat düzeyleri *lise türüne* göre farklılık göstermekte midir?
11. Z kuşağındaki gençlerin maneviyat düzeyleri *daha önce din eğitimi alma durumuna* göre farklılık göstermekte midir?

2. Amaç

Araştırmanın amacı gençlik araştırmalarına ve özellikle de Z kuşağı üzerine çalışmalara katkıda bulunmaktır. Bu araştırmanın ana hedefi, Z kuşağının maneviyat düzeylerini etkileyen değişkenlerin ana kaynaklarını belirlemektir. Bu keşif sürecinin sonuçlarına dayanarak, maneviyatı olumsuz yönde etkileyebilecek durum ve davranışların önüne geçmek için çeşitli önerilerin sunulması hedeflenmektedir.

Araştırmanın temel amacı, Z kuşağının maneviyatını etkileyen unsurları daha iyi anlamak ve bu unsurların gençlerin manevi gelişimini nasıl şekillendirdiğini belirlemektir. Bu kapsamda, aile, arkadaş çevresi, eğitim sistemi, sosyal medya kullanımı gibi faktörlerin Z kuşağının maneviyatı üzerindeki etkileri incelenmiştir.

Araştırma sonuçları, gençlerin maneviyatını desteklemek ve geliştirmek için kullanılabilecek stratejilerin belirlenmesine yardımcı olacaktır. Bu stratejiler, gençlerin maneviyatını olumlu yönde etkileyecek uygulamaları içerebilir ve gençlik hizmetleri, eğitim kurumları ve aileler için rehberlik sağlayabilir. Bu şekilde, gençlerin manevi ihtiyaçlarına daha iyi yanıt verilmesi ve sağlıklı bir manevi gelişimlerinin desteklenmesi amaçlanmaktadır.

3. Sınırlılıklar

Araştırmanın çalışma grubu, 2023-2024 eğitim öğretim yılında Kütahya ilindeki lise kademesinin farklı türlerinde eğitim gören öğrencilerden oluşmaktadır. Çalışma, Kütahya'daki belirli liselerde öğrenim gören öğrencilerle sınırlıdır ve bu liseler İmam Hatip Liseleri, Özel Okullar, Anadolu Liseleri ve Meslek Liselerini içermektedir. Araştırma, veri toplamak için kullanılan ölçme araçlarındaki sorularla sınırlıdır ve belirli bir kapsam içinde gerçekleştirilmektedir.

Bu seçim, Kütahya ilindeki liselerde farklı türlerdeki öğrencilerin temsil edilmesini sağlamak ve araştırmanın belirli bir odak noktasına odaklanmasını sağlamak için yapılmıştır. Bu sınırlamalar araştırmanın sonuçlarını belirli bir bağlam içinde

yorumlama ve genelleme yapma olanağını sağlar. Araştırma, Z Kuşağı'nın maneviyat düzeyini etkileyen değişkenlerin, aile, çevre, dini eğitim, okul, sosyal medya, ekonomik durum gibi çeşitli açılardan değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Ankete katılan 515 gençle yapılan bu çalışma, teorik çerçeveye dayanarak gerçekleştirilmiştir. Araştırma, katılımcıların samimi ve doğru bilgi verdiği varsayımına dayanmaktadır. Bu çalışma, Kütahya ilindeki orta öğretim kurumlarında eğitim gören 14-18 yaş arası öğrencilerle sınırlıdır. Örneklem grubu, ekonomik durumu üst, orta ve alt gruplarda yer alan hem kız hem de erkek öğrencilerden oluşmaktadır ve toplamda 515 kişiyi kapsamaktadır. Bulgular, araştırmaya katılan öğrencilerle sınırlı olmakla birlikte, benzer çalışmalara genel bir fikir verme potansiyeline sahiptir. Araştırma, belirli bir zaman aralığında yapıldığı için kesitsel bir nitelik taşır. Katılımcıların tutum ve davranışları zamanla değişebileceği için, araştırmanın sonuçları yapıldığı zaman dilimiyle sınırlıdır. Ancak, elde edilen bulgular, yapıldığı döneme özgü tarihsel bir bakış açısı sunarak ilgili çalışmalara katkı sağlayabilir.

4. Tanımlar

Maneviyat: “Maneviyat” kavramı Arapça kökenli bir kelime olup “maddi olmayan, manevi şeyler” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2023). İngilizcede “spirituality” kelimesinin kökü olan “spirit” ruh anlamına gelmektedir. Maneviyat kelimesinin Türkçe karşılığı olan “spiritual” ruhsal ve ruhi anlamlarında kullanılmaktadır (Kılınçer, 2017, s. 22).

Lise Öğrencileri: Öğrencileri ortaokuldan sonra hayata ve yükseköğretime hazırlayan eğitim öğretim kurumu, Ortaöğretimin yapıldığı okuldur. Lise öğrencileri genellikle 14-18 yaş aralığındadır (TDK, 2023). MEB verilerine göre Ortaöğretimdeki 6 milyon 789 bin 681 öğrenci vardır (Millî Eğitim İstatistikleri, Örgün Eğitim 2022/'23).

Gençlik: İnsan hayatının 15-25 yaş arasındaki dönemi olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2023). Bir sosyal kategori olarak çocukluk ve yetişkinlik arasındaki geçiş dönemi olarak kabul edilir. Gençlik kavramı, toplumdan topluma farklılık göstermekle birlikte, biyolojik, psikolojik ve sosyolojik yönleri olan bir kavramdır (Türker, 1986, s. 1). Gençlik, herkes tarafından kabul edilen kesin bir tanım veya yaş aralığına sahip değildir. Örneğin, UNESCO gençlik dönemini 15-25 yaş aralığında tanımlarken, Birleşmiş Milletler (BM) gençliği 12-24 yaş arası olarak kabul etmektedir. Türkiye'de ise BM'nin belirlediği 12-24 yaş aralığı gençlik dönemi olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle,

gençlik kavramı ve bu dönemin sınırları, kültürel, sosyal ve kurumsal faktörlere göre değişiklik gösterebilir (Korkut & Tuna Uysal, 2017, s. 567).

Gençlik dönemi: Buluşa erme ile başlayan, fizyolojik ve psikolojik değişmeyi içeren ve bireyi sosyalleştiren, dinamik ve aynı zamanda değişken bir yaş dönemidir (Peşembe, 1999, s. 8).

Kuşak: Türk Dil Kurumu Bilim ve Sanat Terimleri Sözlüğü'nde kuşak, "yaklaşık olarak aynı zaman dilimlerinde doğmuş, aynı çağın sıkıntılarını ve kaderini paylaşmış, benzer sorumluluklarla yükümlü olmuş kişilerin topluluğu" olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2023). Tarih felsefesi ve kültür tarihinde ise kuşak sözcüğü "yeni bir anlayış ve yeni bir yaşam duygusunda, yeni biçimlerle birleşen, eskiden belirgin çizgilerle ayrılan bireyler topluluğu" olarak tanımlanmaktadır. Kuşaklar ortalama 20-25 yıllık yaş kümelerini oluşturan bireyler olup nesil, göbek, batın ve jenerasyon kavramları ile de ifade edilmektedir (Adıgüzel, Ekşili ve Batur , 2014, s. 167). Türk Dil Kurumu Felsefi Terimler Sözlüğünde kuşak, aynı çağın koşullarını, benzer sıkıntılar ve benzer yazgılarla yaşamış, benzer durumlardan sorumlu olan kişiler topluluğu olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2023).

Z Kuşağı: Gelişmiş teknoloji ve iletişim araçlarıyla büyüyen ve bilgisayar kullanımında oldukça yetenekli olan bu kuşağa genellikle "İnternet Kuşağı" veya "Kristal Nesil" denmektedir. Z kuşağı, 2000 yılından sonra doğanların oluşturduğu bir kuşaktır (TDK, 2023) ve en yaşlı üyeleri günümüzde 24 yaşındadır. Bu kuşak, dijital teknolojinin hızlı bir şekilde yayılmasıyla büyümüş ve internetin önemli bir parçası haline gelmiştir. İnternet, Z kuşağının yaşam tarzını, iletişim alışkanlıklarını ve bilgiye erişim biçimlerini büyük ölçüde etkilemiştir (Adıgüzel, Ekşili ve Batur , 2014, s. 174). Bu nedenle, Z kuşağı diğer kuşaklardan farklı bir dijital deneyime sahiptir ve bu deneyim onların dünya görüşünü, iletişim biçimlerini ve tüketim alışkanlıklarını etkilemiştir (Ak Tulgar, 2020, s. 66).

BİRİNCİ BÖLÜM
KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. KUŞAK KAVRAMI

1.1.1. Gençlik

Bu araştırmanın odak noktası Z kuşağıdır. Ancak bu kuşak gençlik döneminde yer aldığı için öncelikle gençlik dönemi kavramını açıklanacaktır.

Gençlik dönemi, buluş çağı ile başlayan, fizyolojik ve psikolojik değişiklikleri içeren, insanı sosyalleştiren bir dönemdir. Bu dönem genellikle 15-24 yaş aralığını kapsar ve belli kişilik özelliklerinin kalıcı hale geldiği, fiziksel gelişimin tamamlanmaya başladığı bir evredir (TDK, 2023). Literatüre bakıldığında gençlik dönemin özellikleri ve yaş limitleri açısından tanımlanması açısından tartışmaların olduğu görülmektedir. Bu tartışmalar çerçevesinde araştırmamızın evren ve örneklemi temsil eden gençlik dönemi, yaş limitlerine bağlı kalmaksızın çocukluktan yetişkinliğe geçiş devresini ve bu devreye ait bir takım biyolojik, psikolojik ve sosyal nitelikteki değişimleri bünyesinde toplayan bireyleri kapsamaktadır (Bayraktar, 2017, s. 153).

Gençlik dönemi çocukluk ve yetişkinlik arasındaki geçiş dönemi olarak kabul edilir. Gençlik kavramı, önceden 15-24 yaş arası bir dönem olarak kabul edilirken, günümüzde bu dönem uzayan eğitim süreçleri nedeniyle 30 yaşına kadar yükselmektedir (Lüküslü, 2005, s. 158). Gençlik kavramı, kesin yaş aralıklarına sıkı sıkıya bağlı olmayan ve genellikle sosyoekonomik ve sosyokültürel faktörlere göre belirlenen bir kavramdır. Bu nedenle, bir bireyin gençlik kategorisine dâhil edilip edilmeyeceği, o bireyin içinde bulunduğu sosyal, ekonomik ve kültürel bağlamlara bağlı olarak belirlenir. Örneğin, 24 yaşında bir birey, çocuk annesi olduğu durumda yetişkin sınıfına dâhil edilebilirken, aynı yaşta bir üniversite öğrencisi, gençlik kategorisine dâhil edilebilir. Bu durum, gençlik kavramının katı yaş sınırlarına dayanmayıp, bireyin yaşamındaki farklı roller ve durumlara göre şekillendiğini göstermektedir (Aydın, 2020, s. 5).

Lüküslü (2005) gençlik üzerine bakışı üçe ayırır:

“Öncülüğünü Herbert Marcuse’un yaptığı birinci bakış açısı gençliği homojen bir kitle olarak kabul ederken, ikincisi, Pierre Bourdieu göre gençliğin homojen bir grup olmadığını ve sosyal statüye göre farklı gençliklerin olduğunu vurgular. François Dubet’nin savunduğu üçüncü görüşe göre ise gençler, her ne kadar ait oldukları sosyal kategoriye göre farklılık gösterebilirler de aynı dönemde doğmuş olmak, benzer şeyleri yaşamış olmak, vs. gibi bazı ortak noktalarda buluşurlar.” (Lüküslü, 2005, s. 128).

1.1.2. Kuşak Olgusu

Türk Dil Kurumu Bilim ve Sanat Terimleri Sözlüğü, "kuşak" kavramını "yaklaşık olarak aynı dönemde doğmuş, aynı çağın gereksinimlerini, zorluklarını ve kaderini paylaşmış, benzer sorumluluklara sahip kişiler topluluğu" şeklinde tanımlamaktadır (TDK, 2023).

Tarih felsefesinde ve kültür tarihinde, "kuşak" terimi "yeni bir anlayış ve yaşam duygusunda, yeni biçimlerle birleşen, eskiden keskin çizgilerle ayrılan bireyler topluluğu" olarak tanımlanmaktadır (Adıgüzel, Ekşili ve Batur, 2014, s. 167). Kuşaklar genellikle ortalama 20-25 yıllık yaş aralıklarını oluşturan bireylerden meydana gelir ve "nesil", "göbek", "batın" ve "jenerasyon" gibi kavramlarla da ifade edilir (TDK, 2023).

Kuşak olgusu, anne ve babaların çocuklarının doğumları ile arasındaki ortalama zaman dilimini ifade eder. Biyolojik açıdan, kuşak tanımı anne, baba ve çocuklar arasındaki ortalama 20-25 yıllık doğum aralığını belirtir (Göksel ve Güneş, 2017, s. 809). Ancak günümüzde çocuk sahibi olma yaşının yükselmesi nedeniyle biyolojik tanıma dayalı yaş aralığı önemini kaybetmektedir. Bu nedenle, kuşak olgusunun sosyolojik açıdan tanımlanması gerekmektedir (Odabaşı, 2016, s. 21).

Kuşak tanımlamalarından hareketle kuşak olgusunun belirgin özelliklerini genel olarak şu şekilde sıralayabiliriz: Kuşak mensubu bireylerin aynı yıl aralıklarında doğması, aynı dönemin sosyal, siyasal, tarihsel şartlarını, getirilerini ve zorluklarını birlikte tecrübe etmesi, benzer anlayış ve bakış açılarına sahip olması gerekmektedir. Yani kuşak matematiksel değil konumsal bir olgudur (Altıparmak, 2021, s. 6).

Kuşak olgusu, ulusal mı yoksa küresel mi ele alınması gerektiği konusunda süregelen tartışmalara neden olmuştur. Bazı görüşlere göre, kuşaklar ulusal sınırlar içinde incelenmeli ve kültürel unsurlar tarafından belirlenen değerler bağlamında ele alınmalıdır. Bu bakış açısına göre, sosyolojik bir perspektiften değerlendirildiğinde, toplumun değerleri ekonomik değil, kültürel unsurlar tarafından şekillenir. Dolayısıyla, bir kuşağın özellikleri ve değerleri ulusal kültür ve geleneklerin etkisi altında şekillenir ve bu nedenle ulusal düzeyde incelenmelidir. Bu yaklaşım, bir ülkenin tarihî, sosyal ve kültürel yapısını dikkate alarak kuşakları anlamamanın önemini vurgular (Aydın, 2020, s. 8-10).

Diğer bir bakış açısı ise, küreselleşme ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte kuşakların ulusal sınırların ötesinde benzer özellikler gösterdiğini savunur. Bu

görüŖe göre, kuŖaklar arasındaki benzerlikler ve paylaşılan deneyimler küresel düzeyde incelenmelidir. Özellikle dijital teknolojilerin yaygınlaŖmasıyla birlikte gençler arasında ortak bir kültürel doku ve deneyimlerin oluŖtuđu düşünölmektedir. Dolayısıyla, kuŖak olgusu ulusal sınırların ötesindeki küresel bağlamda da değerdendirilmelidir. Bu yaklaşım, küresel etkileŖimlerin ve kültürel akımların kuŖakların değerdelerini ve davranıŖlarını etkilediğini öne sürer (Nacak, 2019, s. 9-10).

June Edmund ve Turner gibi bazı akademisyenler, kuŖak sosyolojisinin "küresel kuŖak" kavramını geliŖtirmesi gerektiğine inanmaktadır. Bu görüşü destekleyenler, küreselleŖme ve iletiŖim teknolojilerinin geliŖimiyle sınırların aŖıldıđı, evrensel benzerliklerin ortaya çıktığı ve tüm dünyada gençler arasında benzerlikler olduğu fikrini savunurlar. Bu bağlamda, ekonomik ideolojilerin kültürel değerdeleri Ŗekillendirebileceđini ve kültürel olarak benzer olan gençlerin birbirine daha yakınlaŖabileceđini düşünmektedirler (OdabaŖı ve Aydın, 2020, s. 67-68).

1.1.3. KuŖak Sınıflamaları

1830-1840 yılları arasında, kuŖak çalıŖmalarıyla ilgili bilimsel araŖtırmaları ilk baŖlatan kiŖi Auguste Comte'dir. KuŖaksal değeriŖimlerin tarihsel süreç içinde etkili olan kuvvetler olduğunu ortaya koymuŖ ve sosyal ilerlemenin ancak bir kuŖađın sonraki kuŖađa aktaracağı birikimlerle mümkün olabileceğini belirtmiŖtir (Latif ve Serbest, 2014, s. 136).

KuŖak olgusu esasta yaŖ kavramına dayanmaktadır. KuŖak kavramını; belirli zaman aralıklarında dođmuŖ, büyümüş ve yaŖamını sürdürmüş, söz konusu dönemde yaŖanan olaylardan etkilenmiş dolayısıyla ortak özelliklere sahip oldukları varsayılan insan grupları olarak tanımlamak mümkündür (Ŗenturan, vd., 2016).

KuŖakların sınıflandırılması konusu tartıŖmalı bir konudur. Ancak genel kabule göre, kuŖaklar genellikle doğum yılına göre belirlenir. Farklı ölkelerde aynı yıllarda doğan insanlar bile farklı özelliklere sahip olabilirler. Hatta aynı ölkede içindeki insanlar arasında bile zaman zaman farklı özellikler gözlemlenebilir. Bu çekincelerle birlikte, dünya genelinde kabul gören kuŖak sınıflaması ışığında, ölkemizdeki kuŖaklar aŖađıdaki gibi olabilir (OdabaŖı, 2016, s. 44).

Tablo 1.1'de kuŖak kavramı ile ilgili araŖtırmaları ve çalıŖmaları bulunan kiŖilerin kuŖaklar için belirledikleri aralıklar yer almaktadır.

Tablo 1.1: Kuşakların Sınıflandırılması Konusunda Çeşitli Görüşler

Yazar	Yıl	SK	BP	X	Y	M	Z
Spitznas	1998	1925-1945	1946-1964	1965-1980			
Tapscott	1998	1946-1964	1965-1975	1976-2000			
Hove&Strauss	2000	1925-1943	1943-1960	1961-1981	1982-2000		
Washburn	2000	1926-1945	1945-1964	1965-1981	1982-2003		
Zemke vd.	2000	1922-1943	1943-1960	1960-1980	1980-1999		
Tsui	2001	1925-1945	1946-1964	1961-1981	1976-1981	1982-2000	
Lancaster&Stillman	2002	1900-1945	1946-1965	1965-1980	1981-1999		
Martin& Tulgan	2002	1925-1942	1946-1960	1965-1977	1978-2000		
Kyles	2005	1900-1945	1946-1964	1965-1979	1980-1999		
Oblinger&Oblinger	2005	-1946	1947-1964	1965-1980	1981-1995	1995-	
Seçkin	2005	-1945	1946-1964	1965-1980	1980-1995	1995-	
Tek ve Orel	2006	-1946	1946-1964	1965-1976	1977-1994	1995-2002	2003-2023
Crumpacker &Crumpacker	2007	1929-1945	1946-1964	1965-1976	1980-1999		
Fleschner	2007	1925-1945	1946-1964	1965-1980	1981-2000		
Catsopuhes vd.	2009	-1946	1946-1964	1965-1971	1972-1980		
Haeberle vd.	2009	1930-1944	1945-1964	1965-1979	1980-1999	1999-	
Trower	2009	1925-1945	1946-1964	1965-1980	1981-2000		
Salahuddin	2010	1922-1943	1943-1960	1960-1980	1980-2000		
Twenge vd.	2010	1925-1945	1946-1964	1965-1980	1980-2000	2000-	
Yelkikalan&Altın	2010	1925-1945	1946-1964	1965-1979	1980-1994		
Zhang ve Bonk	2010	1946	1946-1964	1965-1976	1977-1994	1994-	
Keleş	2011	1946-1964	1965-1979	1980-1999			
Williams &Page	2011	1930-1945	1946-1964	1965-1976	1977-1994		
Berk	2013	1946	1947-1965	1966-1981	1982-1996		
Yüksekbilgili	2013	1925-1946	1946-1963	1963-1981	1980-		

Kaynak: (Şenturan, vd., 2016, s.173).

Bazı araştırmacılar Y kuşağı ve Z kuşağı arasına M kuşağını eklerken, bazıları doğrudan müstakil olarak M kuşağından bahsetmemektedir. Kuşakların hangi yılları kapsayacağı konusundaki farklı yaklaşımların sebepleri arasında, her ülkenin kendine özgü sosyal, siyasal, tarihi, coğrafi ve diğer deneyimlerinin farklılık göstermesi önemli bir etkidir. Zira tarihte yaşanan olaylar aynı olsa bile, farklı coğrafyalarda yaşayan bireylerin farklı tepkiler vermesi oldukça doğaldır ve bu da kuşak tanımlarının belirlenmesinde çeşitliliğe yol açabilir (Altıparmak, 2021, s. 11).

Batı ülkelerinde yapılan kuşak araştırmalarına Türkiye de kendi özgün çalışmalarıyla katılmaktadır. Türkiye'de akademik literatürde kuşak sınıflandırmaları çeşitli perspektiflerden ele alınmaktadır. Türk araştırmacılar, Batı'da kullanılan kuşak tanımlamalarını Türkiye bağlamına uyarlamışlardır. Bu çalışmaların birçoğu, Türkiye'nin tarihî, sosyal ve kültürel yapısını göz önünde bulundurarak kuşaklar arasındaki farklılıkları ve benzerlikleri ortaya koymaktadır (Erin, 2019, s. 45).

Tablo 2.2'de Türkiye'de yapılan bazı akademik çalışmalarda kullanılan kuşak sınıflandırmaları örneklenmektedir. Bu sınıflandırmalar, genellikle doğum yıllarına dayalı olarak yapılmakta aynı zamanda da sosyal ve kültürel yapısına göre belirlenmektedir. Kuşak tanımlamaları, gençlerin deneyimleri, değerleri ve davranışları üzerinde derinlemesine bir anlayış geliştirmek için önemli bir araç olarak kullanılmaktadır. Türkiye'deki kuşak araştırmaları, ülkenin toplumsal ve kültürel dönüşümünü anlamak ve gelecek kuşakların ihtiyaçlarını belirlemek için önemli bir katkı sağlamaktadır.

Tablo 1.2: Türkiye’de Akademik Yazında Kuşak Sınıflandırmaları

Araştırma	I. Kuşak	II. Kuşak	III. Kuşak	IV. Kuşak	V. Kuşak
Yiğit (2010)	1941 öncesi- (Büyük Değişim Kuşağı) 1914-1918 (1.Savaş Kuşağı) 1918-1929 (Cumhuriyet Kuşağı) 1929-1938 (Buhran Kuşağı) 1939-1945 (2. Savaş Kuşağı)	Patlama Kuşağı (1945-1965)	X Kuşağı (1969-1977)	Y Kuşağı (1977-1994)	Milenyum Kuşağı (1994-2003) Z Kuşağı (2003-....)
Çorum (2012)	Veteranlar (1922-1945)	Baby Boomerlar (1945-1964)	X Kuşağı (1965-1981)	Y Kuşağı (1982-2000)	
Kömürcüoğlu (2015)	Sessiz Kuşak (.....-1945)	Sandviç Kuşağı (1946-1965)	X’ler (1966-1985)	Y’ler (1986-2000)	Z’ler (2000-.....)
Kahveci (2018)	Gelenekselci Kuşak 1946 öncesi	Bebek Patlaması (1946-1964)	X Kuşağı (1965-1979)	Y Kuşağı (1980-2000)	
Özboyacı (2018)	Patlama (1946-1964)	X Kuşağı (1965-1979)	Y Kuşağı (1980-1999)	Z Kuşağı (2000-...)	
Günay (2018)	Sessiz Kuşak (1925-1945)	Bebek Patlaması (1946-1964)	X Kuşağı (1965-1980)	Y Kuşağı (1980-2000)	Z Kuşağı (2000-2020)

Kaynak: (Erin, 2019, s. 45)

Yukarıdaki tablodan hareketle, 1945-1946 öncesi dönemin Sessiz Kuşak, 1946-1964 döneminin Bebek Patlaması, 1965 ile 1979 arasının X kuşağı, 1980-1982 ile 1999-2000 arasının Y kuşağı ve 2000 sonrası dönemin Z kuşağı olarak sınıflandırıldığı görülmektedir. Bu sınıflandırmada Türkiye’de kuşaklar konusunda dönemler ve isimler hakkında genel bir görüş birliği olduğu gözlemlenmektedir.

Kuşak sınıflandırılması konusunda çalışmamızda önceliğimiz, Türkiye’deki akademik yazında yaygın olarak kullanılan genel eğilimi dikkate alarak aşağıda belirttiğimiz dönemler olacaktır.

- 1- 1928-1945 arası doğanlar: sessiz Kuşak
- 2- 1946-1964 arası doğanlar: Baby Boomers (Bebek Patlaması) Kuşağı
- 3- 1965-1979 arası doğanlar: X Kuşağı
- 4- 1980-1999 arası doğanlar: Y Kuşağı
- 5- 2000 ve sonrası doğanlar: Z Kuşağı (Erin, 2019, s. 45)

1.1.3.1. Sessiz Kuşak

Sessiz Kuşak olarak da bilinen bu grup, genellikle 1923 ile 1945 yılları arasında doğan bireylerden oluşur. En genç üyeleri günümüzde 79 yaşında olup, bu kuşak geleneksel olarak ilk kuşak olarak kabul edilir. Sessiz Kuşak, farklı isimlerle de anılır. Bu isimler arasında; Gaziler, Yetişkinler, Savaşın Çocukları ve Radyo Çocukları gibi terimler bulunmaktadır. Bu terimler, bu kuşağın yaşadığı deneyimlere, tarihsel olaylara ve kültürel ortama atıfta bulunarak onları tanımlamaktadır. Sessiz Kuşak, genellikle savaş ve ekonomik sıkıntılarla dolu bir dönemde büyümüş ve gelişmiş, bu nedenle yaşamlarında dayanıklılık ve özveri gibi değerlere önem veren bir grup olarak bilinir (Bayraktar , 2020, s. 21). 1923-1945 yılları arasında doğanlar, genellikle ikinci Dünya Savaşı ve Kore Savaşı gibi büyük tarihi olayların etkilerini yaşamıştır. Bu dönemde doğan bireyler, Cumhuriyet'in ilk yıllarına tanıklık etmiş ve yaşamıştır. Savaşın getirdiği zorluklar ve ekonomik sıkıntılar, bu kuşağın hayatını derinden etkilemiştir. Bu nedenle, Sessiz Kuşak olarak adlandırılan bu grup, dayanıklılık, özveri ve toplumsal değerlere önem veren bir karakter sergilemiştir. Bu dönemde yaşanan deneyimler, Sessiz kuşağın kimliğini ve değerlerini şekillendirmiştir (Ak Tulgar, 2020, s. 63).

Sessiz kuşak, kendilerinden sonraki kuşaklara göre teknolojiyle daha geç tanışmış olmalarına rağmen araştırmalar, öğrenmeye ve yeniliklere karşı ilgili olduklarını göstermektedir. Teknolojik gelişmelerle daha sonradan tanışmış olmalarına karşın merak ve öğrenme isteğiyle bilgiye açık bir tutum sergilerler. Bu kuşağın, değişen dünya koşullarına uyum sağlama becerisi ve öğrenme isteği, onları yaşamlarının farklı alanlarında aktif ve bilgili bireyler haline getirmiştir (Adıgüzel, Ekşili ve Batur, 2014).

1.1.3.2. Bebek Patlaması Kuşağı

Bebek Patlaması kuşağı, tarihleri 1946 ile 1964 arasında olan ve genellikle anneanne, babaanne ve dedelerinin kuşağına denk gelen bireylerden oluşur. Bu kuşağın en genç üyeleri 60 yaş civarındadır ve genellikle ikinci dünya savaşı sonrasında, refah politikalarının uygulandığı dönemde dünyaya gelmişlerdir. Bu dönemde, teknolojik ve ekonomik açıdan büyük değişimler yaşanmış, refah seviyesi yükselmiş ve tüketim kültürü ön plana çıkmıştır (Ak Tulgar, 2020, s. 64).

Bebek Patlaması kuşağı, İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle başlayan ve 1960'lara kadar devam eden bir döneme denk gelir. Bu dönem, dünyanın savaş sonrası yeniden yapılandırılması, ekonomik kalkınma ve toplumsal değişimlerle karakterizedir.

Bu kuşak, çocukluklarını ve gençliklerini bu dönemin olaylarına tanıklık ederek geçirmiştir (Odabaşı, 2016, s. 45).

Askeri darbeler, siyasi istikrarsızlık ve çok partili hayata geçiş gibi Türkiye'nin iç siyasi dönüşümleri, Bebek Patlaması kuşağının yaşamını etkileyen önemli unsurlardan biridir. Aynı zamanda, teknolojik ilerlemelerin hız kazandığı bir dönemde büyümüşlerdir. Televizyonun yaygınlaşması ve küresel iletişim ağlarının gelişimi gibi faktörler yaşamlarını derinden etkilemiştir.

Bebek Patlaması kuşağı genellikle çok çalışkan, disiplinli ve toplumsal sorumluluk sahibi olarak tanımlanır. Zorluklarla dolu bir dönemde büyümüş olmalarına rağmen güçlü bir dayanıklılık ve kararlılık sergilemişlerdir. Toplumsal normlara uyum sağlama konusunda önemli bir role sahip olmuşlardır ve genellikle aile, iş ve toplumlarına karşı sorumluluklarını yerine getirmeye büyük önem vermişlerdir (Odabaşı, 2016, s. 45).

Bebek Patlaması kuşağı, dünya tarihindeki ikinci büyük savaşın yaralarının sarıldığı ve refah politikalarının uygulandığı "Altın Çağ" olarak adlandırılan dönemde doğmuştur. Bu dönem, savaş sonrası toparlanma sürecine denk gelir ve insanlar daha iyi bir gelecek umuduyla yaşamaya başlamışlardır. Bebek Patlaması kuşağı, bu dönemde savaşın etkilerinden kurtulmak için içsel bir arayış içine girmiş ve mutluluğu kendi içlerinde bulmaya çalışmıştır. Genellikle bireysel özgürlüğe ve keşfetmeye olan meraklarıyla tanınırlar ve yaşama odaklanmış, çevreleriyle uyumlu bir yapıya sahiptirler. Ayrıca, sonuç odaklı, pozitif ve yeniliklere açık bir tutuma sahiptirler, bu da onların değişime ve gelişime daha kolay adapte olmalarını sağlar (Albayrak ve Yılmaz, 2022, s. 17).

Kuşak, kadın-erkek ilişkilerinde genellikle muhafazakâr bir çizgiye sahiptir. Geleneksel cinsiyet rollerine sıkı sıkıya bağlı olma eğilimindedirler ve bu konuda tutucu bir tavır sergileyebilirler. Bu tutum, dönemin toplumsal normları ve değerlerinin yansımasıdır ve Bebek Patlaması kuşağı'nın yaşadığı dönemin sosyal dinamiklerinden etkilenmiş olabilir. Bu nedenle, kuşağın kadın-erkek ilişkilerindeki muhafazakâr yaklaşımı, o döneme özgü kültürel ve toplumsal faktörlerin bir sonucu olarak değerlendirilebilir (Albayrak ve Yılmaz, 2022, s. 17).

1.1.3.3. X Kuşığı

X Kuşığı, genellikle 1965 ile 1979 yılları arasında doğan bireyleri ifade eder. Bu dönemde doğanlar günümüzde 45 ile 59 yaşları arasındadır. X Kuşığı, teknolojinin hızla geliştiği ve dijitalleşmenin başlangıcına tanıklık etmiş, bu süreçte büyümüş ve adapte olmuş bir kuşaktır. Bu dönemde dünya, bilgisayar teknolojisinin yükselişi, internetin gelişimi ve mobil iletişim gibi dijital teknolojilerin yavaş yavaş hayatımıza girmesiyle büyük bir dönüşüm yaşamıştır. X Kuşığı, bu teknolojik değişimlere çocukluk ve gençlik dönemlerinde adapte olmuş, bilgisayarları ve diğer dijital araçları kullanmaya başlamıştır. Ancak, teknolojinin bugünkü kadar yaygın olmadığı bir dönemde yetişmiş oldukları için dijitalleşme sürecine bir adaptasyon süreci yaşamışlardır (Toruntay, 2011, s. 73).

X Kuşığı, bu dönemdeki ekonomik ve siyasi değişimlere de tanıklık etmiştir. Soğuk Savaş'ın sona ermesi, küreselleşme sürecinin hızlanması ve ekonomik liberalizmin yükselişi gibi olaylar bu kuşağın hayatını etkilemiştir. Bu dönemde yaşanan ekonomik durgunluklar, işsizlik ve ekonomik belirsizlikler X Kuşığı'nın kariyer ve finansal yaşamlarını şekillendirmiştir. İş hayatında başarı odaklı, yeniliklere açık ve esnek bir tutuma sahiptirler. Aynı zamanda, toplumsal meselelere duyarlılık gösterirler ve sürdürülebilirlik gibi konulara önem verirler (Altıparmak, 2021, s. 16).

X Kuşığı, bireylerin çocukluk ve gençlik yılları, teknolojinin yaygınlaşmasıyla birlikte televizyon, bilgisayar ve internet gibi yeni medya araçlarıyla şekillenmiştir. X Kuşığı, genellikle dijital çağın ilk kullanıcıları olarak kabul edilir ve bu teknolojik gelişmelerin yaşamlarını nasıl etkilediğini gözlemlemişlerdir. X Kuşığı, genellikle bağımsızlık, özerklik ve bireysel başarıya odaklanan bir tutum sergiler. Aynı zamanda, sorgulayıcı ve eleştirel düşünme yetenekleriyle bilinirler. Bu kuşağın yetişkinlik dönemi, ekonomik ve politik belirsizliklerle dolu bir döneme denk gelmiştir, bu da onların iş dünyasına ve toplumsal normlara karşı belirli bir kuşkuculuk geliştirmelerine neden olmuştur. X Kuşığı, genellikle çalışma hayatında esneklik ve denge arayan, yeniliklere açık bireyler olarak tanımlanır. İş yaşamında kariyer odaklı olmalarının yanı sıra, aileleri ve kişisel gelişimleri için zaman ayırmayı da önemserler (Gialamas, Pelonis, & Cherif, 2013, s. 14).

X Kuşığı, çocukluk ve gençlik dönemlerinde 1970'lerin sonu ve 1980'lerin başındaki siyasi ve ekonomik belirsizlikleri yaşamıştır. Bu dönem, sağ ve sol ideolojiler arasındaki çatışmaların yoğun olduğu ve petrol krizinin etkilerinin hissedildiği bir

zamandı. Bu nedenle, X Kuşağı bazen "Kayıp Kuşak" olarak da adlandırılır. Bu dönemde, siyasi olaylar ve ekonomik zorluklar nedeniyle X Kuşağı bireyleri, geleceklerine ilişkin belirsizliklerle karşı karşıya kalmışlardır. Bu durum, onların toplumsal, ekonomik ve politik istikrarsızlığın etkilerini derinden hissetmelerine ve kendi yaşamlarını şekillendirme konusunda belirli bir belirsizlik hissetmelerine neden olmuştur. X Kuşağı, bu zorlu zamanlarda büyümüş ve yetişmiştir, bu da onların daha sorgulayıcı, bağımsız düşünen ve belirsizliklere karşı dirençli bireyler olmalarına yol açmıştır. Bu dönemin deneyimleri, X Kuşağı'nın yaşam felsefesini ve değerlerini derinlemesine etkilemiştir (Bayraktar, 2020, s. 26).

Kayıp Kuşağının yanın da Geçiş Kuşağı, Gölge Kuşak, Baby Bust gibi isimlerle anılırlar. Bebek Patlaması Kuşağı'nın gölgesi ile kendisinden sonraki teknoloji kuşaklarının arasında kalan bu nesil bir geçiş kuşağıdır ve isimleri olan "X" e de uyumlu olarak kayıp nesil olarak etiketlenmiştir. X Kuşağı olarak isimlendirilmeleri kendilerinden sonraki gelen kuşakların Y ve Z olarak da isimlendirilmelerini sağlamıştır (Aka, 2017, s. 36).

Kayıp Kuşak, evde ailelerinin, okulda öğretmenlerin, sosyal hayatta medyanın, siyasi arenada ise hükümetlerin ilgisini çekmemiştir. Dönemlerinde doğumlarını engellemek için doğum kontrol ilacı kullanan bekâr annelerin sayısı hiç olmadığı kadar artmıştır ve boşanma oranları ciddi şekilde fırlamıştır (Bayraktar, 2020, s. 26).

X Kuşağı, 1965 ile 1979 yılları arasında dünya ve Türkiye'de yaşanan önemli olaylarla şekillenmiştir. Bu dönemdeki küresel ve yerel olaylar, X kuşağının karakteristik özelliklerini etkilemiştir. Örneğin, dünya çapında yaşanan bazı önemli olaylar şunlardır (Aka, 2017, s. 38-39).

- Komünizmin Düşüşü: Soğuk Savaş döneminin sona ermesi ve Sovyetler Birliği'nin dağılması, dünya siyasi dengelerini değiştirmiştir. Bu süreç X kuşağının gençlik yıllarında yaşanmış ve siyasi bir değişimin tanığı olmuşlardır.
- Vietnam Savaşı: Vietnam Savaşı, 1965-1975 yılları arasında sürmüş ve dünya genelinde büyük tartışmalara yol açmıştır. Bu savaş, X kuşağının gençlik yıllarında önemli bir olaydır ve savaş karşıtı hareketlerin yükselişine tanıklık etmişlerdir.

- Ay'a İlk Mürettebatlı İniş: 1969'da gerçekleşen Apollo 11 misyonu ile Ay'a ilk mürettebatlı iniş gerçekleşmiştir. Bu olay, bilim ve teknolojiye olan ilgiyi artırmış ve X kuşağı üyelerinin hayal güçlerini etkilemiştir.
- AIDS: 1980'lerin başında ortaya çıkan AIDS salgını, X kuşağının gençlik yıllarında önemli bir sağlık kriziydi. Bu salgın, cinsel ilişkilerin ve sağlık politikalarının algılanışını derinden etkilemiştir.
- Teknolojik Gelişmeler: X kuşağı, teknolojinin hızla geliştiği bir dönemde büyümüştür. Kişisel bilgisayarların ve internetin yaygınlaşması, hayatlarını ve iletişimlerini derinden etkilemiştir.

Türkiye'de yaşanan bazı önemli olaylar ise şunlardır:

- 12 Mart 1971 Muhtırası: Türkiye'de, 12 Mart 1971'de askeri müdahaleyle sonuçlanan bir muhtıra yaşanmıştır. Bu olay, ülkedeki siyasi istikrarsızlığı ve belirsizliği artırmıştır.
- Kıbrıs Harekâtı: 1974 yılında gerçekleşen Kıbrıs Harekâtı, Türkiye'nin Kıbrıs'a askeri müdahalesini içermiştir ve bölgedeki siyasi dengeleri etkilemiştir.
- Yunanistan-Türkiye Kıta Sahanlığı ve Fır Hattı Sorunu: Yunanistan ile Türkiye arasında yaşanan kıta sahanlığı ve Ege Denizi'ndeki fır hattı sorunu, uluslararası ilişkilerde gerilimlere neden olmuştur.
- Petrol Krizleri ve Ekonomik Buhranlar: 1970'lerde dünya genelinde yaşanan petrol krizleri ve ekonomik sıkıntılar, Türkiye'deki ekonomik istikrarsızlığı derinleştirmiştir.
- Sağ-Sol Çatışmaları ve Üniversite Olayları: Türkiye'de, 1960'lar ve 1970'ler boyunca sağ ve sol görüşlü gruplar arasında çatışmalar yaşanmıştır. Üniversite olayları, gençlerin siyasi ve toplumsal bilinçlenmelerinde etkili olmuştur (Aka, 2017, s. 54).

1.1.3.4. Y Kuşağı

Y Kuşağı, 1980 ile 1999 yılları arasında doğan bireyleri kapsayan bir kuşaktır. 2024 yılı itibariyle en genç üyeleri 25 yaşında iken, en yaşlıları 44 yaşındadır. Bu kuşak, teknolojinin hızla geliştiği bir dönemde büyümüş ve dijital çağın öncüleri olmuşlardır. Y Kuşağı, çeşitli sosyal, ekonomik ve teknolojik değişimlere tanıklık etmiştir ve bu değişimler kuşağın davranışlarına ve tercihlerine yansımıştır.

Y Kuşağı (Generation Y), Milenyumcular (Millenials), Gelecek Kuşak (Generation Next), Dijital Kuşak (Digital Generation), Sonrakiler (Nexters), Net Kuşağı (Net Gereneration, Gen N) gibi isimlerle anılırlar (Bayraktar, 2020, s. 29).

Lüküslü'ye göre 1980 sonrası doğan gençlik, küreselleşmenin etkilerinin yaşandığı, medyanın, internetin gelişmiş olduğu bir ortamda büyüyen bir gençlik olarak tanımlanır. İstatistiklere bakıldığında Y Kuşağı ve Z Kuşağı'nın hayat görüşleri ve yaşam tarzlarında benzerlik görülmektedir (Lüküslü, 2005, s. 50).

Y kuşağını etkileyen, özelliklerini belirleyen ve diğer kuşaklardan farklılaştıran Dünya ve Türkiye'de Y Kuşağı'nı etkileyen çeşitli önemli olaylar meydana gelmiştir (Aka, 2017, s. 43).

Dünya'da, Y kuşağının yaşamını etkileyen bazı olaylar şunlardır:

- Küreselleşme: Dünya ekonomisinin küresel boyutta entegrasyonu, ticaretin ve iletişimin artması gibi faktörlerin etkisiyle Y kuşağının yaşam tarzını ve deneyimlerini şekillendirmiştir.
- 1989 Berlin Duvarı'nın Yıkılması: Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Almanya'nın birleşmesi, dünya genelindeki siyasi ve toplumsal değişimlere önemli bir ivme kazandırmıştır.
- 1990 Körfez Savaşı: Orta Doğu'daki siyasi dengelerin değişmesine ve petrol fiyatlarının etkilenmesine neden olan bir olaydır.
- Sovyetler Birliği'nin Dağılması: Sovyetler Birliği'nin dağılması, Soğuk Savaş'ın sona ermesine ve dünya siyasetinde yeni bir dönemin başlamasına yol açmıştır.
- İnternetin Genel Kullanıma Açılması: İnternetin yaygınlaşması ve genel kullanıma açılması, iletişim, bilgiye erişim ve kültürel etkileşim açısından Y kuşağının deneyimlerini kökünden değiştirmiştir.

Türkiye'de ise Y Kuşağı'nı etkileyen bazı önemli olaylar şunlardır:

- 12 Eylül 1980 Darbesi: Askeri müdahale sonucu gerçekleşen darbe, Türkiye'nin siyasi ve toplumsal yapısını derinden etkilemiştir.
- Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Kuruluşu: Türkiye'nin dış politikasını ve bölgesel ilişkilerini şekillendirmiştir.
- Turgut Özal Hükümeti ve Serbest Piyasa Modeline Geçiş: Türkiye'nin ekonomik yapısını ve toplumsal dokusunu önemli ölçüde değiştirmiştir.

- 1987 Türban Sorunu: Türkiye'de başörtüsü tartışmaları ve başörtüsü yasağı gibi konular, Y kuşağının dini ve siyasi görüşlerini etkilemiştir.
- 28 Şubat 1997 Darbesi: Askeri müdahale sonucu gerçekleşen 28 Şubat süreci, Türkiye'deki siyasi ve toplumsal gerilimleri artırmıştır.
- 1999 Gölcük Depremi

1.1.3.5. Z Kuşağı

2000 yılından sonra doğan Z kuşağının en yaşlı üyesi bugün 24 yaşındadır. Z kuşağı, Y kuşağından sonra gelen ve son kuşak olduğu düşünülen bir kuşaktır ve alfabenin son harfi olan "Z" ile adlandırılmaktadır.

Küreselleşme ile birlikte, Z kuşağı mensupları dünya çapında benzer özellikler sergileyerek, insanlar arasında daha fazla benzerlik görülmektedir. Sosyal medya aracılığıyla, zaman ve mekân kısıtlamaları olmadan sürekli etkileşim ve iletişim kurabilen bu kuşağın bireyleri, adeta "Dünya Vatandaşı" olarak yetişmektedir. Yaşadıkları yeri ve yaşamlarındaki her şeyi olumlu ya da olumsuz şekilde fotoğraf, video, metin gibi formatlarda paylaşabilme yetileri bulunmakta ve aynı şekilde dünyadaki gelişmelerden de haberdar olabilmektedirler (Keskin, 2019, s. 32-34).

İleri teknoloji ve iletişim imkanlarıyla büyüyen ve iyi derecede bilgisayar kullanabilen bu kuşak İnternet Kuşağı, Kristal Nesil olarak adlandırılmaktadır. (Adıgüzel, Ekşili, & Batur , 2014) Y Kuşağının temsilcileri baş döndüren teknoloji ile yirmili yaşlardan itibaren tanıştılar ve geldikleri nokta ortada. Z kuşağı ise teknolojinin içinde doğdu. Bu yüzden kendilerine öncelikle Dijital Yerliler (Digital Native) denilmektedir (Rothman, 2016).

İnternet kuşağı olarak adlandırılan bu kuşak, Keskin'in (2019) ifadesiyle, yeni teknolojik imkanlarla iletişim ve ulaşım kolaylıklarından yararlanarak sürekli bir şekilde bir araya gelmektedir. Bu kuşak, önceki kuşaktan farklı olarak çeşitli ağların üyeleri olarak kabul edilen 'network' gençleridir. Uzaktan iletişim kurabilme yetenekleri sayesinde, yalnız yaşamayı ve bunu sürdürebilmeyi savunmaktadırlar. Ayrıca, aynı anda birden fazla konuyla ilgilenme becerilerini geliştirdikleri de ifade edilmektedir (Adıgüzel, Ekşili ve Batur , 2014).

Z kuşağı için bilgisayarlar, tabletler ve akıllı telefonlar oldukça önemlidir. Öyle ki bir eliyle yemek yerken diğer eliyle sosyal medya iletilerine bakmak veya müzik

dinlemek Z kuşağı için oldukça yaygın bir durumdur. Teknolojiyi sınırsız bir şekilde kullanan bu kuşak, bir tık ile dünyaya ulaşabilme imkânına sahiptir (Tuncer ve Tuncer, 2016, s. 35).

2000-2020 yılları arasında dünyaya gelen bu kuşağın ilk üyelerinin bazıları çalışma hayatına başlarken bazıları ise önümüzdeki seneler de çalışma yaşamına girmiş olacaklardır. Bundan dolayı Z kuşağının sosyal ve iş yaşamındaki davranışları hakkında tam bilgiye ulaşamayız (Adıgüzel, Ekşili ve Batur , 2014).

Her kuşağın kendine özgü bir kültürü ve deneyimleri vardır. Z kuşağı da yaşadıkları dönemin özellikleri, toplumsal ve kültürel faktörlerin bireyler üzerindeki etkisiyle belirgin bir farklılık gösterir. Bu değişimler, sosyal, kültürel ve tarihsel koşulların bireylerin yaşam tarzlarını ve değerlerini şekillendirmesinden kaynaklanır (Keskin, 2019, s. 32).

Kuşaklar arasındaki farklı anlayış ve tutumlar, zaman zaman eleştiri ve beklentilere neden olabilir ve bu da kuşaklar arasında çatışmalara yol açabilir. Örneğin, diğer kuşaklar Z kuşağının davranışlarını eleştirebilirken, Z kuşağı da eskilerin onları anlamadığını düşünebilir. Bu tür algı farklılıkları ve iletişim zorlukları, kuşaklar arasındaki anlayışı ve işbirliğini zorlaştırabilir (Ak Tulgar, 2020, s. 20).

Kuşaklar arası farklılıkların tarihin ilk çağlarından günümüze kadar var olduğu ileri sürülmektedir. Tarihi belgelere göre, filozofların yeni gelen kuşaklarla ilgili eleştiri ve beklentilerine sıkça rastlanmaktadır. M.Ö. 427-347 yılları arasında yaşayan Platon'nun "Bugünkü çocuklar lükse düşkünler, büyüklerine karşı saygısızlar ve çok fazla konuşuyorlar. Çocuklar evlerinin hizmetkârları değil adeta zorbalarıdır. Büyükleri odaya girdiklerinde ayağa kalkmıyorlar. Ebeveynleri ile çatışıyorlar ve toplum içinde herkesten önce konuşuyorlar, bacak bacak üstüne atıyorlar, öğretmenlerine kötü davranıyorlar." (Aka, 2017, s. 8). M.Ö. 469-399 yılları arasında yaşayan Sokrates'in "Bugünün gençleri lüks ve gösteriş düşkünü, saygısız, başkaldıran, geveze ve doyumsuzdur." ifadeleri bu örneklerden bazılarıdır.

Z kuşağı gençliğinin genel özellikleri şöyledir:

- Her alanda kendilerine olan güvenleri oldukça yüksektir.
- Zihinsel ve psikolojik durumlar bakımından hızlı gelişim gösterirler.
- Statüye önem verirler.
- Ne istediklerini iyi bilirler ve istemediklerini de rahatlıkla ifade ederler.

- Önceki kuşakların uzun süren çabalar sonucu elde edeceği lüks yaşam ve teknoloji gibi ayrıcalıklı kavramlar Z kuşağı için gündelik ihtiyaçlardır.
- Lüks yaşam ve teknoloji içerisinde dünyaya gözlerini açtıkları için bunu özel istekler olarak görmezler. Hayatta her şeyin mümkün olduğuna inanırlar.
- Analitik düşünce yetenekleri gayet gelişmiştir.
- Özgürlüğü savunurlar.
- Sosyal mecralarda iletişim kurmayı severler ancak içe dönük bir dünyaları da vardır (Berkup, 2015, s. 113).
- Hızlı kavrama, yaratıcı hayal gücü ve güçlü hafızaları sahiptirler.
- Birkaç işi aynı anda titizlikle yürütebilme yetenekleri çok gelişmiş olduğu için motor beceri yüksek kuşak olarak görülmektedir (Toruntay, 2011, s. 82).

Buna bağlı olarak olumsuz özellikleri ise;

- Dikkat eksikliği,
- Konsantrasyon zorluğu,
- Hiperaktivite,
- Çabuk sıkılma, kolay vazgeçme gibi dezavantajlar yaşayabilmektedirler.

Z kuşağı üyeleri tatminsiz, kararsız ve doğuştan tüketici oldukları için yaşamlarında otorite kavramının öneminin kalmayacağı düşünülmektedir (Toruntay, 2011, s. 83).

Z Kuşağı'nı etkileyen dünya çapındaki bazı önemli olaylar şunlardır:

- 2001 Eylül Terör Saldırısı: Dünya Ticaret Merkezi'ne ve Pentagon'a yapılan terör saldırıları, Z Kuşağı'nın güvenlik ve terörizmle ilgili endişelerini derinleştirmiştir. Bu olaylar, gençlerin küresel siyaset ve uluslararası ilişkilere olan ilgisini artırmıştır.
- 2003 Yılında Başlayan ve 8 Yıl Süren Irak Savaşı: Irak'a yapılan müdahale ve ardından uzun süren savaş, Z Kuşağı'nın savaş karşıtı hareketlere ve barışçıl çözümlere olan ilgisini artırmıştır. Bu dönem, gençlerin savaşın insanlık üzerindeki etkilerini anlamalarını sağlamıştır.
- 2008 Barack Obama'nın ABD Başkanı Seçilmesi: Barack Obama'nın ABD başkanı seçilmesi, siyasi katılımı artırmış ve çeşitlilik ve eşitlik konularına olan duyarlılığı artırmıştır.

- 2012 NASA'nın Ürettiği Curiosity Adlı Robotun Mars'a İnmesi: NASA'nın Mars'a gönderdiği Curiosity adlı robotun inişi, bilim ve teknolojiye olan ilgiyi artırmıştır. Z Kuşağı, uzay keşiflerine ve bilimsel çalışmalara olan ilgisini bu tür olaylarla beslemiştir.
- 2018 Fransa'da Sarı Yelekliler Hareketi: Fransa'da ortaya çıkan Sarı Yelekliler Hareketi, sosyal eşitsizliklere ve hükümet politikalarına karşı bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Bu hareket, Z Kuşağı'nın sosyal adalet ve toplumsal değişim taleplerine duyarlılığını göstermiştir.

Türkiye'de 2000 sonrası dönem, Z Kuşağı için önemli olaylara tanıklık etmiştir. Bu olaylar, gençlerin karakteristik özelliklerini şekillendirmede etkili olmuştur. Bunlardan bazıları şunlardır.

- 2001 Ekonomik Krizi: Türkiye'nin yaşadığı ekonomik kriz, Z Kuşağı'nın yaşamlarını etkileyen önemli bir dönemeç olmuştur. Bu krizin etkileri, gençlerin ekonomik kararlarını ve yaşam tarzlarını şekillendirmiştir.
- IMF ve Kemal Derviş: IMF'nin Türkiye'ye verdiği destek ve Kemal Derviş'in ekonomi politikaları, gençlerin siyasi bilinçlenmesinde ve ekonomiye olan ilgilerinde etkili olmuştur.
- 2002 Genel Seçimler ve Recep Tayyip Erdoğan'ın Yükselişi: Z Kuşağı, Türkiye'deki siyasi değişimleri yakından takip etmiş ve 2002 genel seçimleriyle Recep Tayyip Erdoğan'ın yükselişi bu dönemde önemli bir rol oynamıştır. Bu süreç, gençlerin siyasi görüşlerini ve tutumlarını etkilemiştir.
- 15 Temmuz 2016 Fetö Darbe Girişimi: Fetullahçı Terör Örgütü'nün (FETÖ) gerçekleştirdiği darbe girişimi, Z Kuşağı'nın milli birlik ve beraberlik duygularını güçlendirmiş ve demokrasiye olan bağlılıklarını pekiştirmiştir.
- 2017 Anayasa Değişikliği: 2017'de yapılan anayasa değişikliği referandumu, gençlerin siyasi katılımını ve farkındalığını artırmıştır. Bu süreç, Z Kuşağı'nın demokrasiye olan inancını ve siyasi tutumlarını etkilemiştir.
- Covid-19 Salgını: Küresel bir salgın olan Covid-19, Z Kuşağı'nın yaşam tarzını, eğitimini ve çalışma alışkanlıklarını derinden etkilemiştir. Bu süreç, dijitalleşme ve uzaktan iletişim gibi yeni alışkanlıkların benimsenmesine yol açmıştır.
- Kahramanmaraş Depremleri: Doğal afetler, Z Kuşağı'nın dayanışma ve yardımlaşma duygularını güçlendirmiş ve kriz yönetimi becerilerini geliştirmiş

olabilir. Bu tür olaylar, gençlerin acil durumlar karşısındaki tepkilerini ve toplumsal sorumluluklarını ortaya çıkarmıştır.

1.2. MANEVİ DANIŞMANLIK VE REHBERLİK

1.2.1. Maneviyat Kavramı

Maneviyat kavramı, Arapçadan dilimize geçmiştir. Maneviyat kelimesi ana kelimesi olan a-n-y kökünden türemiş ve nispet “y” si eklenerek oluşturulmuştur. Bu bağlam içerisinde maneviyat, cismin ve maddinin zıddı olarak açıklanmaktadır (Meydan, 2015, s. 31). İngilizcede “spirituality” kelimesinin kökü olan “spirit” ruh anlamına gelmektedir. Maneviyat kelimesinin Türkçe karşılığı olan “spiritual” ruhsal ve ruhi anlamların da kullanılmaktadır (Kılınçer, 2017, s. 22). Mana lafzından türeyen manevi sıfatı ise “duyu organları olmaksızın (manevi) kalp (gönül) ile kavranıp bilinen şeye ait olan” anlamını taşımaktadır. Yani manevi kavramı, mana cihetiyle, manaca, maddi olmayan, ruhani, ruhça veya mücerret (soyut) anlamlarını ifade eder (Seyyar, 2015, s. 13).

Maneviyat kavramı sözlüklerde “doğüstü güçler, yürek gücü, görülmeyen, duyularla sezilebilen soyut, tinsel” (Püsküklüoğlu, 1985, s. 535) “manevi şeyler; ruha, hisse ait şeyler, moral kuvveti” (Doğan, 1994, s. 525), “doğüstü güçler, yürek kuvveti, yürek sağlamlığı” (Kuşcu, 2004, s. 226) “tüm gerçekliğin özünün ruh olduğunu, her gerçek olanın manevi olduğunu ve maddi olanın yalnızca manevi gerçekliğin bir görünümü olduğunu ileri süren metafizik bir öğreti”, “maddi olmayan, manevi olan hususlar, yürek gücü” (Devellioğlu, 2016, s. 668) şeklinde tarif edilmiştir.

İnsan, biyolojik, psikolojik, manevi, sosyal ve kültürel gibi alanlarla çok yönlü bir varlıktır. Bu alanlar birbirinden ayrı olamaz, birbirleriyle etkileşim halindedir. Bu alanların her hangi birinde oluşacak sorun diğer alanlara da sorun olarak yansımaktadır. Bu alanlar içinde maneviyat kavramı tanımlanması en zor olan kavramdır. Bu nedenle maneviyatla ilgili birçok tanımlamalar belirtilmiş fakat tam bir görüş birliği sağlanamamıştır (Kılıç, 2019, s. 54).

Hökelekli’ye göre manevi yaşam, “kişisel üstünlük”, “bilinçüstü duyarlılık ve anlamlılık” gibi ifadelerle bireysel tecrübeyle tanımlandırıldığını, insan hayatının daha yüce/fonksiyonel yönüne değinildiğini ve manevi yaşamın geniş, kapsamlı ve sonsuz olduğunu ifade etmektedir (Hökelekli, 2010, s. 45).

Hökelekli manevi yaşamı şöyle tanımlamaktadır: “Aşkın’ı eksiksiz bir farkında oluş tecrübesi veya bireyin olgun bir var olma tarzıdır.” Manevi yaşam ile alakalı tanımların ruhi tecrübe ile ilişkilendirildiğini ve bu tanımları altı madde olarak toplamıştır: yaşamda bir anlam arama, Aşkınlıkla (Yücelikle) bir karşılaşma, bir bağlanma hissi, nihayi bir gerçek ya da en yüksek bir değer arama, gizemli bir varlığa saygı ve minnettarlık, kişisel bir değişimdir (Hökelekli, 2010, s. 46).

İlk zamanki araştırmacıların bazıları tarafından inanç kavramının dini ve manevi boyutlarının birbirinden ayrı kavramlar olduğu dile getirilmişse de araştırmalar neticesinde iki kavramında birbiriyle ilişik kavramlar oldukları tespit edilmiştir (Söylev, 2022, s. 80). Yapıcı ve Koçak (Yapıcı ve Koçak, 2017, s. 69-70) maneviyat ile dindarlık kavramları tanımlanırken bazı yazar ve düşünürlerin maneviyat ve dindarlığı yakın kavram olarak değerlendirdikleri, diğer düşünür ve yazarların ise maneviyat ve dindarlığın farklı iki kavram olduğunu belirttiklerini söylemektedirler. Bu bağlama göre dindarlık; ibadetler, dua ve dine önem atfetme gibi ritüellerle yaşantısında kutsalın dışta yansımaları ve gözlemlenmesi olarak adlandırılır. Maneviyatın ise daha çok içsel veya ruhsal yönünün olduğu, kutsala duygusal ve kişisel bağlılık olarak beyan edilen duygu ve düşüncelerdir.

Meydan’a (2015) göre bilimsel çalışmalar neticesinde maneviyatın insanın fitri bir özelliği olduğunu söyler. İnsanın anlamlandırma çabaları ve eylemi neticesinde inanma ve inanılanla iletişime geçme potansiyeli biçiminde insanoğlunun fitratında var olduğunun anlaşıldığını ifade eder. Fitri nitelik ilk önce manevi, sezgisel tecrübe biçiminde kişinin içinde doğduğunu, kişi bunu takip etikçe elverişli bir çevresel faktörlerle bütünleşerek dini yaşam içinde mevcudiyetinin oluştuğunu söylemektedir. Bu durum olumlu gelişimde seyretmişse dönüş yine manevi tecrübeye derinleşme, vahiy kaynaklı rehberlik ile nefis mertebelerinde yükselmek ve daha fazla manevileşme ve insanileşmeye çabalamadır (Meydan, 2015, s. 88-89).

Yine Meydan’a (2015) göre trans personel kavramı insan ötesi ve üstünde manasına gelir. Trans personel psikoloji insanın ruhunu, aşkın tarafını da kapsayacak bir psikolojik yaklaşımı amaçlamaktadır. Trans personel psikolojinin bireyin aşkın yönünü de ele alarak bütüncül bir psikoloji anlayışı benimsemesi maneviyat kavramının araştırılmasının ana sebebi haline getirmektedir. Trans personel psikolojiye göre bireyin bilinç dışının alt, orta ve üst bilinç dışı olarak kademeleri vardır. Alt bilinç dışı bireyin

dünyeviyle ilgili durumu iken üst bilinç dışı bireyin manevi gelişimiyle ilgili durumdur. Buna göre aşkın manevi tecrübelerimiz üst bilinç dışında oluşur (Meydan, 2015, s. 149).

Apak (2017) maneviyat kavramına ilişkin yaptığı çalışmada bazı tanımlamaları bir araya toplamıştır. Bu tanımlar:

- Sır, büyük güç veya Tanrı ile bağlantı-aşkınlık
- Yaşama verilen anlam ve amaç
- Bireyin kendisine veya başkalarına bağlılık ve ilişki
- Koşulsuz sevgiyle bağlanma
- Bireyin dünya ile ilişkili inançları şeklinde ele almıştır (Apak, 2017, s. 15).

1.2.2. Manevi Danışmanlığın Tarihsel Gelişimi ve Ortaya Çıkışı

Stern (2009), Antik Yunan felsefesinde yaşayan Aristotelesin görüşlerinden maneviyat kavramını değerlendirerek dört dönem geçirdiğini belirtmektedir. Düalizm öncesi, düalizm, pozitivizm ile birleşen materyalizm ve ilişkisellik ile bütünleşen maneviyatın incelendiği post pozitivizm dönemleridir. Stern, 17 yüzyıl da Descartes ile maddi ve manevi alem ayrımının ortaya çıktığını dile getirmiştir. Meydan'a (2015) göre bu tespitsin yüzeysel olduğunu söyleyerek maneviyatın anlaşılması orta çağ döneminde Hristiyanlık ve İslam gibi monoteist dinlerin insanın fikirlerinde tesir ettiği zaman diliminde olmuştur (Meydan, 2015, s. 153).

İngilizce' de maneviyat kelimesi olarak kullanılan spirituality'in Latince kökeni spiritus, nefes, soluk manasına gelmektedir. 5. yüzyılında spiritualitas kelimesi Hristiyanlıkta dini bir kavram olarak atfedilmiştir. Tanrı, Kutsal, Ruh'un, kişinin yaşamına tesirini belirtmek amacıyla kullanılmıştır. 12. yüzyılda ise insanın psikolojik yönünü dile getirilmek için atfedilmiştir. 15. ve 16. yüzyılda dini kurumlarla veya teoloji, doktrin ve dini yönetimle ilgili konuları tanımlamak için kullanılmıştır. Modern anlamda ilk defa 17 yüzyılda kullanılmıştır. Fransa'da 17. yüzyılında felsefi akım olarak çıkmıştır. Dingincilik denilen bu felsefi grup, sükûnetçilik olarak atfedilen dünyevi durumlardan uzaklaşmak gibi özellikleri vardır. Bu felsefi grubuna atıfta bulunularak maneviyat kavramı mistisizm ve dua manalarında kullanılmıştır. Bu gelişmeler neticesinde maneviyat kelimesinin şuan ki anlamıyla ilk defa Madam Guyon'un la Nouvelle Spiritualité adlı kitabı, dua ile Tanrı'ya yaklaşarak içsel ruha erişileceğini belirtmiştir. 18. ve 19. yüzyılında ise maneviyat kelimesi asketizm ve piety teorileri manasında

atfedilmiştir. Maneviyat, 19. yüzyılın son yıllarında bilimsel olarak daha güçlü dile getirilmeye başlanmıştır (Düzgüner, 2013, s. 20-22). 20. yüzyılın da dini kavramı içine alan ve dini kavramdan ayrı bir anlamda kullanılmıştır. Günümüz yüzyılın da maneviyat kavramı geleneksel inançla beraber bunun ötesinde bir anlama gelecek şekilde ifade edilmektedir (Yılmaz, 2011, s. 61).

Geçmiş zamanlardan bugüne kadar insan, alışık olmadığı bir durum ile deneyimleme veya sorunla karşılaşınca başka birinden yardım ve destek arama hissi aramaktadır. Eski dönemlerde insanlar yaşadıkları sorunları güvenilir ve kendilerini rahatlatan ve güç veren insanlarla bu sorunla başa çıkabilmekteydi. Günümüz çağında endüstriyel, kentleşme, eğitim ve bilim, bireysellik ve bireysel haklar, sosyal, teknolojik ve iletişim araçlarının gelişmesi yaşamımız da hızlı bir dönüşüm olmasına sebebiyet vermektedir. Bu hızlı dönüşüm insanı daha da bireyselleştirmiştir. Ahlaki olarak ise narsist, bencil ve hazzcı bir anlayışı öne çıkarmıştır (Söylev, 2020, s. 32). Modern yaşam, insanların hayatını kolaylaştırır da insanın ruhundaki duygu durumlarını, sorunlarını ve bunalımlarını çözmemektedir. Bu durumun neticesinde, sekülerleşen insan kapitalist sistemlerin etkisine girerek psikolojik ve patolojik hastalıklara sahip olmaktan kurtulamamıştır (Söylev, 2020, s. 90).

Dini danışma ve manevi rehberlik tanımları bir araya getirildiğinde dini danışma ve manevi rehberliği Ok (2007), kapsamlı olarak şu şekilde tarif etmektedir: “*Dini danışma ve manevi rehberlik: donanımlı ve yetişkin bir din adamının veya inanç konularına önem veren bir kişinin hem kendinin hem danışanlarının inanç ve kültürel kaynaklarını kullanarak danışanlarla birlikte onların temel inanç etkinliğini doğrudan veya dolaylı olarak engelleyen ya da ilgilendiren sorunlara yönelik belirli kurallar çerçevesinde yürütülen yapılandırılmış sözel veya eylemsel çözüm bulma etkileşimlerini içerir.*” (Ok, 2007, s. 560).

Danışmanlık kelimesiyle ifade edilen psikolojik danışmanlıktır (counselling). Dini danışmanlık ile aslında dini psikolojik danışmanlık ifade edilmektedir. Dinsel kaynak ve gelenek gibi unsurlarla psikolojik danışmanlığın uygulanmasıdır. Dini danışmanlıkta dini olanı beyan etmek için ifade edilen pastoral kelimesi teolojiktir. Foskett ve Jacobs (1994) dini danışmada (pastoral counselling) dini kavramın Hristiyanlıkta kullanılan pastoral kavramının kullanılması yerine daha geniş manaya gelen dini-religious kavramının kullanılmasını dile getirmişlerdir. Dini inançları olmayan

yada zayıf olan bireyleri de kapsayan bir danışmanlık olarak günümüzde yaygınlaşan kavram ise maneviyattır(spiritualit) (Ok, 2012, s. 5-8).

Manevi Danışmanlık ve Rehberlik kavramı, Batı'da genellikle "pastoral care" veya "pastoral counseling" olarak adlandırılmaktadır. Bu kavram, Batı'da kilise hizmetleri etrafında şekillenen faaliyetlerin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır ve Hristiyanlıkla yakından ilişkilendirilmiş hatta özdeşleştirilmiştir. Özellikle papaz ve rahip gibi dini liderlerin kilise dışında yürüttükleri Manevi Danışmanlık ve Rehberlik faaliyetleri, "pastoral care" kavramıyla ifade edilmektedir (Söylev, 2017, s. 267). "pastor" kelimesi genellikle "papaz" veya "kilise ve cemaatin dinsel sorumlusu" anlamlarına gelir. Bu terim, kilise liderlerini veya din görevlilerini ifade etmek için kullanılır. Bu kişiler genellikle dini hizmetler yürütür, cemaate rehberlik eder ve ruhsal danışmanlık sağlarlar. Bu nedenle, "pastoral care" terimi genellikle kilise liderlerinin veya dini liderlerin sunmuş olduğu ruhsal destek ve rehberlik hizmetlerini ifade etmek için kullanılır (Özdoğan, 2006, s. 128). “Evet, doğru. "Pastoral" kelimesinin kökeni, İncil'deki "shepherd" (çoban) kelimesine dayanır. İncil'de, özellikle İsa'nın öğretileri ve yaşamı, bir çoban gibi insanlara rehberlik etme ve onları koruma anlamında kullanılır. Dolayısıyla, "pastoral" terimi, ruhsal rehberlik, danışmanlık ve liderlik gibi kavramları ifade etmek için kullanılır. Kilise liderleri veya ruhani liderler, cemaatin manevi ihtiyaçlarını karşılamak ve onlara rehberlik etmek amacıyla pastoral hizmetler sunarlar. Bu hizmetler genellikle İncil'in öğretileriyle uyumlu bir şekilde gerçekleştirilir (Özdoğan, 2006, s. 129). Kırsal Hristiyan terminolojisinde, Tanrı ve İsa, "çoban" olarak nitelendirilirken, insanlar da "koyunlar" olarak metaforize edilmiştir. Bu metafor, İncil'deki öğretilerde sıkça kullanılan bir motif olarak ortaya çıkar. Tanrı'nın koyunlarını koruması, yönlendirmesi ve beslemesi, O'nun çobanlık göreviyle ilişkilendirilir. Bu bağlamda, din adamları, özellikle de papazlar ve rahipler, cemaati koruma, yönlendirme ve ruhsal ihtiyaçlarına cevap verme konusunda Tanrı'nın çobanları olarak görülür. Bu metafor, Tanrı'nın merhameti, koruyuculuğu ve sevgisiyle ilişkilendirilir, aynı zamanda cemaatin Tanrı'nın liderliği altında birleşmiş bir sürü olarak algılanmasını sağlar (Söylev, 2017, s. 268).

Clebsch ve jaekle (1967) manevi danışmalık ve rehberlik ile ilgili tanımı, dini unsurlarla danışanlara sorunlarını çözmede yardımcı olma, danışanları yönlendirme ve destekleme amacıyla danışanların sorunlarına çözüm bulmaya yönelik çalışmalardır. Schlauch (1985): dinsel kavramlarla psikolojik, sosyolojik, teolojik ve beden, ruh, zihin bütünlüğünde verilen yardımdır. Lartey (1993) kişinin aşkınlığını tasdik etmesiyle

uzmanlarca iletişim kurarak danışanların stres ve kaygı ile başa çıkmada verilen danışma türüdür (Kılınçer, 2017, s. 26).

Dinî danışmanlık, psikoterapiyle dini ve manevi öğeleri sentezleyen bir danışmanlık alanıdır (Şirin, 2018a, s. 24).

Ruhsal iyileştirme faaliyetlerin oluşumu insanın var oluşuyla aynıdır. Bütün dönemlerde ve bütün kültürlerde insan, başka bireylere yardım etmek için teselli, öğüt, çözüm yolları sunma ve öneriler şeklinde psikolojik kavramlarını sunmaktadırlar. Geçmiş dönemlerdeki psikoterapilere bakıldığında din adamları nezdinde gerçekleştiği görülmektedir (Söylev, 2020, s. 49).

Psikolojinin zaman içinde gelişmesi ve uygulamaları daha modern tarzda oluşması, dini danışmanlıkta bu gelişme ve uygulamalardan etkilenmiştir. 1950 yılında İngiltere’de Weatherhead’ın (1950) araştırmalarıyla meydana çıkmış olduğu belirtilmektedir. Bu çalışma neticesinde 1960 yılında dini danışmanlık programlarının oluşmasına yol açmıştır. Oluşan organizasyonlar kilise içinde ve dışında faaliyetler gerçekleştirmişlerdir. Daha sonraki yıllarda bu organizasyonu oluşturan kurumlar bir araya gelerek şuan ki İngiliz Psikolojik Danışmanlık Topluluğunun altında kurum Dinî Bakım ve Danışmanlık Derneğini (the Association for Pastoral Care and Counselling-APCC) kurulmuştur. Daha sonraki süreçler de Hristiyan olmayan diğer inanç topluluğun üyeleri de APCC’ye katılmıştır. 1999 yılında dernek ismini Dinî ve Manevi Bakım ve Danışmanlık Derneği olarak duyurmuştur (Ok, 2012, s. 10-11).

Manevi danışmanlığın temelleri Batı’da ortaya çıkmış ve Hristiyan teolojisine dayanmaktadır. Bir kilise faaliyeti olarak başlayan manevi danışmanlık Anton Boisen (1876-1965) ile farklı bir boyuta evrilmiştir. 1920’li yıllarda Amerika Birleşik Devleti’nde yaşayan Presbiteryan bir din adamı Anton Boisen pozitif bilim dalında eğitim görmüş ve araştırmasını ağır ruhsal rahatsızlıklar üzerine yapmıştır. Bu araştırma neticesinde psikiyatrinin psikotik rahatsızlık tanısı koyduğu rahatsızlıkların ana nedeninin manevi kriz olduğu ileri sürmüştür. Birçok hastalıklarının tıbbi problemler olmasının aksine dini rahatsızlıklar olduklarını ve tedavinin başarılı olması için bunun bilinmesi gerektiğini belirtmiştir (Ok, 2012, s. 12-13). Boisen bu görüşüyle pastoral danışma hareketinin öncüsü olmuş ve Klinik Dini Danışmanlık Eğitim Hareketi’ni kurmuştur. Bu durum onu, dinî danışmanlığın bilinmesini sağlayan bilim insanlarından birisi yapmıştır (Şirin, 2018a, s. 24).

Türkiye’de ise dini danışmanlık kavramı ve uygulamasıyla ilgili çalışmalara yeni başlamıştır. Son zamanlarda konuya ilgi duyan ve araştırma yapanların sayısı gün geçtikçe çoğalmaktadır (Ok, 2012, s. 14).

1.3. Z KUŞAĞI MANEVİYATLARINI ETKİLEYEN UNSURLAR

Genç bireylerin sağlıklı bir birey olmaları için yetişme döneminde ve hayatlarındaki olumsuz durumlarda baş edebilmeleri için dini inanç ve değerlerin katkısı büyüktür (Hökelekli, 2006, s. 22). Günümüzdeki genç kuşağın dinle ilişkilerinde eskiye göre farklılıklar olduğu görülmektedir. Bunun tamamen olumsuz bir durum görülmesi gençlere uygulanacak yöntemleri de olumsuz etkileyecektir. Geleneksel dindarlıktan farklı olarak dinin manevi ve ahlâkî yönünü benimseyen bir genç kesimin olduğu görülmektedir. Gençler dini, ibadet ve şekil ağırlıklı görmedikleri, daha çok ideolojik ve sembolik olarak benimsemektedirler. Bu durum göz önünde tutularak gençlere uygun yöntemler uygulanmalıdır. Bu durumu bir kazanım olarak anlamalı, eksik olan tarafları tamamlanmaya gayret edilmelidir (Acar, 2022, s. 29-30).

Dinin bireylerin kişilik gelişiminde, hayata bakış açılarıyla ve ruh sağlığının giderilmesinde pozitif yönde ilişki tespit eden bir çok araştırma vardır (Idler, 1987, s. 226-238; Williams vd., 1991, 257-262; Cohen, 2002, 287-310; Hackney & Sanders, 2003, 43-55; King vd., 2005, 287-297; Çoşkunsever, 2017, s. 455). Yapılan diğer çalışmalara bakıldığında, gençlerin dini yönelimleriyle olumlu kişilik özellikleri ilişkisinde olumlu biçimde ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Dindar olduğunu belirten gençlerin psikolojik rahatsızlıklara daha az maruz kaldıkları ve psikolojik sağlıklarının daha yüksek bulunduğu tespit edilmiştir (Yüksel, 2020, s. 391-392; Aydın, 2017, s. 89-108; Gürsu, 2015, s. 49). İbadet ve duanın bireylerde psikolojik hastalıklara karşı olumlu etkileri olduğu ve bulunduğu olumsuz durumlardan daha az etkilendikleri söylenebilir (Bahadır, 1994 s.156-157; Topuz, 1999, s. 124; Koç, 2003, s. 395-396; Özel, 2003; Hayta, 2006, s. 174; Şahin, 2009, s. 93; Çoşkunsever, 2017, s. 455). Başka bir araştırma olarak, suç eylemini gerçekleştirme noktasında dinin gençlere olumlu yönde katkı sağladığı tespit edilmiştir (Çapak ve Ferah, 2013, s. 57).

Uysal’ın (1995) öğrenci ve araştırma görevlileri üzerinde yaptığı çalışmada, dindarlık algılarıyla kişinin dini inanç, tutum ve davranışları arasında anlamlı düzeyde ilişki tespit etmiştir. Dindarlık algısı ile şahsiyet özellikleri arasında da pozitif ilişki bulunmuştur (Uysal, 1995).

Kızılırmak (2015) gençlerin yaşamda anlam varlıklarını ve anlam arayışlarını ile maneviyat düzeylerini beş faktör kişilik özelliği arasındaki anlamlı bir ilişki olup olmadığını incelemiştir. Çalışmasına 315 katılımcı katılmıştır. 130'u erkek, 185'i kadın Araştırma, gençlerin yaşamdaki anlam arayışlarını ve maneviyat düzeylerini beş faktör kişilik özellikleriyle ilişkilendirip ilişkilendirmediğini incelemiştir. Çalışmaya 315 katılımcı dahil olmuştur, bunların 130'u erkek ve 185'i kadındır ve yaşları 19 ile 25 arasındadır. Bulgulara göre, katılımcıların yaşamdaki anlam arayışı ve anlamın varlığı ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Yaşamdaki anlamın varlığı ile kişilik özellikleri arasında da anlamlı bir ilişki saptanamamıştır. Ancak, kişilik özellikleri ile yaşamdaki anlam arayışı arasında bir bağlantı olduğu görülmüştür, özellikle sorumluluk ve deneyime açıklık arasında. Araştırmadaki bulgulara göre, kendini aşma, kişilerarası özdeşim ve manevi kabullenme gibi faktörlerin anlamın varlığı düzeyini etkilediği ve kişilerarası özdeşim ile anlamın varlığı arasında olumlu bir ilişki olduğu belirlenmiştir (Kızılırmak, 2015, s. v).

Acar'ın (2023) liseli öğrenciler üzerinde yaptığı "Covid-19 Salgını Döneminde Lise Öğrencilerinin Maneviyat ve Psikolojik Sağlık Düzeyleri Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma" çalışmasında, öğrencilerin maneviyat algılarının yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir (Acar, 2023, s. 47). Sezgin'in (2023) liseli öğrenciler üzerinde yaptığı "Lise Öğrencilerinin İnternet Bağımlılığı, Maneviyat ve İyi Oluş Düzeyleri Arasındaki İlişki" çalışmasında liseli öğrencilerin maneviyat düzeylerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir (Sezgin, 2023, s. 65). Acar'ın (2023) üniversite öğrenciler üzerindeki araştırmasında kaygı seviyeleri ile maneviyat boyutları arasındaki ilişkisi incelenmiştir. Bu çalışmada öğrencilerin maneviyat düzeyleri orta düzeyde tespit edilmiştir (Acar, 2023, s. 33-34).

Gençler üzerinde yapılan araştırmalarda gençleri kırılğan noktaya getiren unsurların başında manevi boşluğun olduğu görülmektedir. Gençlerde manevi yoksunluğun olmaması umutsuzluk, uyuşturucu ve alkol ile tatmin olma ve ideal sahibi olmama gibi durumları da beraberinde getirmektedir (Meydan, 2015, s. 14). Günümüz çağında genç bireylerde ruhsal sıkıntı, endişe, memnuniyetsizlik, hayattan zevk almama, umutsuzluk, huzursuzluk, mutsuzluk gibi duygu durumlarına kapılarak çeşitli psikolojik rahatsızlıklara yakalanmaktadırlar. Bu rahatsızlıklar giderilemezse intihara kadar giden bir durum meydana gelmektedir. Yaşanılan bu duygu durumları çoğunluğu maneviyatla alakalıdır. Bu sorunların giderilmesi dini ve manevi destek ile olacaktır (Memiş, 2018, s.

53). Gençlerin, manevi desteğini sağlayan ve ruh sağlığını korumasına yardımcı olan dini inançlar, acı ve ıstırapın anlam bulunmasına imkan sağlamaktadır (Ayten, 2012, s. 47-49).

Maneviyatı etkileyen en önemli unsurlar şunlardır: aile, okul, çevre ve sosyal medya platformları (Instagram, Facebook, YouTube, X vb.) gibi resmi olmayan eğitim kurumları. Bunlar, bireylerin manevi değerlerini şekillendiren ve geliştiren önemli etmenlerdir.

1.3.1. Aile

Birey aile içinde uyumlu ve sağlıklı ilişkilerin olması sosyalleşmesinde ve psikolojik gelişiminde olumlu etkileri vardır. Aksine bir durum olursa iki kuşağın bir birleriyle olan iletişimde sorunlar olacak ve birçok problemin oluşmasına sebebiyet verecektir (Bahadır, 1994 s. 28).

Çocuklar, anne ve babalarının davranışlarını taklit ederek büyürler. Anne ve babalar genellikle çocuklarının ilk dini rehberleri olarak kabul edilir ve ailelerde inanç ve ibadet eğitimi verilmesi önemlidir. Dinin inanç boyutu, ibadet alışkanlıklarının kazanılması için Bourdieu'nün de bahsettiği "mimesis" yoluyla geliştirilir, yani taklit yoluyla öğrenilir. Bu şekilde başlayan dini yaşantı, çevrenin dini atmosferine ve çocuğun bireysel yeteneklerine bağlı olarak zamanla gelişir ve derinleşir, sonunda çocuğun kişiliğine yerleşir (Atalay, 2006, s. 225).

Aile, çocuğun dini hayatını belirlemede büyük etkiye sahip olan ilk kültür çevresidir; bu faktörlerin tamamından belirleyicidir. Aile, toplumun kültüründen beslenir ve dayandığı temelleri genellikle bu kültüre göre şekillendirir. Bu yüzden, her bireyin davranışları, değerleri ve inançları genellikle ailesinin kültürel mirasıyla şekillenir ve taşır (Tosun, 2001, s. 163).

Dindarlık gelişiminde, ailenin yanı sıra okul, okul arkadaşları, yakın akrabalar, okunan kitaplar, gazeteler ve izlenen televizyon programları gibi faktörlerin de etkisi bulunmaktadır. Çocuğun ilk eğitim yuvası olan aile, dinî hayatını şekillendirmede diğer faktörlere kıyasla daha büyük bir rol oynar.

Aile, bireyin fizyolojik, ekonomik, toplumsal ve ruhsal gelişiminde önemli bir rol oynar. Bu nedenle, aile sahibi olanlar, çocuklarını sağlıklı bireyler olarak yetiştirebilmek için uygun bir ortamın oluşturulması ve sürdürülmesi konusunda bilgi ve

bilinç sahibi olmalıdırlar. Aile, bireyin seçme şansı olmayan bir kurumdur ve bu durum, ebeveynlerin çocuklarını yönlendirme ve eğitime sorumluluğunu arttırır (Atalay, 2006, s. 185).

Biyolojik doğumun ardından çocuk, kendini aile içinde bulur ve bu, "sosyo-kültürel doğum" sürecinin başlangıcıdır. Aile, çocuğun topluma kabul edilme sürecini başlatır. Çocuğun düşünce biçimleri, alışkanlıkları ve tavırları aile çevresinde şekillenirken, aynı zamanda çocuk, içinde bulunduğu toplumun dilini, ahlakını, hukukunu, dinini, kültür ve sanatını öğrenir. Bu süreç, çocuğun kimlik ve kişiliğinin gelişiminde önemli bir rol oynar (Yavuz, 1983, s. 20).

Doğal olarak, çocuğun içinde büyüdüğü ailenin sosyal yapısı ve biçimi, onun sosyal gelişimini etkiler ve belirler. Çünkü çocuğun ilk sosyalleşme deneyimleri, genellikle içine doğduğu aile fertleri ve aile çevresindeki üyelerle özdeşleşme yoluyla gerçekleşir (Bahadır, 1994, s. 28-29). Genel sosyalleşme sürecinde, anne-babanın kullandığı dinî kelimeler, deyimler ve ifadelerin dil gelişimi sırasında kelime ve anlam dağarcığına girmesi ve yer etmesi, çocukta dinî sosyalleşmeyi de sağlar. Çocuk, kendine has dinî şuuru da ilk olarak aile içinde edindiği bu kelimeler ve kavramlar aracılığıyla kazanır. Çocukluk dönemi, yetişkinlerin dinî sözleri, tavırları ve davranışlarının da model alındığı bir süreçtir. Çocuklar, modellediklerini tekrar ettikçe daha çok öğrenir ve alışkanlık kazanır. Böylece taklit ve özdeşleşme yoluyla başlayan dinî yaşam tarzı, çevrenin dinî atmosferine ve çocuğun ferdi yeteneklerine göre yavaş yavaş gelişip derinleşerek kişiliğine yerleşir (Atalay, 2006, s. 186).

Tüm araştırmalar ve gözlemler, dinî inanç ve tutumların oluşumunda ilk çocukluk dönemindeki aile ilişkilerinin en etkili faktör olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, aile dindarlığı, çocuğun din eğitimi ve öğretimi açısından en belirleyici etkiye sahiptir. İbadetlerin yapıldığı bir ailede yetişen çocuklarda dinî duygu ve düşüncelerin daha erken geliştiği araştırmalarla ortaya konmuştur. Bu nedenle, aile dinî davranışların ve dinî ilişkilerin kaynağıdır (Çın, 2020, s. 692-698). Birlikte yapılan dua ve ibadetler, kutsal gün ve gecelerde gerçekleştirilen ritüeller, ailece kutlanan dini bayramlar; sadece aile üyeleri arasında özel bir bağ oluşturmaz, aynı zamanda çocuğun dünyasına dinî değerlerin ailede temsil edildiği şekliyle girmesini sağlar. Bu tür bağlar, yetişkinlik döneminde de kalıcı izler bırakır ve bireyin ailesinin temsil ettiği dini inanca bağlı kalmasını ve bu inancı korumasını teşvik eder. Dolayısıyla, ailede verilen din

eğitimi ve yaşanan dinî deneyimler, bireyin ömrü boyunca etkili olabilecek niteliktedir (Atalay, 2006, s. 187).

Dinin inanç boyutunun, ibadet boyutunda alışkanlık kazanması Bourdieu'nün de bahsettiği taklit yoluyla geliştirilmeye başlanır. "Böylece taklit ve özdeşleşme yoluyla başlayan dini yaşayış, çevrenin dini havasına ve çocuğun ferdi kabiliyetine göre yavaş yavaş gelişip derinleşerek kişiliğine mal olur." (Atalay, 2006, s. 25).

Uluğ (2008), öğrenciler üzerinde yaptığı araştırma sonuçlarında, ebeveynleri ayrı olan öğrencilerin en yüksek dindarlık düzeylerine sahip olduğunu tespit etmiştir. Bu sonucu, anne ve babaları ayrı olan bireylerin, yaşamlarındaki zorluklarla başa çıkmak için dinî inançlarına daha fazla sarıldıkları ve bu sayede hayatlarını daha iyi hale getirdikleri şeklinde yorumlamaktadır (Uluğ, 2008, s. 82).

Şirin (2017) üniversiteli öğrencilerin dini tutumları üzerinde yaptığı çalışmasın da anne babanın birlikte yaşayıp yaşamadığı ile dini tutum ölçeği arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir (Şirin, 2017, s. 79). Şirin (2017) üniversiteli öğrencilerin dini tutumları üzerinde yaptığı çalışmasın da kardeş sayısı ile dini tutum ölçeği arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir (Şirin, 2017, s. 79).

Tosyalioğlu'nun (2021) yaptığı çalışmasında ebeveynleri birlikte olan öğrencilerin maneviyat düzeyleri diğerlerine göre yüksek olarak tespit edilmiştir (Tosyalioğlu, 2021, s. 66).

Sarı'nın (2022) üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada kardeş sayısına göre ölçekte yer alan manevi başa çıkmak, aşkınlık, anlam arayışı, manevi hoşnutluk ve tabiatla uyum alt boyutlarındaki bulgular neticesinde anlamlı bir fark tespit edilememiştir. Farklı olarak, Sarı'nın (2022) manevi yaşantı ve bağlantı bağlamında, katılımcıların kardeş sayısına göre manevi yaşantı ve bağlantı alt boyutlarındaki bulgular neticesinde anlamlı bir fark saptanmıştır. Beş ve üstünde kardeşi olan katılımcıların manevi yaşantı ve bağlantı alt boyutlarındaki oran diğer katılımcılara göre yüksek tespit edilmiştir (Sarı, 2022, s. 58).

Acar'ın (2023) çalışmasında ebeveynleri ayrı olan öğrencilerin ebeveynleri ayrı olmayan öğrencilere göre maneviyat düzeyleri daha düşük bulunmuştur (Acar , 2023, s. 50). Acar'ın (2023) çalışmasında kardeş sayısına göre öğrencilerin maneviyat ile ilişkisi arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır (Acar , 2023, s. 51).

1.3.2. Gençlerin Dini Eğitimi

Din ve ahlak eğitimi kişinin kendisini ve dünyasını anlama ve anlamlandırmada katkı sağlamaktadır. Özellikle sağlam ve kuvvetli kişilik özellikleri olanların, güçlü inançlara sahip oldukları görülmektedir (Bahçekapılı, 2011, 10-11). Okullardaki din eğitiminin amacı bireyin ve toplumun dini yönelimlerini karşılamak, dini hurafelere ve ideolojilere karşı bilinçlendirmek ve korumaktır. Böylelikle bireyler arasında ve toplumda birlik ve bütünlük oluşmuş olur (Bilgin, 1980, s.13). Cebeci'ye (1996) göre din eğitimin amacı, bireyleri ilahi iradeye uygun olarak yetiştirmek, yaşamın bütünlüğü içinde ilahi iradeye uygun davranışlar oluşturulmasına yardımcı olmaktır (Cebeci, 1996, s. 30). Din eğitimin ilk hedefi olan dini yetenek ve yönelişin şekillenmesinde Parladır'a (1996) göre bireyin manevi potansiyeli ile bağlantılı olduğunu beyan etmektedir (Parladr, 1996, s. 67).

Gençlerde meydana gelen dini konulardaki problemleri eğitim ve öğretim hayatlarında din eğitimi ile gidereceklerdir. Bu problemleri çözecek olan da din eğitimi veren kişilerdir (Meydan, 2015, s. 27; Şimşek, 2018, s.56). Din eğitimcilerin davranışları öğrencilerin dini ve ahlaki gelişimlerini önemli ölçüde etkilemektedirler (Taşkın, 2018, s. 104). Araştırmalarda öğrencilerin din eğitimcisinin düşünce ve davranışlarından yüksek oranda etkilendikleri tespit edilmiştir (Bahçekapılı, 2010, s. 127; Taşkın, 2018, s. 126).

Genç bireyin kimliği oluşma sürecinde neye, neden inandığını ve inancını sorgulamaya başlar. Genç birey dini bilgilerini daha önce öğrendiği bilgileri tekrar gözden geçirir. Bu süreçte dini konulardaki yanlış bilgilerin ayırt edilmesine ve doğru bilgilerin öğretilmesine ihtiyaç vardır (Düzgüner & Soykök, 2021, s. 54-59). Şüphe ve çatışmalar genci suçluluk ve günahkârlık hissine kapılmaya yol açabilmektedir (Bahadır, 1994 s.42). Gencin içinde bulunduğu şüphe ve çatışmalar aslında onun imanını kuvvetlenmesi açısından son derece önemlidir. Yaşanılan bu süreç aslında genç bireyin imanının yenilenmesi olarak görmek gerekir (Ögcem, 2018, s. 105-107). Bu durum gencin manevi gelişiminin desteklenmesi fırsatını doğurmaktadır. Manevi destek ihtiyacı giderilmezse suçluluk ve günahkârlık hissine kapılıp dini inancından uzaklaşacaktır. Aksine doğru destek ile şüphe ve çatışmaları giderilir (Düzgüner ve Soykök, 2021, s. 60).

Gençlerin dinî tecrübeleri, eğitim gördükleri Kur'an kursları arasında farklılık göstermektedir. Temel sebebi ise pedagojik yaklaşımları farklı olan bu kuran kursları Z Kuşağına hitap etmeyen kuran kurslarında katı ve pedagojik yaklaşımdan yoksun dini

eğitim uygulamaktadır. Z kuşağında daha çok mizaha dayalı, dikkatlerini kolayca cezbedebilen ve korkutucu olmayan dini eğitimlere yönelmektedirler. Muhammed Bayraktar'a (2017) göre "dini bilginin edinildiği kaynağa göre obsesif kompulsif belirti düzeyinin görülme oranının değişmektedir. Bu belirtilerin görüldüğü kesimin büyük çoğunluğunu, dini bilgisini Kur'an kursundan edinenlerin oluşturması; bilgiyi saplantı ve takıntıya dönüştürecek katı, yeterli olmayan ve pedagojik bir yaklaşım içermeyen din eğitimi sisteminin sonuçlarını" göstermektedir (Bayraktar, 2017, s. 1).

Altınok (1994) lise son sınıf öğrenciler üzerinde yaptığı çalışmada, DKAB derslerinin konularını katılımcıların % 28'i "yeterli" bulurken, % 49'u "yetersiz" bulduklarını beyan etmişlerdir. % 23'ü ise, "kararsız" olduklarını beyan etmişlerdir (Altınok, 1994, s. 318).

Bahadır'ın (1994) çalışmasında yetersiz dini eğitim alan öğrencilerin dini şüpheyeye katılma oranları %80'dir. Okul dışında din eğitimi alan öğrencilerin dini şüpheyeye daha az düştükleri tespit edilmiştir. Bahadır'a göre bu durumun oluşmasında okul da verilen dini eğitimin yetersizliği, dini şüpheyeye kapılacak konuların bahsedilmesi ve eğitim aşamasında öğrencilerin baskı ve zorlama gibi olumsuzluklara maruz kalmasıdır (Bahadır, 1994, s.158-159).

Topuz'un (1999) üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada mezun olunan lise türüne göre dindarlık tutumlarını ölçmüştür. İmam Hatip ve Meslek Lisesi mezunlarının diğer lise mezunlarına göre dindarlık tutumlarının yüksek olduğu tespit edilmiştir (Topuz, 1999, s. 160).

Bahçekapılı'nın (2011) çalışmasına göre, din eğitiminin ergenler üzerinde olumlu bir etkisinin olduğunu tespit etmiştir. Gördükleri dini eğitim ile karşılaştıkları problemlerde başa çıkmada yardımcı olduğu ve çözümler sunduklarını tespit edilmiştir. Ayrıca dini eğitim sayesinde dini konulardaki şüphelerinin giderildiğini, dini, duygu ve davranışlarında pozitif yönde geliştirdiği, barışsever bir kişilik oluşmasında katkı sağladığı, güven duygularının arttığını ve kendini gerçekleştirme yönünde olumlu katkı sağladığı tespit edilmiştir (Bahçekapılı, 2011, s.32).

Es'in (2018) üniversiteli öğrenciler üzerinde yaptığı çalışma sonucunda katılımcıların % 77,2'sinin maneviyata ilişkin eğitim almadıklarını belirtmişlerdir. Maneviyat ile ilgili eğitim alan katılımcıların çoğu verilen maneviyat eğitimini yeterli

buldukları tespit edilmiştir. Öğrencilerin %53,3 aile de %28,7 okulda % 17,4 ibadethane de % 9,2 diğer yerlerde eğitim aldıklarını belirtmişlerdir (Es, 2018, s. 39).

Öztürk Akyıldız'ın (2019) çalışmasında Dindarlık düzeyi bakımından İmam Hatip Lisesi'nden mezun olan öğrenciler, Anadolu Lisesi ve Meslek Lisesi'ne göre anlamlı bir fark tespit edilmiş ve İmam Hatip Lisesi öğrencilerin dindarlık düzeyleri daha yüksek bulunmuştur (Öztürk Akyıldız, 2019, s. 47). Tosyalıoğlu'nun (2021) çalışmasında dini eğitim veren liselerden mezun olanların maneviyat düzeylerinin daha yüksek tespit edilmiştir (Tosyalıoğlu, 2021, s. 91).

Yüksel'in (2020) araştırmasında katılımcılara yaşamları boyunca aldıkları din eğitiminin yeterli olup olmadığı sorulmuştur. %74,2'si yeterli bulmazken %19,5'i ise yeterli olarak cevap vermişlerdir. % 6,4'ü ise kararsız kalmıştır. Din eğitimini nereden aldıkları sorulduğunda, aileden aldıklarını belirtenlerin oranı %35,2'si, okuldan aldıklarını belirtenlerin oranı %28,7'si, dini eğitim veren kurumlar diye belirtenlerin oranı da %21,5'tir (Yüksel, 2020, s.380-384).

Meydan'a göre (2015) din ve maneviyat eğitimi bir birinin tamamlayıcısı ise de bir birlerinden ayrılamaz değerlerdir. Maneviyat dinden daha dinamiktir. Din sabit eylemleri (toplu ibadet vb.) ifade ederken maneviyat ruh gibi sürekli eylem halindedir. Din, okulda müfredatlar içinde bir bölümken maneviyat yaşanan bir durumdur ve sürekli yenilenebilir (Meydan, 2015, s. 193). Seyyar'a (2007) göre manevi eğitim, insanın ruh ve karakter gelişimini sağlayan, milli ve manevi değerleri esas alan, inanç ve düşünce ağırlıklı bir eğitim biçimidir. Manevi eğitimin amacı, bireye manevi telkin ve terbiye yöntemlerini göstermek ve bu yöntemle gönül, kalp ve ruhun güçlenmesine yardımcı ve bireyin manevi bütününe oluşmasına destekçi olmaktır (Seyyar, 2007, s. 25). Maneviyat gençlik döneminde gencin kimlik ve özgüven gelişiminde önemlidir. Maneviyat, kişisel gelişime ve psikolojik sağlığa etkisi olan, kültürel bağlama sahip ve eğitimde ruhi ve ahlaki konulara ve müfredat üstü çalışmalara yön veren bir olgudur (Meydan, 2015, s. 269).

Meydan (2015) dini eğitimde maneviyatı güçlendiren strateji ve yöntemleri şöyle sıralamaktadır: 1- anlamlı öğrenmeyi / hikmet arayışını ön plana çıkarmak, 2- eğitim süreçlerinde dini uygulamalara yer vermek, 3- dini tecrübeyi eğitim ortamına taşımak, 4- kalbe hitap etmek, 5- mitolojik anlatılardan yararlanmak, 6- şiir, hikâye ve mesellerden yararlanmak, 7- model olmak ve manevi yaşantısı ile öne çıkan modeller sunmak, 8- maneviyat yüklü zaman ve mekânları kullanmak (Meydan, 2015, s. 296-324).

Bu yeni kuşağın kültürel kodları, daha eğlenceli ve mantığa dayalı bir dini eğitim yöntemi talep etmektedir. Aileler ve Kur'an kursları bu ihtiyaca cevap vermezse, gençler başka bilgi kaynaklarına yönelebilirler. Sosyal medya platformları, özellikle Instagram, X, Facebook YouTube gibi kanallar, bu kültürel kodlara hızla uyum sağlayarak gençlerin ilgisini çekmektedir. Bu konuyu teknoloji ve sosyal medya bağlamında daha ayrıntılı ele alacağız. Zira Z kuşağıyla beraber teknoloji ve sosyal medya kavramları hayati bir öneme sahip hale gelmiştir. Günün büyük bir kısmını teknolojiyle geçiren gençler, sosyal medyanın maneviyat üzerindeki etkilerini göz ardı etmemekte ve bu konuda farkındalık kazanmaktadırlar. Bu nedenle, bu araştırma sosyal medya kullanımını da Z kuşağının maneviyatı üzerinde etkili olan bir değişken olarak incelemektedir.

1.3.3. Okul ve Arkadaşlar

Gençlik döneminin başlarında birey dış çevre ile yakın ilişkiler kurar. Aileden uzaklaşıp özgürleşmeye başlarlar. Ailelerine karşı sevgileri devam etmekle birlikte bağımsız olarak eylemlerde bulunmayı amaçlarlar (Bahadır, 1994, s.28). Arkadaşlık kuran bireyler aslında ortak fikirlere, duygulara ve aynı şeylere ilgi duydukları için bir araya gelmektedirler (Uğurel, s.75). Okul ise, bireyin ne olduğunu ve ne olabileceği konusunda fikirler verir. Zamanının çoğunu okulda geçiren birey, kabiliyetlerini keşfetme, geliştirme ve sınırlarını tayin etme imkanı sunar. Kendine rol model olabilecek kişilerin tanır. Akademik ve entelektüel gelişiminin ilerlemesine imkan verir (Bahadır,1994, s.28).

Z kuşağının en çok zaman geçirdiği yerlerden biri okulken, en yakın ilişki içinde oldukları kişiler ise arkadaşlarıdır. Z kuşağı gençleri, dini inançlar, ibadet ve maneviyat konularında da birbirlerinden etkilenmektedirler. Teknolojinin gelişimiyle birlikte arkadaşlık kavramı da değişime uğramıştır. Artık aynı fiziksel mekânda bulunmayan ancak teknoloji aracılığıyla iletişim kuran gençler, sosyal medya ortamlarında da arkadaşlık ilişkileri kurmaktadır. Bu durum, aynı mahalle veya çevrede yaşayanlar arasındaki arkadaşlıkların aksine, farklı sosyoekonomik ve kültürel yapıya sahip gençler arasında da arkadaşlık ilişkilerinin oluşmasına olanak tanımaktadır. Günümüzde, aynı mahalle sınırlarını aşan ve farklı ülkelerden gelen gençler arasında da arkadaşlıklar kurulmaktadır. Bu durumlar göz önüne alındığında, gençlerin arkadaş çevresinin maneviyat üzerindeki etkisinin oldukça büyük olduğu söylenebilir. Maneviyat eğitimi verilirken, bu değişen arkadaşlık ortamlarının ve etkileşimlerin dikkate alınması

gerekmektedir. Bu bağlamda, din eğitim sistemi, gençlerin farklı sosyal ortamlardan aldıkları etkileri göz önünde bulundurarak yeniden düzenlenmelidir (Evrin, 2019, s. 71).

Z kuşağının sosyal çevresi, onların maneviyatını etkileyen önemli değişkenlerden biridir. Geleneksel olarak aile ve okul gibi kurumlar çocukların manevi değerlerini şekillendirmede önemli roller oynamaktadır. Ancak günümüzde, teknolojinin gelişmesiyle birlikte sosyal medya platformları da gençlerin sosyal çevresini belirlemede etkili hale gelmiştir. Instagram, Facebook, YouTube gibi platformlar aracılığıyla gençler, farklı kültürlerden, coğrafyalardan ve sosyal statülere sahip olan kişilerle iletişim kurabilmekte ve bu kişilerden etkilenmektedirler (Ak Tulgar, 2020, s. 67).

Z kuşağı için arkadaşlık artık sadece fiziksel olarak aynı mekânda bulunmak anlamına gelmemektedir. Sanal dünyada kurulan arkadaşlıklar da gençlerin manevi dünyalarını etkileyebilmektedir. Bu durum, gençlerin farklı dünya görüşleriyle tanışmalarına ve çeşitli inanç sistemleriyle karşılaşmalarına olanak sağlamaktadır. Maneviyat eğitimi verilirken, gençlerin sanal dünyada kurdukları ilişkilerin ve bu ilişkilerin maneviyatları üzerindeki etkilerinin dikkate alınması önemlidir.

Dolayısıyla, din eğitim sistemi, geleneksel yöntemlerin yanı sıra dijital çağın gereksinimlerini de karşılayacak şekilde tasarlanmalıdır. Bu bağlamda, gençlerin teknoloji ve sosyal medya üzerinden alacakları manevi yönlendirme ve rehberlik de göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca, maneviyatın korunması ve güçlendirilmesi için aile, okul ve toplumun diğer kurumları arasında iş birliği ve koordinasyon önemlidir.

1.3.4. Dijital Alan

Z Kuşağı, çeşitli isimlerle adlandırılmıştır. Bu isimler, Z Kuşağı üyelerinin özelliklerini anlamamıza yardımcı olmaktadır. Bu isimlerden bazıları DigitalNatives (Dijital Yerliler), Gen WII, Net Gen veya i-Gen (i-Nesil)'dir. Bu terimlerle, aslında Z Kuşağı'nın akıllı telefonlara, internete ve sosyal medyaya olan bağımlılıkları vurgulanmaktadır (Aydın, 2020, s. 12).

Z kuşağının temel öğrenme özelliği, teknoloji odaklı bir öğrenme biçimidir. Bu kuşak, teknolojiyle çevrelenmiş bir ortamda büyüdüğü için teknolojiye oldukça bağlıdır. Akıllı telefonlar, tabletler veya bilgisayarlar gibi cihazların nasıl kullanılacağını öğrenmeye ihtiyaç duymazlar; sanki bu dünyaya sanal ortamlar ve teknolojiyi bilerek

gelmişler gibi davranırlar. Z kuşağı genellikle boş zamanlarını dijital araçları kullanarak geçirirler, bu yüzden onlara "dijital yerliler" denmektedir (Han & Sezgin, 2022).

Değişen dünya düzeninde, sosyal sermaye kavramı dijital alan üzerinde de etkisini göstermektedir. Modern çağda iletişim anlayışı, teknoloji merkezli iletişim araçları üzerinden gerçekleştirilen bir süreç haline gelmiştir. Bu durum, iletişimin insanlar arasındaki sıcaklık ve duygusallık gibi unsurlarıyla birlikte dijital ortamda azalmasına neden olmaktadır. Eskiden yüz yüze gerçekleşen iletişimdeki samimiyet ve duygusal bağlar, dijital iletişimde daha soyut ve yüzeysel bir hal almaktadır. Bu durum, insan ilişkilerinin doğasında önemli bir değişikliğe işaret etmektedir (Babacan, 2019, s. 51).

İletişim araçlarının bu kadar yaygın olması ve sürekli olarak kullanılması, gençlerde bağımlılık yaratabilir ve sosyal ilişkileri, kişisel gelişimi olumsuz etkileyebilir. Özellikle sosyal medyanın sürekli olarak beğeni ve takipçi gibi ölçümler üzerinden değerlendirilmesi, gençlerin kendilerini sürekli olarak karşılaştırmalarına ve bu da özsaygılarını etkilemesine neden olabilir. Bu nedenle, iletişim araçlarının gençler üzerindeki etkilerini anlamak ve onları bilinçli bir şekilde kullanmalarını sağlamak önemlidir (Acar, 2022, s. 29-30).

Sanal arkadaşlar, sosyal sermayenin ediniminde ve şekillenmesinde, çevreden ve okuldan edinilen arkadaşlar kadar önemli bir rol oynamaktadır. Z kuşağının en önemli problemleri arasında kuşaklar arası iletişim performansını artırması beklenen teknoloji kullanımı, paradoksal biçimde iletişimsizliği arttırması, iletişim olgusunun öznesi olan insanın, teknoloji karşısında nesneye dönüşmesi, bir bakıma aracın anlamdan, nesnenin öznenin daha önemli hale gelmesi (Babacan, 2019, s. 48,49) gibi sorunların olduğunu söyleyebiliriz.

Z kuşağı gençlerinin, kimliklerinin bir parçası haline gelen ekranlar, dinle kurdukları bağı da belirgin şekilde şekillendirmektedir. Önceki kuşaklardan farklı olarak, doğdukları andan itibaren dijital mecralarla iç içe olmaları; gençlerin dini vaazlardan beklentilerini, dini paylaşımlara bakış açılarını ve mahremiyet algılarını yönlendirmiştir. Bu durum, dinin dijital dünyadaki temsil ve pratikleriyle ilgili derinlemesine bir etkileşimi beraberinde getirmiştir.

Globalleşme ve teknolojinin etkileri, gençlerin mahremiyet algıları üzerinden incelenebilir. Z Nesli, Evrim'in (2022) Kuran'ın "Z Bir Kuşak Anlamak" adlı kitabında da belirttiği gibi, "sharenting" neticesinde zaten doğdukları anda mahremiyet alanlarının

yıkıldığı bir nesildir. İngilizce bu terim, "share" (paylaşım) ve "parenting" (ebeveynlik) kelimelerinin birleşiminden oluşur ve ebeveynlerin çocuklarının fotoğraf ve videolarını sosyal medyada gereğinden fazla paylaşımlarını ifade eder. Bu durum, gençlerin mahremiyet kavramını dijital dünyadaki varlıklarıyla ilişkilendirmelerine ve bu alanı tanımlamalarına etki etmektedir (Evrin, 2019, s. 72).

Maneviyat ve dijitalle ilgili konuda yapılan araştırmalara baktığımızda, Zembilci (2017) gelişen iletişimle birlikte oluşan sanal dünya yada sosyal medyanın getirdiği kavram siber maneviyat üzerindeki çalışmasında, internet kullanıcıların en çok tercih ettiği "Second Life "ve "World Of Warcraft" oyunlarını incelemiştir. Bu iki oyunun içinde manevi öğeler olmasa oyuncular arasında bazı karakter ya da durumları maneviyatla ilişkilendirdikleri tespit edilmiştir (Zembilci, 2017, s. 79).

Demiröz (2021) Ergenlerde çoklu zekâ, dindarlık ve maneviyat ilişkisi üzerine yaptığı çalışmada teknoloji bağımlılığı arttıkça manevi değerlerin hayatımızdan hızlıca çıktığına dikkat çekmektedir (Demiröz, 2021, s. 83).

Acat (2019) ergenler üzerinde yaptığı çalışmasında dindarlık ile internet bağımlılığı arasında anlamlı bir ilişki bulamamıştır (Acat, 2019). İnternet bağımlılığı ile maneviyat ve dindarlık olguları arasında ilişki tespit edilemeyen alanyazında araştırmalar bulunmaktadır (Bodur ve Korkmaz, 2017; Hacikeleşoğlu, 2021; Korkmaz, 2019; Solmaz, 2019; Ekşi ve Çiftçi 2016).

Demiroğlu (2021) Maneviyat Ölçeği puanlarının sosyal medya kullanım durumu değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek amacıyla yaptığı analiz sonucunda anlamlı bir farklılık göstermediği tespit etmiştir (Demiroğlu, 2021, s. 150). Ayrıca Demiroğlu (2021) tarafından yapılan araştırmada maneviyat düzeyi arttıkça sosyal medya bağımlılık düzeyinin azaldığı görülmektedir

Sezgin'in (2023) çalışmasında öğrencilerin sosyal medya hesabına sahip olanların doğayla uyum ve manevi hoşnutluk boyutlarında anlamlı olmadığı görülmüştür (Sezgin, 2023, s. 91). Farklı olarak Sezgin'in (2023) çalışmasında manevi başa çıkma, bağlantı, aşkınlık, manevi yaşantı ve anlam arayışı, boyutlarında anlamlı farklılık tespit edilmiş. Öğrencilerin sosyal medya hesabına sahip olanların maneviyat ortalamalarının daha düşük olduğu tespit edilmiştir (Sezgin, 2023, s. 91). Ayrıca günlük internet kullanım süreleri artan öğrencilerin ve akıllı telefonu olanların maneviyat ortalamalarının anlamlı düzeyde düştüğü saptanmıştır (Sezgin, 2023, s. 114-115).

İKİNCİ BÖLÜM
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu kısımda, araştırmanın yöntemine dair bilgiler, araştırmanın evreni ve örneklemini, araştırmanın modelini, verilerin toplanmasında kullanılan ölçme araçlarını, veri toplama süreçlerini ve elde edilen verilerin analizini detaylı bir şekilde sunulmuştur.

2.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu çalışma, betimsel bir tasarıma sahip nicel araştırma olarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, genel bir tarama modeli kullanılmıştır ki bu model, geçmiş veya mevcut durumları benzer şekilde açıklayan bir araştırma modeli olarak tanımlanmaktadır (Karasar, 2020, s. 109). Betimsel tarama modeli, geçmiş veya günümüzde var olan bir olayı objektif bir şekilde tasvir etmeyi amaçlayan bir araştırma yöntemidir. Tarama modelleri, çalışmalarında hedeflenen konu veya olayla ilgili katılımcıların görüşleri, ilgileri, becerileri ve tutumları gibi amaç ve özellikleri kendi bağlamlarında nasıl değerlendirdiğini tanımlamaya yöneliktir (Büyüköztürk vd., 2018, s. 24). Teknik olarak “anket” tekniği kullanılmış, farklı ekonomik, sosyal ve kültürel sınıflardan gelen 14- 18 yaş aralığında 515 gençle anketler yapılmıştır. Araştırmaya katılanların dinle ilgili tutum ve davranışları, inanç-ibadet-sosyal hayat alanlarında sorgulanmış ve bunlar cinsiyet, yaş, okul ortamları, sosyal medya, aile gibi bağımsız değişkenlerle ilişkilendirilmeye çalışılmıştır. Araştırmamızın anket kısmı Eylül- Aralık 2023 ayları arasında gerçekleşmiştir. Araştırmaya en çok veriyi sağlayacak kişileri belirlemek hedefiyle amaçlı örneklem tekniğiyle belirlenmiştir. Örneklemimiz sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik çeşitliliği sağlamak amacıyla belirlenmiştir. Okul ortamlarının çeşitliliğine önem verilmiş, Anadolu Lisesi, Özel Anadolu Lisesi, İmam Hatip Lisesi ve Meslek liseleri gibi farklı alanlardan görüşmeciler seçilmiştir. Katılımcılara sorular hakkında ön bilgi verilmiş olup, bu çalışmada görüşmecilerin kişisel mahremiyetlerine özen gösterilecek, isimlerine yer verilmemiş, gerekli izinlerin alındığını öğrencilere beyan edilmiştir. Tarama çalışmalarında elde edilen ilişkiler, gerçek bir nedensel ilişki gibi yorumlanmamalıdır; ancak, bu ilişkiler belirli yönlendirmelere işaret edebilir. Bir değişkenin durumu bilindiğinde, diğer değişkenlerin değerlendirilmesi için doğru sonuçlar ortaya çıkarılabilir (Karasar, 2020, s. 110).

Bu bağlamda, bu araştırmada, Z kuşağındaki öğrencilerin maneviyat düzeylerini belirlemek için betimsel tarama modeli tercih edilmiştir. Ayrıca, demografik değişkenler ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişkileri bulma amacıyla ilişkisel tarama modellerinden faydalanılmıştır.

2.2. HİPOTEZLER

Bu araştırma kapsamında aşağıdaki hipotezler geliştirilmiştir.

- 1- Z Kuşağındaki öğrencilerin maneviyat düzeyleri yüksektir.
- 2- Z Kuşağındaki öğrenciler maneviyat uygulamalarına yüksek düzeyde katılım göstermektedirler.
- 3- Maneviyat uygulamaları Z Kuşağının kendisini iyi hissetmesine katkı sunmaktadır.
- 4- Maneviyat, Z Kuşağının rehabilitasyonunda etkilidir.

2.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırmada veri toplama amacıyla kullanılan ölçme aracı, iki ayrı bölümde ele alınmıştır. Çalışmanın ilk bölümünde, araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel bilgi formu kullanılmıştır. İkinci bölümde ise Şirin (2018) tarafından hazırlanan "Maneviyat Ölçeği" tercih edilmiştir.

2.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmadaki katılımcı öğrencinin kişisel özellikleri belirlenmesi için araştırmacının hazırladığı kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Bu formda öğrencilerin; okul türleri, cinsiyetleri, yaşları, kardeş sayıları, anne ve baba birliktelik durumları, evde birlikte yaşayan başka bireylerin olup olmama durumları, ailenin gelir durumları, Sosyal medya kullanımı vb. özellikleri belirlemek için sorulara yer verilmiştir (EK-1).

2.3.2. Maneviyat Ölçeği

Çalışmada kullanılan “Maneviyat Ölçeği”, Şirin (2018) tarafından geliştirilmiştir. Maneviyat Ölçeği 7 alt boyut ve 27 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin alt boyut ve madde sayıları aşağıdaki gibidir. (EK-1)

Tablo 2.1: Maneviyat Ölçeğinin Alt boyut ve Maddeleri

Faktör	Madde Sayısı	Madde Numaraları
Manevi Başa Çıkma	5 Madde	9, 12, 20,21, 23
Aşkınlık	2 Madde	19, 22
Manevi Yaşantı	5 Madde	3, 11, 24, 25, 27
Anlam Arayışı	4 Madde	7, 14, 15, 17
Manevi Hoşnutluk	4 Madde	6, 8*, 13*, 26*
Bağlantı	4 Madde	1,2, 4, 18
Tabiatla Uyum	3 Madde	5, 10, 16

Ölçekte ters maddeler yıldız (*) işareti ile gösterilmiştir.

Maneviyat Ölçeği, 3 olumsuz ve 24 olumlu toplam 27 madde içeren 5'li Likert tipinde bir ölçektir. Ölçek maddeleri, "(1) Bana Hiç Uygun Değil, (2) Bana Uygun Değil, (3) Bana Biraz Uygun, (4) Bana Oldukça Uygun, (5) Bana Tamamen Uygun" şeklinde 5'li Likert tarzında düzenlenmiştir; ayrıca, ölçekte yer alan olumsuz maddeler değerlendirmeye alınmadan önce ters kodlanmaktadır. Ölçek, toplam puan açısından değerlendirildiğinde en yüksek puanın 135, en düşük puanın ise 27 olacağı bir aralık sunmaktadır. Her bir alt boyuttan alınan yüksek puan, bireyin ilgili alt boyutun değerlendirdiği özelliğe sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca, ölçek, bireyin genel maneviyat düzeyini ifade eden toplam maneviyat puanını da sağlamaktadır. Bu puanın yüksek olması, kişinin maneviyatının yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir (Şirin, 2018, s. 1309).

2.4. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ

Çalışmanın evrenini, 2022-2023 eğitim-öğretim yılında Kütahya il merkezindeki lise öğrencileri oluşturmaktadır. Kütahya ili 2022 yılı Tüik verilerine göre 580.701 nüfustan oluşmuş olup Kütahya'da erkek nüfusun oranı %49,39 (286.833 kişi), kadın nüfusun oranı ise %50,61 (293.868 kişi) olarak belirtilmiştir. (TÜİK, 2022). Kütahya'da genç nüfus sayısı 85.895 toplam nüfusun içindeki oranı yüzde 14,79 olarak belirtilmiştir (TÜİK,2022).

Çalışmada, zaman kısıtlamaları, evrenin tamamına ulaşmada yaşanan zorluklar ve ekonomiklik ilkesi nedeniyle, hedef evreni temsil edebilecek bir örneklem üzerinde incelenmiştir. Bu bağlamda, araştırmanın örneklemi Kütahya il merkezindeki kamu ve özel liselerden random yöntemiyle seçilen 515 öğrenci oluşturmuştur. Çalışmada elde edilmesi gereken örneklem sayısı, literatürdeki kriterlere göre oluşturulan tabloda yeterli

görülmüştür. Araştırmaya katılan öğrencilere, online formlar aracılığıyla ölçekler ulaştırılmış ve veriler, öğrencilerin gönüllülüğü esas alınarak toplanmıştır

2.5. VERİLERİN TOPLANMASI

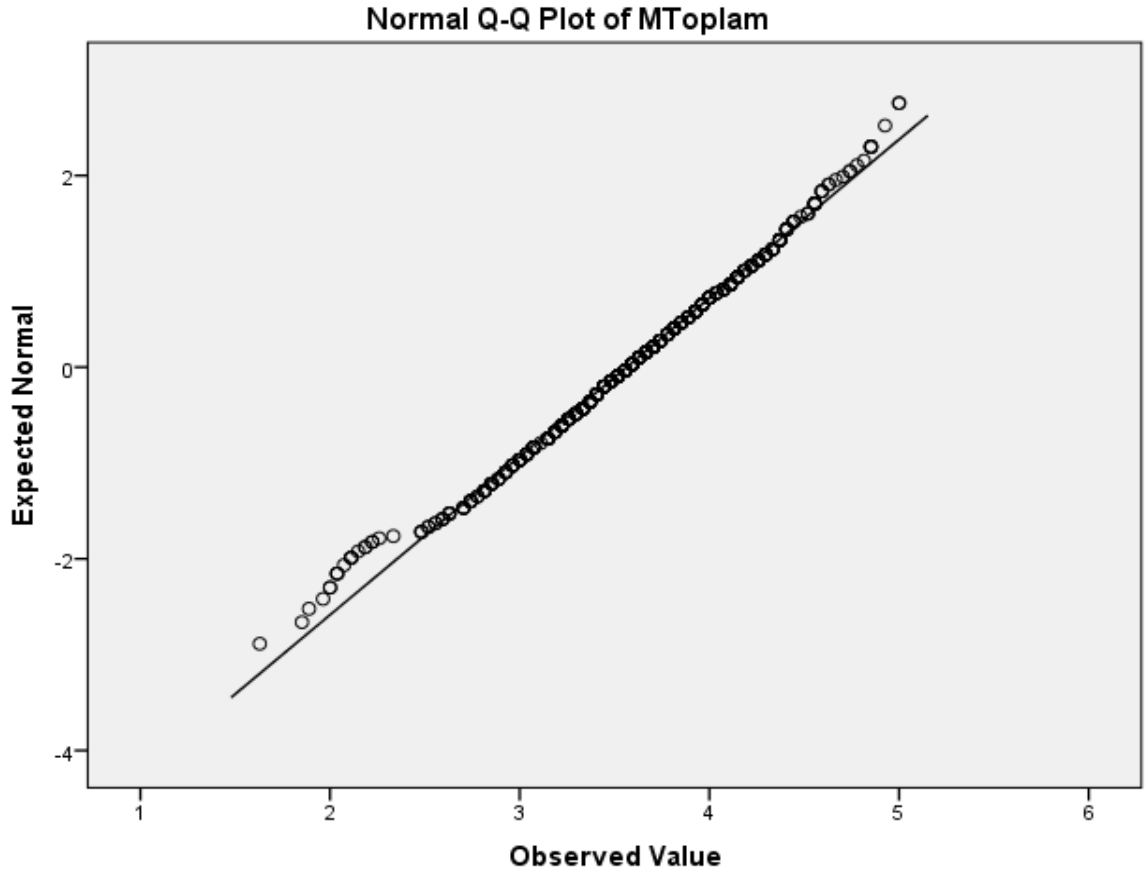
Z Kuşağının maneviyat düzeylerine etki eden değişkenlerini tespit etmeye yönelik bu araştırmada birincil veri toplama araçlarından olan anket tekniği kullanılmıştır. Anket tekniğinde, araştırmanın amacı doğrultusunda hazırlanan soru ve maddeler çeşitli yollarla birçok kişiye uygulanarak veri toplanmaktadır. Çalışma boyunca kullanılan verilerin toplanması ve ölçme aracının uygulanması için öncelikle Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Beşeri ve Sosyal Araştırmalar Etik Kurulu'ndan araştırmanın yapılması için etik kurul izni verilmiştir. İkinci aşamada Kütahya İl Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından uygulamanın yapılması için izin verilmiştir (EK-4).

Araştırmanın örnekleme, uygun örnekleme tekniği kullanılarak belirlenmiş ve öğrencilerin ankete katılımı basit seçkisiz yöntemle sağlanmıştır. Çalışma, Kütahya il merkezindeki özel ve kamu liselerinden öğrencilere ulaşılarak gerçekleştirilmiştir. Örneklem dahil edilen liselerdeki öğrencilere yapılan ziyaretlerle çalışma için gönüllü olan öğrencilerin katılımı sağlanmıştır. Çalışmada kullanılan ölçeklerdeki maddelerle ilgili gerekli açıklamalar yapılmıştır. Veriler, katılımcıların gönüllü olarak doldurduğu online formlar aracılığıyla toplanmıştır. Toplam 515 veri üzerinde bir inceleme gerçekleştirilmiştir.

2.6. VERİLERİN ANALİZİ

Çalışma kapsamında elde edilen verilerin incelenmesi için, bağımsız değişkenlerle bağımlı değişkenler arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek amacıyla anlamlılık testleri yapılmıştır. Bu testler öncesinde, parametrik analizlerin temel varsayımlarından biri olan verilerin normalliği kontrol edilmiştir. Veri setinin normalliğini test etmek için, verilerin basıklık katsayıları ve çarpıklıkları hesaplanmıştır. Çalışmanın çarpıklık ve basıklık katsayıları (-0,095 ile -1,244; -0,283 ile 0,100) kabul edilebilir bir düzeydedir (George, 2010, s. 114). Verilerin normalliği için saçılım grafiğine de bakılmış ve bu grafik verilerin normal bir dağılım gösterdiğini işaret etmektedir.

Şekil 2.1: Maneviyat Ölçeği Normallik Saçılım Grafiği

Bu çalışmada elde edilen veri seti normal bir dağılım gösterdiği için analizlerde parametrik testler kullanılmıştır. Verilerin incelenmesi amacıyla bilgisayar paket programları kullanılarak betimsel analizler ve anlamlılık analizleri gerçekleştirilmiştir.

Çalışmada yer alan ölçeklerin boyut ve madde ortalamalarının düzeyleri belirlenirken, "1,00-1,79: Hiç uygun değil", "1,80-2,59: Uygun değil", "2,60-3,39: Biraz uygun", "3,40-4,19: Uygun", "4,20-5,00: Tamamen uygun" kriterleri ölçüt olarak kullanılmıştır.

Analizlerde anlamlılık düzeyi olarak 0.05 değeri belirlenmiştir. Bu bağlamda, analizlerde elde edilen p değerinin 0.05'ten küçük olması durumunda bu değer anlamlı bir farklılık oluşturduğu, p değerinin 0.05'ten büyük olması durumunda ise grupların görüşler ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı şeklinde yorumlanmış ve değerlendirilmiştir.

Fark testlerinin belirlenmesi için yapılan ANOVA testinde anlamlı fark tespit edildiği durumda, bu anlamlı farkın kaynağını ortaya çıkarmak için çoklu karşılaştırma (Post Hoc) testlerinden LSD testi uygulanmıştır.

2.6.1. Verilerin Geçerlik ve Güvenirliği

Bu çalışmada kullanılan “Maneviyat Ölçeği” için Cronbach’s Alpha İç Tutarlılık Katsayıları hesaplanıp elde edilen veriler aşağıdaki tablodaki gibi gösterilmiştir.

Tablo 2.2: Ölçeğe İlişkin Cronbach’s Alpha Katsayısı

Ölçek	Cronbach’s Alpha
Maneviyat Ölçeği	,884

Tablo 2.2’de, çalışmada kullanılan ölçeğin Cronbach’s Alpha iç tutarlık katsayısı görülmektedir. Buna göre, "Maneviyat Ölçeği" için Cronbach’s Alpha iç tutarlık katsayısı 0.884 olarak hesaplanmıştır. Bu elde edilen değerler, ölçeğin yapı geçerliği ve güvenilirliğini değerlendirmek amacıyla yapılan analizlerin, çalışmada kullanılan veri toplama araçlarının geçerli ve güvenilir olduğunu göstermektedir.

2.6.2. Örneklemenin Sosyodemografik Bilgileri

Araştırmaya katılan öğrencilerin; *cinsiyetleri, yaşları, kardeş sayıları, anne ve baba birliktelik durumları, evde birlikte yaşayan başka bireylerin olup olmama durumları, ailenin gelir durumları, sosyal medya kullanımı, lise türü, daha önce din eğitimi alma durumu* gibi özelliklerine yönelik frekans ve yüzdeler tablolar ile sırasıyla gösterilmiştir.

2.6.2.1. Örneklemenin Cinsiyetine Göre Dağılımları

Çalışmaya katılan öğrencilerin *cinsiyetiyle* ilgili veriler analiz edilerek elde edilen yüzde ve frekans sonuçları tablodaki gibidir.

Tablo 2.3: Örneklemenin Cinsiyetine Göre Dağılımları

Cinsiyet	Frekans(f)	Yüzde (%)
Erkek	76	14,8
Kız	439	85,2
Toplam	515	100,0

Tablo 2.3’te görüldüğü gibi araştırmada katılımcıların %14,8’i erkek, %85,2’si ise kız öğrencilerden oluşmaktadır.

2.6.2.2. Örneklem Yaş Değişkenine Göre Dağılımları

Çalışmaya katılan öğrencilerin *yaşıyla* ilişkin bulgular analiz edilmiştir. Elde edilen sonuçlar şu şekildedir.

Tablo 2.4: Araştırmadaki Örneklem Yaşlarına Göre Dağılımları

Yaş	Frekans(f)	Yüzde (%)
14 yaş	91	17,7
15 yaş	113	21,9
16 yaş	135	26,2
17 yaş	176	34,2
Toplam	515	100,0

Tablo 2.4'teki verilere bakıldığında araştırmada görüşleri alınan öğrencilerin %17,7'si 14 yaşında, %21,9'i 15 yaşında, %26,2'si 16 yaşında, %34,2'si ise 17 yaşında olduğunu belirtmiştir.

2.6.2.3. Örneklem Kardeş Sayısı Durumuna Göre Dağılımları

Çalışmada öğrencilerin *kardeş sayısına* ilişkin bulgular analiz edilerek ortaya çıkan veriler şu şekildedir.

Tablo 2.5: Araştırmadaki Örneklem Kardeş Sayısına Göre Dağılımları

Kardeş sayısı	Frekans(f)	Yüzde (%)
Kardeş yok	21	4,1
1 kardeş	185	35,9
2 kardeş	176	34,2
3 ve fazla kardeş	133	25,8
Toplam	515	100,0

Tablo 2.5'deki gibi çalışmaya dâhil olan öğrencilerin %4,1'inin kardeşi olmayıp ailenin tek çocuğu olduğu, %35,9'unun 1 kardeşi olduğu, %34,2'sinin 2 kardeşi olduğu, %25,8'inin ise 3 ve üzeri kardeşi olduğu görülmektedir.

2.6.2.4. Örneklem Anne ve Baba Birliktelik Durumlarına İlişkin Dağılımları

Araştırmaya katılan öğrencilerin *anne ve baba birliktelik* durumlarına ilişkin veriler analiz edildiğinde ortaya çıkan yüzde ve frekans sonuçları şu şekildedir.

Tablo 2.6: Araştırmadaki Örneklem Anne Ve Baba Birliktelik Durumlarına İlişkin Dağılımları

Anne ve baba birliktelik	Frekans(f)	Yüzde (%)
Evet	452	87,8
Hayır	63	12,2
Toplam	515	100,0

Tablo 2.6'daki gibi araştırmaya katılanların %87,8'inin anne ve babasının birlikte olduğunu, %12,2'si ise anne ve babasının ayrı olduklarını belirtmişlerdir.

2.6.2.5. Örneklemen Evinde Yaşayan Başka Bireylerin Olup Olmama Durumuna İlişkin Dağılımları

Araştırmaya katılan öğrencilerin *evinde birlikte yaşayan başka bireylerin olup olmama* değişkenine ilişkin veriler analiz edilerek ortaya çıkan yüzde ve frekans değerleri şu şekildedir.

Tablo 2.7: Araştırmadaki Örneklemen Evinde Yaşayan Başka Bireylerin Olup Olmama Durumlarına İlişkin Dağılımları

Başka bireyler	Frekans(f)	Yüzde (%)
Evet	90	17,5
Hayır	425	82,5
Toplam	515	100,0

Tablo 2.7'deki gibi çalışmaya dahil olan öğrencilerin %17,5'inin evinde birlikte yaşayan başka bireylerin olduğunu, %82,5'i ise evde başka birileriyle yaşamadığını ifade etmişlerdir.

2.6.2.6. Örneklemen Aile Gelir Durumlarına İlişkin Dağılımları

Çalışmaya dâhil olan öğrencilerin *aile gelir durumuna* ilişkin veriler analiz edildiğinde ortaya çıkan yüzde ve frekans sonuçları şu şekildedir.

Tablo 2.8: Araştırmadaki Örneklemen Aile Gelir Durumlarına İlişkin Dağılımları

Gelir durumu	Frekans(f)	Yüzde (%)
Asgari ücretten az	34	6,6
Asgari ücret	171	33,2
11.500TL- 25.000TL arası	208	40,4
25.000TL- 50.000 arası	82	15,9
50.000TL ve üstü	20	3,9
Toplam	515	100,0

Tablo 2.8'deki gibi çalışmaya dahil edilen öğrencilerin %6,6'sının aile geliri asgari ücretten düşük düzeyde, %33,2'sinin aylık gelir durumu asgari ücret seviyesinde, %40,4'ü 11.500TL- 25.000TL arası, %15,9'u 25.000TL- 50.000 arası olduğu, %3,9'unun ise aile gelirinin 50.000 TL ve üstü olduğu ifade edilmiştir.

2.6.2.7. Örneklemen Öğrenim Gördüğü Lise Türüne İlişkin Dağılımları

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin *öğrenim gördüğü lise türüne* değişkenindeki veriler analiz edildiğinde ortaya çıkan yüzde ve frekans sonuçları şu şekildedir.

Tablo 2.9: Araştırmadaki Örneklemen Öğrenim Gördüğü Lise Türüne İlişkin Dağılımları

Lise Türü	Frekans(f)	Yüzde (%)
Kamu	478	92,8
Özel	37	7,2
Toplam	515	100,0

Tablo 2.9'daki gibi çalışmada görüşleri alınan öğrencilerin %92,8'i kamu okullarında öğrenim görmekte iken %7,2'si özel okullarda okumaktadırlar.

2.6.2.8. Örneklemen Sosyal Medya Kullanım Durumuna İlişkin Dağılımları

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin *sosyal medya kullanım* değişkenindeki veriler analiz edildiğinde ortaya çıkan yüzde ve frekans sonuçları şu şekildedir.

Tablo 2.10: Araştırmadaki Örneklemen Sosyal Medya Kullanım Durumuna İlişkin Dağılımları

Sosyal medya	Frekans(f)	Yüzde (%)
Evet	463	89,9
Hayır	52	10,1
Toplam	515	100,0

Tablo 2.10'daki gibi çalışmada görüşleri alınan öğrencilerin %89,9'u sosyal medya kullanmakta iken %10,1'i ise sosyal medya kullanmadığını beyan etmiştir.

2.6.2.9. Örneklemen Okul Dışında Din Eğitimi Alma Durumuna İlişkin Dağılımları

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin *okul dışında din eğitimi alma* değişkenindeki veriler analiz edildiğinde ortaya çıkan yüzde ve frekans sonuçları şu şekildedir.

Tablo 2.11: Araştırmadaki Örneklemen Okul Dışında Din Eğitimi Alma Durumuna İlişkin Dağılımları

Din eğitimi	Frekans(f)	Yüzde (%)
Evet	304	59,0
Hayır	211	41,0
Toplam	515	100,0

Tablo 2.11'deki gibi çalışmada görüşleri alınan öğrencilerin %59,0'u okul dışında din eğitimi almış iken %41,0'i ise din eğitimi almadığını beyan etmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, çalışma sürecinde elde edilen verilere dayanarak elde edilen sonuçlar detaylı bir şekilde açıklanmaktadır. Çalışmanın bulgularını belirlemek için, yöntem bölümünde açıklanan analiz teknikleri kullanılarak veriler detaylı bir şekilde incelenmiştir. Bulgular, çalışmanın alt problemlerinde belirtilen sıraya göre düzenlenmiştir, böylece çalışmanın her bir alt boyutu kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır. Elde edilen sonuçları daha anlaşılır hale getirmek amacıyla, görsel öğeler kullanılarak tablolar ve grafikler şeklinde sunulmuştur.

3.1. ÖRNEKLEMİN MANEVİYAT DÜZEYLERİNE İLİŞKİN BULGULAR

Araştırmaya katılan öğrencilerin maneviyat düzeyleriyle ilgili yapılan görüşlerin dağılımlarını belirlemek amacıyla, ölçme aracındaki tüm maddelere verilen cevapların madde ortalaması, standart sapması ve bunların düzeyi hesaplanmıştır. Elde edilen veriler aşağıdaki gibidir.

Tablo 3.1: Araştırmadaki Örneklemın Maneviyat Düzeylerine İlişkin Görüşlerinin Madde Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Düzeyleri

Maddeler	N	$\bar{X}$	Ss	Düzye
1. Allah'ın beni sevdiğini hissediyorum	515	4,3650	,87482	Tamamen Uygun
2. Bir sorunla karşılaştığımda dua ederim	515	4,4485	,82210	Tamamen Uygun
3. Dini etkinliklere katılırım	515	3,3942	1,02021	Biraz Uygun
4. Dua ettiğimde Allah'a kendimi yakın hissedirim	515	4,4913	,81416	Tamamen Uygun
5. Enerjisine inandığım şeyleri üzerimde taşıırım	515	3,0194	1,35363	Biraz uygun
6. Hayata dair bir hoşnutluk duygusu hissediyorum	515	3,2369	1,07419	Biraz Uygun
7. Hayata gelmemin bir amacı olduğuna inanırım	515	4,0738	1,03555	Uygun
8. Hayatımda büyük bir boşluk varmış gibi hissediyorum *	515	2,8524	1,32676	Biraz Uygun
9. Maneviyatım bana güç verir.	515	3,8369	1,00997	Uygun
10. Yediğim şeylerin enerjisinin beni etkilediğine inanıyorum	515	3,0000	1,31439	Biraz Uygun
11. Hayatımı manevi kabullerime göre yaşarım	515	3,4505	,96986	Uygun
12. Maneviyat stresli durumlarla başa çıkmamı sağlar.	515	3,4524	1,10674	Uygun
13. Hayatımın amacını halen bulabilmiş değilim *	515	3,1184	1,28428	Biraz Uygun
14. Hayatta hiçbir şey sebepsiz olmaz	515	4,1786	,96391	Uygun
15. Hayatta iyilikle kötülüğün bir savaşı var	515	4,1184	,95193	Uygun
16. Her canlının taşıdığı bir enerji vardır	515	3,9767	1,06017	Uygun
17. Her insan hayatının anlamını bulmaya çalışmalıdır	515	4,1379	,96355	Uygun
18. İlâhî bir gücün beni koruduğunu hissedirim.	515	4,1825	,99301	Uygun
19. Kâinata, aşkın (ilâhî) bir varlığın olduğuna inanıyorum.	515	4,3359	1,00280	Tamamen Uygun
20. Maneviyat hayatın anlamıyla ilişkilidir.	515	3,9146	,96459	Uygun
21. Maneviyata önem veririm.	515	4,0369	,94013	Uygun
22. Kâinata her şeyin bir bütünün parçası gibi birbirine bağlı olduğuna inanırım.	515	4,1650	,93252	Uygun
23. Maneviyatım davranışlarım üzerinde etkilidir.	515	3,8427	,90423	Uygun

Tablo 3.1: (Devam) Araştırmadaki Örneklemen Maneviyat Düzeylerine İlişkin Görüşlerinin Madde Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Düzeyleri

Maddeler	N	$\bar{X}$	Ss	Düzy
24. Maneviyatımı güçlendirmek için bazı manevi egzersizler (zikir, meditasyon, dua vb.) yaparım.	515	3,6505	1,09747	Uygun
25. Maneviyatla ilgili bir eğitim olduğunu görürsem katılmaya çalışırım.	515	3,1417	1,10768	Biraz Uygun
26. Olduğum kişi olmaktan mutlu değilim.*	515	3,3010	1,35545	Biraz Uygun
27. Maneviyat konusunda eğitim almak gerektiğine inanıyorum.	515	3,2155	1,22162	Biraz Uygun
Ölçek toplam	515	3,7384	,53136	Uygun

“1,00- 1,79: Hiç uygun değil”, “1,80- 2,59: Uygun değil”, “2,60- 3,39: Biraz uygun”, “3,40- 4,19: Uygun”, “4,20- 5, 00: Tamamen uygun”

Tablo 2’te görüldüğü gibi araştırmaya katılan öğrencilerin maneviyyat ölçeğinin toplamına ($\bar{X}=3,7384$) “Uygun” düzeyinde katılmaktadırlar. Buna göre öğrencilerin maneviyyat algılarının yüksek düzeyde olduğu söylenebilir.

Katılımcı görüşlerine göre maneviyyat ölçeğinde en yüksek ortalamaya sahip üç madde sırasıyla şunlardır; “4. Madde; *Dua ettiğimde Allah’a kendimi yakın hissedirim*” ($\bar{X}=4,4913$; Tamamen Uygun); “2. Madde; *Bir sorunla karşılaştığımda dua ederim*” ($\bar{X}=4,4485$; Tamamen Uygun). “1. Madde; *Allah’ın beni sevdiğini hissediyorum*; ($\bar{X}=4,3650$; Tamamen Uygun);

3.2. BOYUTLAR VE MADDELER BAZINDA ÖRNEKLEMİN MANEVİYAT DÜZEYLERİNE İLİŞKİN BULGULAR

Araştırmaya katılan öğrencilerin maneviyyat düzeylerinin boyutlar ve maddeler bazında analiz bulguları şu şekildedir.

3.2.1. Manevi Başa Çıkma Boyutunda Örneklemen Maneviyyat Düzeyleri

Bu boyutta ölçeğin 9, 12, 20, 21, 23 numaralı maddeler bulunmaktadır. Madde ve boyut ortalamaları aşağıdaki tablolarda verilmektedir.

Tablo 3.2: Manevi Başa Çıkma Boyutunda Örneklemenin Maneviyat Düzeyleri

Maddeler	N	$\bar{X}$	Ss	Düzy
9. Maneviyatım bana güç verir.	515	3,8369	1,00997	Uygun
12. Maneviyat stresli durumlarla başa çıkmamı sağlar.	515	3,4524	1,10674	Uygun
20. Maneviyat hayatın anlamıyla ilişkilidir.	515	3,9146	,96459	Uygun
21. Maneviyata önem veririm.	515	4,0369	,94013	Uygun
23. Maneviyatım davranışlarım üzerinde etkilidir.	515	3,8427	,90423	Uygun
Manevi Başa Çıkma Boyutu	515	3,8167	,71653	Uygun

Manevi Başa Çıkma boyutunda yer alan maddelere verilen cevapların frekans ve yüzde hesaplamaları aşağıdaki tablolarda sırasıyla verilmektedir.

Tablo 3.3: Manevi Başa Çıkma Boyutundaki Maddelerin Frekans ve Yüzde Hesaplamaları

Madde 9. Maneviyatım bana güç verir.		
	N	%
1. Hiç uygun değil	11	2,1
2. Uygun değil	25	4,9
3. Biraz uygun	170	33,0
4. Uygun	140	27,2
5. Tamamen uygun	169	32,8
Toplam	515	100,0
Madde 12. Maneviyat stresli durumlarla başa çıkmamı sağlar.		
	N	%
1. Hiç uygun değil	36	7,0
2. Uygun değil	38	7,4
3. Biraz uygun	203	39,4
4. Uygun	133	25,8
5. Tamamen uygun	105	20,4
Toplam	515	100,0
Madde 20. Maneviyat hayatın anlamıyla ilişkilidir.		
	N	%
1. Hiç uygun değil	9	1,7
2. Uygun değil	20	3,9
3. Biraz uygun	149	28,9
4. Uygun	165	32,0
5. Tamamen uygun	172	33,4
Toplam	515	100,0
Madde 21. Maneviyata önem veririm.		
	N	%
1. Hiç uygun değil	8	1,6
2. Uygun değil	15	2,9
3. Biraz uygun	125	24,3
4. Uygun	169	32,8
5. Tamamen uygun	198	38,4
Toplam	515	100,0
Madde 23. Maneviyatım davranışlarım üzerinde etkilidir.		
	N	%
1. Hiç uygun değil	5	1,0
2. Uygun değil	21	4,1
3. Biraz uygun	164	31,8
4. Uygun	185	35,9
5. Tamamen uygun	140	27,2
Toplam	515	100,0

Manevi Başa Çıkma boyutundaki boyut ve madde ortalamalarına göre, öğrencilerin manevi başa çıkma düzeylerinin yüksek olduğu gözlemlenmektedir. Maddelerin detaylı değerlendirmelerine göre, öğrenciler maneviyatın kendilerine güç verdiğini, stresli durumlarla başa çıkmalarına yardımcı olduğunu, maneviyatı hayatın anlamıyla ilişkilendirdiklerini, maneviyata önem verdiklerini ve maneviyatın davranışları üzerinde etkili olduğunu ifade etmişlerdir. Bu bağlamda, öğrenciler için maneviyatın, yaşamlarındaki zorluklarla başa çıkmada önemli bir faktör olduğu sonucuna varılabilir.

3.2.2. Aşkınlık Boyutunda Örneklemin Maneviyat Düzeyleri

Bu boyutta ölçeğin 19, 22 numaralı maddeler bulunmaktadır. Madde ve boyut ortalamaları aşağıdaki tablolarda verilmektedir.

Tablo 3.4: Aşkınlık Boyutunda Örneklemin Maneviyat Düzeyleri

Maddeler	N	$\bar{X}$	Ss	Düzye
19. Kâinatta, aşkın (ilâhî) bir varlığın olduğuna inanıyorum.	515	4,3359	1,00280	Tamamen Uygun
22. Kâinatta her şeyin bir bütünün parçası gibi birbirine bağlı olduğuna inanırım.	515	4,1650	,93252	Uygun
Aşkınlık Boyutu	515	4,2505	,83943	Tamamen Uygun

Aşkınlık boyutunda yer alan maddelere verilen cevapların frekans ve yüzde hesaplamaları aşağıdaki tablolarda sırasıyla verilmektedir.

Tablo 3.5: Aşkınlık Boyutundaki Maddelerin Frekans ve Yüzde Hesaplamaları

Madde 19. Kâinatta, aşkın (ilâhî) bir varlığın olduğuna inanıyorum.		
	N	%
1. Hiç uygun değil	14	2,7
2. Uygun değil	14	2,7
3. Biraz uygun	75	14,6
4. Uygun	94	18,3
5. Tamamen uygun	318	61,7
Toplam	515	100,0
Madde 22. Kâinatta her şeyin bir bütünün parçası gibi birbirine bağlı olduğuna inanırım.		
	N	%
1. Hiç uygun değil	6	1,2
2. Uygun değil	13	2,5
3. Biraz uygun	113	21,9
4. Uygun	141	27,4
5. Tamamen uygun	242	47,0
Toplam	515	100,0

Aşkınlık boyutundaki boyut ve madde ortalamalarına göre, öğrencilerin aşkınlık düzeylerinin oldukça yüksek olduğu gözlemlenmektedir. Maddelerin detaylı değerlendirmelerine göre, öğrenciler kâinatta (ilâhî) bir varlığın var olduğuna

inandıklarını ve kâinatta her şeyin bir bütünün parçası gibi birbirine bağlı olduğuna inandıklarını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda, öğrencilerin çoğunluğunun yaşamlarında aşkın bir varlığa veya ilaha inandığı görülmektedir.

3.2.3. Manevi Yaşantı Boyutunda Örneklemin Maneviyat Düzeyleri

Bu boyutta ölçeğin 3, 11, 24, 25, 27 numaralı maddeler bulunmaktadır. Madde ve boyut ortalamaları aşağıdaki tablolarda verilmektedir.

Tablo 3.6: Manevi Yaşantı Boyutunda Örneklemin Maneviyat Düzeyleri

Maddeler	N	$\bar{X}$	Ss	Düzy
3. Dini etkinliklere katılırım	515	3,3942	1,02021	Biraz Uygun
11. Hayatımı manevi kabullerime göre yaşarım	515	3,4505	,96986	Uygun
24. Maneviyatımı güçlendirmek için bazı manevi egzersizler (zikir, meditasyon, dua vb.) yaparım.	515	3,6505	1,09747	Uygun
25. Maneviyatla ilgili bir eğitim olduğunu görürsem katılmaya çalışırım.	515	3,1417	1,10768	Biraz Uygun
27. Maneviyat konusunda eğitim almak gerektiğine inanıyorum.	515	3,2155	1,22162	Biraz Uygun
Manevi Yaşantı Boyutu	515	3,3705	,80421	Biraz Uygun

Manevi Yaşantı boyutunda yer alan maddelere verilen cevapların frekans ve yüzde hesaplamaları aşağıdaki tablolarda sırasıyla verilmektedir.

Tablo 3.7: Manevi Yaşantı Boyutundaki Maddelerin Frekans ve Yüzde Hesaplamaları

Madde 3. Dini etkinliklere katılım		
	N	%
1. Hiç uygun değil	27	5,2
2. Uygun değil	51	9,9
3. Biraz uygun	203	39,4
4. Uygun	160	31,1
5. Tamamen uygun	74	14,4
Toplam	515	100,0
Madde 11. Hayatımı manevi kabullerime göre yaşıyorum		
	N	%
1. Hiç uygun değil	21	4,1
2. Uygun değil	35	6,8
3. Biraz uygun	230	44,7
4. Uygun	149	28,9
5. Tamamen uygun	80	15,5
Toplam	515	100,0
Madde 24. Maneviyatımı güçlendirmek için bazı manevi egzersizler (zikir, meditasyon, dua vb.) yaparım.		
	N	%
1. Hiç uygun değil	25	4,9
2. Uygun değil	41	8,0
3. Biraz uygun	158	30,7
4. Uygun	156	30,3
5. Tamamen uygun	135	26,2
Toplam	515	100,0
Madde 25. Maneviyatla ilgili bir eğitim olduğuna görürsem katılmaya çalışırım.		
	N	%
1. Hiç uygun değil	43	8,3
2. Uygun değil	84	16,3
3. Biraz uygun	216	41,9
4. Uygun	101	19,6
5. Tamamen uygun	71	13,8
Toplam	515	100,0
Madde 27. Maneviyat konusunda eğitim almak gerektiğine inanıyorum.		
	N	%
1. Hiç uygun değil	57	11,1
2. Uygun değil	74	14,4
3. Biraz uygun	180	35,0
4. Uygun	109	21,2
5. Tamamen uygun	95	18,4
Toplam	515	100,0

Manevi Yaşantı boyutundaki boyut ve madde ortalamalarına göre, öğrencilerin manevi yaşantı düzeylerinin orta seviyede olduğu gözlemlenmektedir. Maddelerin detaylı değerlendirmelerine göre, öğrenciler dini etkinliklere katılma, yaşamını manevi kabullerine göre sürdürme, maneviyatını güçlendirmek amacıyla bazı manevi egzersizler (zikir, meditasyon, dua vb.) yapma, maneviyatla ilgili bir eğitim olduğunu fark ederse katılma, maneviyat konusunda eğitim almak gerektiğine inanma gibi maneviyat pratiklerine orta seviyede katılımda bulunmaktadır.

3.2.4. Anlam Arayışı Boyutunda Örneklemin Maneviyat Düzeyleri

Bu boyutta ölçeğin 7, 14, 15, 17 numaralı maddeler bulunmaktadır. Madde ve boyut ortalamaları aşağıdaki tablolarda verilmektedir.

Tablo 3.8: Anlam Arayışı Boyutunda Örneklemin Maneviyat Düzeyleri

Maddeler	N	$\bar{X}$	Ss	Düzey
7. Hayata gelmemin bir amacı olduğuna inanırım	515	4,0738	1,03555	Uygun
14. Hayatta hiçbir şey sebepsiz olmaz	515	4,1786	,96391	Uygun
15. Hayatta iyilikle kötülüğün bir savaşı var	515	4,1184	,95193	Uygun
17. Her insan hayatının anlamını bulmaya çalışmalıdır	515	4,1379	,96355	Uygun
Anlam Arayışı Boyutu	515	4,1272	,69904	Uygun

Anlam Arayışı boyutunda yer alan maddelere verilen cevapların frekans ve yüzde hesaplamaları aşağıdaki tablolarda sırasıyla verilmektedir.

Tablo 3.9: Anlam Arayışı Boyutundaki Maddelerin Frekans ve Yüzde Hesaplamaları

Madde 7. Hayata gelmemin bir amacı olduğuna inanırım		
	N	%
1. Hiç uygun değil	18	3,5
2. Uygun değil	15	2,9
3. Biraz uygun	105	20,4
4. Uygun	150	29,1
5. Tamamen uygun	227	44,1
Toplam	515	100,0
Madde 14. Hayatta hiçbir şey sebepsiz olmaz		
	N	%
1. Hiç uygun değil	10	1,9
2. Uygun değil	16	3,1
3. Biraz uygun	93	18,1
4. Uygun	149	28,9
5. Tamamen uygun	247	48,0
Toplam	515	100,0
Madde 15. Hayatta iyilikle kötülüğün bir savaşı var		
	N	%
1. Hiç uygun değil	7	1,4
2. Uygun değil	20	3,9
3. Biraz uygun	104	20,2
4. Uygun	158	30,7
5. Tamamen uygun	226	43,9
Toplam	515	100,0
Madde 17. Her insan hayatının anlamını bulmaya çalışmalıdır		
	N	%
1. Hiç uygun değil	10	1,9
2. Uygun değil	11	2,1
3. Biraz uygun	115	22,3
4. Uygun	141	27,4
5. Tamamen uygun	238	46,2
Toplam	515	100,0

Anlam Arayışı boyutundaki boyut ve madde ortalamalarına göre, öğrencilerin anlam arayışı düzeylerinin oldukça yüksek olduğu gözlemlenmektedir. Maddelerin detaylı değerlendirmelerine göre, öğrenciler hayata gelmenin bir amacı olduğuna inanmakta, hayatta hiçbir şeyin sebepsiz olmadığını düşünmekte, hayatta iyilikle kötülüğün bir savaşı olduğuna inanmakta, her insanın hayatının anlamını bulmaya çalışması gerektiğini düşünmektedirler. Bu bağlamda, katılımcıların hayatın anlamını arama konusunda oldukça yüksek bir duyarlılığa sahip oldukları söylenebilir.

3.2.5. Manevi Hoşnutluk Boyutunda Örneklemin Maneviyat Düzeyleri

Bu boyutta ölçeğin 6, 8, 13, 26 numaralı maddeleri bulunmaktadır. Madde ve boyut ortalamaları aşağıdaki tablolarda verilmektedir.

Tablo 3.10: Manevi Hoşnutluk Boyutunda Örneklemin Maneviyat Düzeyleri

Maddeler	N	$\bar{X}$	Ss	Düzey
6. Hayata dair bir hoşnutluk duygusu hissediyorum	515	3,2369	1,07419	Biraz Uygun
8. Hayatımda büyük bir boşluk varmış gibi hissediyorum *	515	2,8524	1,32676	Biraz Uygun
13. Hayatımın amacını halen bulabilmiş değilim *	515	3,1184	1,28428	Biraz Uygun
26. Olduğum kişi olmaktan mutlu değilim.*	515	3,3010	1,35545	Biraz Uygun
Manevi Hoşnutluk Boyutu	515	3,1272	,90923	Biraz Uygun

Manevi Hoşnutluk boyutunda yer alan maddelere verilen cevapların frekans ve yüzde hesaplamaları aşağıdaki tablolarda sırasıyla verilmektedir.

Tablo 3.11: Manevi Hoşnutluk Boyutundaki Maddelerin Frekans ve Yüzde Hesaplamaları

Madde 6. Hayata dair bir hoşnutluk duygusu hissediyorum		
	N	%
1. Hiç uygun değil	45	8,7
2. Uygun değil	43	8,3
3. Biraz uygun	244	47,4
4. Uygun	111	21,6
5. Tamamen uygun	72	14,0
Toplam	515	100,0
Madde 8. Hayatımda büyük bir boşluk varmış gibi hissediyorum *		
	N	%
1. Hiç uygun değil	117	22,7
2. Uygun değil	75	14,6
3. Biraz uygun	160	31,1
4. Uygun	93	18,1
5. Tamamen uygun	70	13,6
Toplam	515	100,0
Madde 13. Hayatımın amacını halen bulabilmiş değilim *		
	N	%
1. Hiç uygun değil	76	14,8
2. Uygun değil	73	14,2
3. Biraz uygun	176	34,2
4. Uygun	94	18,3
5. Tamamen uygun	96	18,6
Toplam	515	100,0
Madde 26. Olduğum kişi olmaktan mutlu değilim.*		
	N	%
1. Hiç uygun değil	75	14,6
2. Uygun değil	66	12,8
3. Biraz uygun	130	25,2
4. Uygun	117	22,7
5. Tamamen uygun	127	24,7
Toplam	515	100,0

Manevi Hoşnutluk boyutundaki boyut ve madde ortalamalarına göre, öğrencilerin manevi hoşnutluk düzeylerinin orta seviyede olduğu gözlemlenmektedir. Maddelerin detaylı değerlendirmelerine göre, öğrenciler hayata dair bir hoşnutluk duygusu hissetmek, hayatında büyük bir boşluk hissetmek, hayatının amacını bulmak, olduğu kişi olmaktan mutlu olmak gibi manevi hoşnutluk konusunda orta düzeydedirler.

3.2.6. Bağlantı Boyutunda Örneklemin Maneviyat Düzeyleri

Bu boyutta ölçeğin 1, 2, 4, 18 numaralı maddeleri bulunmaktadır. Madde ve boyut ortalamaları aşağıdaki tablolarda verilmektedir.

Tablo 3.12: Bağlantı Boyutunda Örneklemin Maneviyat Düzeyleri

Maddeler	N	$\bar{X}$	Ss	Düzy
1. Allah'ın beni sevdiğini hissediyorum	515	4,3650	,87482	Tamamen Uygun
2. Bir sorunla karşılaştığımda dua ederim	515	4,4485	,82210	Tamamen Uygun
4. Dua ettiğimde Allah'a kendimi yakın hissederim	515	4,4913	,81416	Tamamen Uygun
18. İlâhî bir gücün beni koruduğunu hissederim.	515	4,1825	,99301	Uygun
Bağlantı Boyutu	515	4,3718	,70251	Tamamen Uygun

Bağlantı boyutunda yer alan maddelere verilen cevapların frekans ve yüzde hesaplamaları aşağıdaki tablolarda sırasıyla verilmektedir.

Tablo 3.13: Bağlantı Boyutundaki Maddelerin Frekans ve Yüzde Hesaplamaları

Madde 1. Allah'ın beni sevdiğini hissediyorum		
	N	%
1. Hiç uygun değil	9	1,7
2. Uygun değil	8	1,6
3. Biraz uygun	59	11,5
4. Uygun	149	28,9
5. Tamamen uygun	290	56,3
Toplam	515	100,0
Madde 2. Bir sorunla karşılaştığımda dua ederim		
	N	%
1. Hiç uygun değil	8	1,6
2. Uygun değil	5	1,0
3. Biraz uygun	47	9,1
4. Uygun	143	27,8
5. Tamamen uygun	312	60,6
Toplam	515	100,0
Madde 4. Dua ettiğimde Allah'a kendimi yakın hissederim		
	N	%
1. Hiç uygun değil	7	1,4
2. Uygun değil	7	1,4
3. Biraz uygun	43	8,3
4. Uygun	127	24,7
5. Tamamen uygun	331	64,3
Toplam	515	100,0
Madde 18. İlâhî bir gücün beni koruduğunu hissederim.		
	N	%
1. Hiç uygun değil	11	2,1
2. Uygun değil	20	3,9
3. Biraz uygun	89	17,3
4. Uygun	139	27,0
5. Tamamen uygun	256	49,7
Toplam	515	100,0

Bağlantı boyutundaki boyut ve madde ortalamalarına göre, öğrencilerin manevi bağlantı düzeylerinin oldukça yüksek olduğu gözlemlenmektedir. Maddelerin detaylı değerlendirmelerine göre, öğrenciler Allah'ın onları sevdiğini hissetmekte, bir sorunla karşılaştığında dua etmekte, dua ettiğinde Allah'a kendini yakın hissetmekte, ilâhî bir gücün onları koruduğunu hissetmektedirler. Bu bağlamda, öğrencilerin ilâhî bir güce bağlanma konusunda oldukça yüksek düzeyde algılara sahip oldukları söylenebilir.

3.2.7. Tabiatla Uyum Boyutunda Örneklemin Maneviyat Düzeyleri

Bu boyutta ölçeğin 5, 10, 16 numaralı maddeleri bulunmaktadır. Madde ve boyut ortalamaları aşağıdaki tablolarda verilmektedir.

Tablo 3.14: Tabiatla Uyum Boyutunda Örneklemin Maneviyat Düzeyleri

Maddeler	N	$\bar{X}$	Ss	Düzye
5. Enerjisine inandığım şeyleri üzerimde taşıyım	515	3,0194	1,35363	Biraz uygun
10. Yediğim şeylerin enerjisinin beni etkilediğine inanıyorum	515	3,0000	1,31439	Biraz Uygun
16. Her canlının taşıdığı bir enerji vardır	515	3,9767	1,06017	Uygun
Tabiatla Uyum Boyutu	515	3,3320	,92918	Biraz Uygun

Tabiatla Uyum boyutunda yer alan maddelere verilen cevapların frekans ve yüzde hesaplamaları aşağıdaki tablolarda sırasıyla verilmektedir.

Tablo 3.15: Tabiatla Uyum Boyutundaki Maddelerin Frekans ve Yüzde Hesaplamaları

Madde 5. Enerjisine inandığım şeyleri üzerimde taşıyım		
	N	%
1. Hiç uygun değil	100	19,4
2. Uygun değil	71	13,8
3. Biraz uygun	158	30,7
4. Uygun	91	17,7
5. Tamamen uygun	95	18,4
Toplam	515	100,0
Madde 10. Yediğim şeylerin enerjisinin beni etkilediğine inanıyorum		
	N	%
1. Hiç uygun değil	91	17,7
2. Uygun değil	83	16,1
3. Biraz uygun	164	31,8
4. Uygun	89	17,3
5. Tamamen uygun	88	17,1
Toplam	515	100,0
Madde 16. Her canlının taşıdığı bir enerji vardır		
	N	%
1. Hiç uygun değil	20	3,9
2. Uygun değil	21	4,1
3. Biraz uygun	112	21,7
4. Uygun	160	31,1
5. Tamamen uygun	202	39,2
Toplam	515	100,0

Tabiatla Uyum boyutundaki boyut ve madde ortalamalarına göre, öğrencilerin tabiatla uyum düzeylerinin orta seviyede olduğu gözlemlenmektedir. Maddelerin detaylı değerlendirmelerine göre, öğrenciler enerjisine inandığı şeyleri üzerinde taşıma, yediği şeylerin enerjisinin onu etkilediğine inanma, her canlının bir enerji taşıdığına inanma gibi konularda orta düzeyde algılara sahiptirler.

3.3. DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER AÇISINDAN ÖRNEKLEMİN MANEVİYAT DÜZEYLERİ

Araştırma katılan öğrencilerin maneviyat düzeylerinin; *cinsiyetleri, yaşları, kardeş sayıları, anne ve baba birliktelik durumları, evde birlikte yaşayan başka bireylerin olup olmama durumları, ailenin gelir durumları, sosyal medya kullanımı, lise türü, daha önce din eğitimi alma durumu* gibi özelliklerine göre anlamlı bir farklılık tespitine ilişkin bulgular şu şekildedir.

3.3.1. Cinsiyete Göre Örneklem Maneviyat Düzeyleri

Öğrencilerin *cinsiyetine* göre maneviyat düzeylerine ilişkin eğilimlerini saptamak için t-testi uygulanarak analiz edilmiştir. T-testi neticesinde ortaya çıkan analiz sonuçları şu şekildedir.

Tablo 3.16: Cinsiyete Göre Örneklem Maneviyat Düzeyine Yönelik t-Testi Sonuçları

Ölçek	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	Ss	t	Sd	p
Maneviyat	Erkek	76	3,7081	,56646	-,539	513	,590
	Kız	439	3,7437	,52554			

Tablo 3.16'daki verilere bakıldığında *cinsiyete* göre öğrencilerin maneviyat düzeylerine ilişkin görüşlerinde anlamlı bir fark saptanmamıştır ($p=,590>.05$).

3.3.2. Ebeveyn Birliktelik Durumuna Göre Örneklem Maneviyat Düzeyleri

Öğrencilerin *ebeveyn birliktelik durumuna* göre maneviyat düzeylerine ilişkin eğilimlerini saptamak için t-testi uygulanarak analiz edilmiştir. T-testi neticesinde ortaya çıkan analiz sonuçları şu şekildedir.

Tablo 3.17: Ebeveyn Birliktelik Durumuna Göre Örneklem Maneviyat Düzeyine Yönelik t-Testi Sonuçları

Ölçek	Ebeveyn Birliktelik	N	$\bar{X}$	Ss	t	Sd	p
Maneviyat	Evet	452	3,7421	,52667	,413	513	,680
	Hayır	63	3,7125	,56760			

Tablo 3.17'deki verilere bakıldığında *ebeveyn birliktelik durumuna* göre öğrencilerin maneviyat düzeylerine ilişkin görüşlerinde anlamlı bir fark saptanmamıştır ($p=,680>.05$).

3.3.3. Ailede Başka Bireyin Yaşama Durumuna Göre Örneklemin Maneviyat Düzeyleri

Öğrencilerin *ailede başka bireyin yaşama durumuna* göre maneviyat düzeylerine ilişkin eğilimlerini saptamak için t-testi uygulanarak analiz edilmiştir. T-testi neticesinde ortaya çıkan analiz sonuçları şu şekildedir.

Tablo 3.18: Ailede Başka Bireyin Yaşama Durumuna Göre Örneklemin Maneviyat Düzeyine Yönelik t-Testi Sonuçları

Ölçek	Başka Birey	N	$\bar{X}$	Ss	t	Sd	p
Maneviyat	Evet	90	3,7370	,56145	-,028	513	,978
	Hayır	425	3,7387	,52545			

Tablo 3.18'deki verilere bakıldığında *ailede başka bireyin yaşama durumuna* göre öğrencilerin maneviyat düzeylerine ilişkin görüşlerinde anlamlı bir fark saptanmamıştır ($p=,978>.05$).

3.3.4. Sosyal Medya Kullanım Durumuna Göre Örneklemin Maneviyat Düzeyleri

Öğrencilerin *sosyal medya kullanım durumuna* göre maneviyat düzeylerine ilişkin eğilimlerini saptamak için t-testi uygulanarak analiz edilmiştir. T-testi neticesinde ortaya çıkan analiz sonuçları şu şekildedir.

Tablo 3.19: Sosyal Medya Kullanım Durumuna Göre Örneklemin Maneviyat Düzeyine Yönelik t-Testi Sonuçları

Ölçek	Sosyal medya	N	$\bar{X}$	Ss	t	Sd	p
Maneviyat	Evet	463	3,7367	,53969	-,226	513	,821
	Hayır	52	3,7543	,45462			

Tablo 3.19'daki verilere bakıldığında *sosyal medya kullanım durumuna* göre öğrencilerin maneviyat düzeylerine ilişkin görüşlerinde anlamlı bir fark saptanmamıştır ($p=,821>.05$).

3.3.5. Lise Türüne Göre Örneklemin Maneviyat Düzeyleri

Öğrencilerin *lise türüne* göre maneviyat düzeylerine ilişkin eğilimlerini saptamak için t-testi uygulanarak analiz edilmiştir. T-testi neticesinde ortaya çıkan analiz sonuçları şu şekildedir.

Tablo 3.20: Lise Türüne Göre Örneklemen Maneviyat Düzeyine Yönelik t-Testi Sonuçları

Ölçek	Lise türü	N	$\bar{X}$	Ss	t	Sd	p
Maneviyat	Kamu	478	3,7313	,51734	-1,098	513	,273
	Özel	37	3,8308	,68957			

Tablo 3.20'deki verilere bakıldığında *lise türüne* göre öğrencilerin maneviyat düzeylerine ilişkin görüşlerinde anlamlı bir fark saptanmamıştır ($p=,273>.05$).

3.3.6. Okul Dışında Din Eğitimi Alma Durumuna Göre Örneklemen Maneviyat Düzeyleri

Öğrencilerin *okul dışında din eğitimi alma durumuna* göre maneviyat düzeylerine ilişkin eğilimlerini saptamak için t-testi uygulanarak analiz edilmiştir. T-testi neticesinde ortaya çıkan analiz sonuçları şu şekildedir.

Tablo 3.21: Okul Dışında Din Eğitimi Alma Durumuna Göre Örneklemen Maneviyat Düzeyine Yönelik t-Testi Sonuçları

Ölçek	Din Eğitimi Alma	N	$\bar{X}$	Ss	t	Sd	p
Maneviyat	Evet	304	3,7867	,54010	2,485	513	,013*
	Hayır	211	3,6689	,51181			

*: $p < .05$

Tablo 3.21'deki verilere bakıldığında *okul dışında din eğitimi alma durumuna* göre öğrencilerin maneviyat düzeylerine ilişkin görüşlerinde anlamlı bir fark saptanmıştır ($p=,013<.05$). Buna göre okul dışında din eğitimi alan öğrencilerin maneviyat düzeyleri almayanlara kıyasla anlamlı olarak yüksek olduğu tespit edilmiştir.

3.3.7. Yaşlarına Göre Örneklemen Maneviyat Düzeyleri

Öğrencilerin *yaşlarına göre maneviyat düzeylerine* yönelik ortalamalar ve standart sapma sonuçları şu şekildedir.

Tablo 3.22: Yaşlarına Göre Örneklemen Maneviyat Düzeylerine İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Ölçek	Yaş	N	$\bar{X}$	Ss
Maneviyat	14 yaş	91	3,5999	,52189
	15 yaş	113	3,6994	,46754
	16 yaş	135	3,7468	,54911
	17 yaş	176	3,8287	,54700
	Toplam	515	3,7384	,53136

Tablo 3.22’de görüldüğü gibi öğrencilerin *yaşlarına* göre maneviyat düzeyleri tespitine yönelik eğilimlerinin ortalamalarındaki ölçek toplamında 3,59 ile 3,82 aralığındadır. Ortaya çıkan ortalamalarını istatistiksel verilerin anlamlı bir farklılık olup olmadığına bulunması için ANOVA testi analizi uygulanmıştır. Bu ANOVA testi sonucunda elde edilen veriler şu şekildedir.

Tablo 3.23: Yaşlarına Göre Örneklemin Maneviyat Düzeylerine Yönelik Görüşlerin ANOVA Testi Veri Sonucu

Ölçek	Varyans Kaynağı	KT	Sd	KO	F	p	Farkın Kaynağı
Maneviyat	Gruplar arası	3,361	3	1,120	4,039	,007*	1<2,3,4
	Grup içi	141,761	511	,277			
	Toplam	145,122	514				

Tablo 3.23’teki verilere bakıldığında *yaşlarına* göre öğrencilerin maneviyat düzeylerine ilişkin eğilimleri arasında anlamlı bir fark saptanmıştır ($p = ,007 < .05$). Yapılan post hoc (LSD) testi sonuçlarına göre yaşı daha küçük olan öğrencilerin maneviyat düzeyleri daha düşüktür. Öğrencilerin yaşları arttıkça maneviyat düzeyleri de artmaktadır.

3.3.8. Ailenin Aylık Gelirine Göre Örneklemin Maneviyat Düzeyleri

Öğrencilerin *ailesinin aylık gelirine* göre maneviyat düzeylerine yönelik ortalamalar ve standart sapma sonuçları şu şekildedir.

Tablo 3.24: Ailenin Aylık Gelirine Göre Örneklemin Maneviyat Düzeylerine İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Ölçek	Aylık gelir	N	$\bar{X}$	Ss
Maneviyat	Asgari ücretten az	34	3,6972	,46263
	Asgari ücret	171	3,6855	,47105
	11.500TL- 25.000TL arası	208	3,7678	,53949
	25.000TL- 50.000 arası	82	3,7800	,64106
	50.000TL ve üstü	20	3,7852	,55726
	Toplam	515	3,7384	,53136

Tablo 3.24’de görüldüğü gibi öğrencilerin *ailesinin aylık gelirine* göre maneviyat düzeyleri tespitine yönelik eğilimlerinin ortalamalarındaki ölçek toplamında 3,68 ile 3,78 aralığındadır. Ortaya çıkan ortalamalarını istatistiksel verilerin anlamlı bir farklılık olup olmadığına bulunması için ANOVA testi analizi uygulanmıştır. Bu ANOVA testi sonucunda elde edilen veriler şu şekildedir.

Tablo 3.25: Ailesinin Aylık Gelirine Göre Örneklemen Maneviyat Düzeylerine Yönelik Görüşlerin ANOVA Testi Veri Sonucu

Ölçek	Varyans Kaynağı	KT	Sd	KO	F	P	Farkın Kaynağı
Maneviyat	Gruplar arası	,902	4	,225	,797	,527	-
	Grup içi	144,220	510	,283			
	Toplam	145,122	514				

Tablo 3.25'deki verilere bakıldığında *ailesinin aylık gelirine* göre öğrencilerin maneviyat düzeylerine ilişkin eğilimleri arasında anlamlı bir fark saptanmamıştır ($p=,527>.05$).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
TARTIMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1. TARTIŞMA

Araştırmaya katılan öğrencilerin maneviyat düzeyleriyle ilgili yapılan görüşlerin dağılımları sonuçlarına bakıldığında öğrencilerin maneviyat ölçeğinin toplamına “Uygun” düzeyinde katılmaktadırlar. Buna göre öğrencilerin maneviyat algılarının yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Alan yazına bakıldığında yapılan farklı çalışmalarda da çalışmamızla benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Acar’ın (2023) liseli öğrenciler üzerinde yaptığı “Covid-19 Salgını Döneminde Lise Öğrencilerinin Maneviyat ve Psikolojik Sağlamlık Düzeyleri Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma” çalışmasında, öğrencilerin maneviyat algılarının yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir (Acar , 2023, s. 47). Sezgin’in (2023) liseli öğrenciler üzerinde yaptığı “Lise Öğrencilerinin İnternet Bağımlılığı, Maneviyat ve İyi Oluş Düzeyleri Arasındaki İlişki” çalışmasında liseli öğrencilerin maneviyat düzeylerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir (Sezgin, 2023, s. 65).

Acar’ın (2023) üniversite öğrenciler üzerindeki araştırmasında kaygı seviyeleri ile maneviyat boyutları arasındaki ilişkisi incelenmiştir. Bu çalışmasında öğrencilerin maneviyat düzeyleri orta düzeyde tespit edilmiştir (Acar, 2023, s. 33-34).

4.1.1. Manevi Başa Çıkma Boyutunda Örneklemin Maneviyat Düzeyleri

Manevi Başa Çıkma boyutundaki boyut ve madde ortalamalarına göre, öğrencilerin manevi başa çıkma düzeylerinin yüksek olduğu gözlemlenmektedir. Maddelerin detaylı değerlendirmelerine göre, “*Maneviyatım bana güç verir*” maddesindeki oranlar, tamamen uygun ve uygun %60, biraz uygun % 33, uygun değil % 4,9, hiç uygun değil % 2,1’dir. Bu oranlara göre öğrenciler maneviyatın kendilerine güç verdiğini belirtmişlerdir. “*Maneviyat stresli durumlarla başa çıkmamı sağlar*” maddesindeki oranlar, tamamen uygun ve uygun % 46,2, biraz uygun % 39,4, uygun değil %7,4, hiç uygun değil %7’dir. Bu oranlara göre öğrenciler stresli durumlarla başa çıkmalarına yardımcı olduğunu belirtmişlerdir. “*Maneviyat hayatın anlamıyla ilişkilidir*” maddesindeki oranlar, tamamen uygun ve uygun %65,4, biraz uygun % 28,9, uygun değil %3,9, hiç uygun değil %1,7’dir. Bu oranlara göre öğrenciler maneviyatı hayatın anlamıyla ilişkilendirdiklerini belirtmişlerdir. “*Maneviyata önem veririm*” maddesindeki oranlar, tamamen uygun ve uygun %71,2, biraz uygun % 24,3, uygun değil % 2,9, hiç uygun değil %1,6’dir. Bu oranlara göre öğrenciler maneviyata önem verdiklerini belirtmişlerdir. “*Maneviyatım davranışlarım üzerinde etkilidir*” maddesindeki oranlar,

tamamen uygun ve uygun % 73,1, biraz uygun % 31,8, uygun değil % 4,1, hiç uygun değil %1'dir. Bu oranlara göre öğrenciler maneviyatın davranışları üzerinde etkili olduğunu ifade etmişlerdir. Bu bağlamda, öğrenciler için maneviyatın, yaşamlarındaki zorluklarla başa çıkmada önemli bir faktör olduğu sonucuna varılabilir. Alan yazına bakıldığında Acar'ın (2023) liseli öğrencilerin üzerinde yaptığı çalışmada manevi başa çıkmada maneviyat düzeyleri çalışmamızla benzer sonuçlara ulaşılmıştır (Acar, 2023, s. 47).

Farklı bir sonuç olarak Acar'ın (2023) çalışmasında üniversite öğrencilerin manevi başa çıkma düzeyi orta düzeyde tespit edilmiştir (Acar, 2023, s. 33-34).

4.1.2. Aşkınlık Boyutunda Örneklemin Maneviyat Düzeyleri

Aşkınlık boyutundaki boyut ve madde ortalamalarına göre, öğrencilerin aşkınlık düzeylerinin oldukça yüksek olduğu gözlemlenmektedir. Maddelerin detaylı değerlendirmelerine göre, “*Kâinatta, aşkın (ilâhî) bir varlığın olduğuna inanıyorum*” maddesindeki oranlar, tamamen uygun ve uygun %80, biraz uygun % 14,6, uygun değil % 2,7, hiç uygun değil %2,7'dir. Bu oranlara göre öğrenciler kâinatta (ilâhî) bir varlığın var olduğuna inandıklarını belirtmişlerdir. “*Kâinatta her şeyin bir bütünün parçası gibi birbirine bağlı olduğuna inanırım*” maddesindeki oranlar, tamamen uygun ve uygun % 74,4, biraz uygun % 21,9, uygun değil % 2,5, hiç uygun değil % 1,2'dir. Bu oranlara göre öğrenciler kâinatta her şeyin bir bütünün parçası gibi birbirine bağlı olduğuna inandıklarını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda, öğrencilerin çoğunluğunun yaşamlarında aşkın bir varlığa veya ilaha inandığı görülmektedir. Benzer bir sonuç olarak Topuz'un (1999) üniversiteli öğrenciler üzerinde yaptığı çalışmada öğrencilerin % 93'ü Allah'ın varlığına inandıkları tespit edilmiştir. Üniversite öncesi Allah'ın varlığına inanma oranı % 98,3'tür (Topuz, 1999, s. 83). Acar'ın (2023) liseli öğrencilerin üzerinde yaptığı çalışmada aşkınlık boyutunda maneviyat düzeyleri çalışmamızla benzer sonuçlara ulaşılmıştır (Acar, 2023, s. 47).

Farklı bir sonuç olarak Acar'ın (2023) çalışmasında üniversite öğrencilerin aşkınlık düzeyi orta düzeyde tespit edilmiştir (Acar, 2023, s. 33-34).

4.1.3. Manevi Yaşantı Boyutunda Örneklemin Maneviyat Düzeyleri

Manevi Yaşantı boyutundaki boyut ve madde ortalamalarına göre, öğrencilerin manevi yaşantı düzeylerinin orta seviyede olduğu gözlemlenmektedir. Maddelerin detaylı

değerlendirmelerine göre, “*Dini etkinliklere katılım*” maddesindeki oranlar, tamamen uygun ve uygun % 45,6, biraz uygun % 39,4, uygun değil % 9,9, hiç uygun değil % 5,2’dir. “*Hayatımı manevi kabullerime göre yaşarım*” maddesindeki oranlar, tamamen uygun ve uygun % 44,4, biraz uygun % 44,7, uygun değil % 6,8, hiç uygun değil % 4,1’dir. “*Maneviyatımı güçlendirmek için bazı manevi egzersizler (zikir, meditasyon, dua vb.) yaparım*” maddesindeki oranlar, tamamen uygun ve uygun % 56,5, biraz uygun % 30,7, uygun değil % 8,0, hiç uygun değil % 4,9’dir. “*Maneviyatla ilgili bir eğitim olduğunu görürsem katılmaya çalışırım*” maddesindeki oranlar, tamamen uygun ve uygun % 33,4, biraz uygun % 41,9, uygun değil % 16,3 hiç uygun değil % 8,3’dir. “*Maneviyat konusunda eğitim almak gerektiğine inanıyorum*” maddesindeki oranlar, tamamen uygun ve uygun % 39,6, biraz uygun % 35, uygun değil % 14,4, hiç uygun değil % 11,1’dir. Bu oranlara göre öğrenciler maneviyat pratiklerine orta seviyede katılımında bulunmaktadırlar. Alan yazına bakıldığında Acar’ın (2023) liseli öğrencilerin üzerinde yaptığı çalışmada manevi yaşantı boyutunda maneviyat düzeyleri çalışmamızla benzer sonuçlara ulaşılmıştır (Acar, 2023, s. 47). Benzer bir sonuç olarak Topuz’un(1999) çalışmasında öğrencilerin %74,2 ibadetlerle ilgili olumlu bir tutuma sahip oldukları tespit edilmiştir. İbadet eden öğrencilerin ibadet esnasında sakinleştiklerini ve Allah’a şükür fırsatı bulduklarını belirtmişlerdir (Topuz, 1999, s. 106). Benzer bir sonuçta Acar’ın (2023) çalışmasında üniversite öğrencilerin manevi yaşantı düzeyi orta düzeyde tespit edilmiştir (Acar, 2023, s. 33-34). Dursun’un (2019) çalışmasında da yaşamın anlamı ve maneviyat arasında pozitif olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Dursun, 2019, s. 37).

4.1.4. Bağlantı Boyutunda Örneklemin Maneviyat Düzeyleri

Bağlantı boyutundaki boyut ve madde ortalamalarına göre, öğrencilerin manevi bağlantı düzeylerinin oldukça yüksek olduğu gözlemlenmektedir. Maddelerin detaylı değerlendirmelerine göre, “*Allah’ın beni sevdiğini hissediyorum*” maddesindeki oranlar, tamamen uygun ve uygun %85,2, biraz uygun % 11,5, uygun değil %1,6, hiç uygun değil %1,7’dir. Bu oranlara göre öğrenciler Allah’ın onları sevdiğini hissetmektedir. “*Bir sorunla karşılaştığımda dua ederim*” maddesindeki oranlar, tamamen uygun ve uygun %88,4, biraz uygun % 9,1, uygun değil %1, hiç uygun değil %1,6’dir. Bu oranlara göre öğrenciler bir sorunla karşılaştığında dua etmektedir. “*Dua ettiğimde Allah’a kendimi yakın hissedirim*” maddesindeki oranlar tamamen uygun ve uygun %89, biraz uygun % 8,3, uygun değil %1,4, hiç uygun değil %1,4’dir. Bu oranlara göre öğrenciler dua ettiğinde Allah’a kendini yakın hissetmektedir. “*İlâhî bir gücün beni koruduğunu*

hissederim” maddesindeki oranlar, tamamen uygun ve uygun %76,7, biraz uygun % 17,3, uygun değil %3,9, hiç uygun değil %2,1’dir. Bu oranlara göre öğrenciler ilâhî bir gücün onları koruduğunu hissetmektedirler. Bu bağlamda, öğrencilerin ilâhî bir güce bağlanma konusunda oldukça yüksek düzeyde algılara sahip oldukları söylenebilir. Alan yazına bakıldığında benzer sonuçlar görülmektedir. Acar’ın (2023) liseli öğrencilerin üzerinde yaptığı çalışmada bağlantı boyutunda maneviyat düzeyleri çalışmamızla benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Ancak bizim çalışmamızda oran olarak daha yüksek çıkmıştır (Acar, 2023, s. 47). Topuz’un (1999) çalışmasında öğrencilerin %90,6’sı dua etmenin faydalı olduğunu, %6,4 fikri olmadığını, %3’ü duanın faydası olmadığını belirtmişlerdir (Topuz, 1999, s. 124). Öğrencilere ne zaman dua ettikleri sorulmuş %50,2 si sıkıntılı olduklarında, % 23,3 her zaman, %22,8’i özel durumlarda, ibadetlerde, yatmadan önce dua ettikleri ve öğrencilerin %96,3’ü ne şekilde olursa olsun dua ettikleri anlaşılmaktadır. Dua eden öğrencilerin kendilerini manevi olarak rahatladıklarını ve manevi destek sağladığını belirtmişlerdir (Topuz, 1999, s. 125).

Farklı bir sonuç olarak Acar’ın (2023) çalışmasında üniversite öğrencilerin bağlantı düzeyi orta düzeyde tespit edilmiştir (Acar, 2023, s. 33-34).

4.1.5 Anlam Arayışı Boyutunda Örneklemin Maneviyat Düzeyleri

Anlam Arayışı boyutundaki boyut ve madde ortalamalarına göre, öğrencilerin anlam arayışı düzeylerinin oldukça yüksek olduğu gözlemlenmektedir. Maddelerin detaylı değerlendirmelerine göre, “*Hayata gelmemin bir amacı olduğuna inanırım*” maddesindeki oranlar, tamamen uygun ve uygun % 73,2, biraz uygun % 20,4, uygun değil % 2,9, hiç uygun değil % 3,5’dir. “*Hayatta hiçbir şey sebepsiz olmaz*” maddesindeki oranlar, tamamen uygun ve uygun % 76,9, biraz uygun % 18,1, uygun değil % 3,1, hiç uygun değil % 1,9’dir. “*Hayatta iyilikle kötülüğün bir savaşı var*” maddesindeki oranlar, tamamen uygun ve uygun % 74,6, biraz uygun % 20,2, uygun değil % 3,9, hiç uygun değil % 1,4’dir. “*Her insan hayatının anlamını bulmaya çalışmalıdır*” maddesindeki oranlar, tamamen uygun ve uygun % 73,6, biraz uygun % 22,3, uygun değil % 2,1, hiç uygun değil % 1,9’dir. Bu oranlara göre öğrencilerin hayatın anlamını arama konusunda oldukça yüksek bir duyarlılığa sahip oldukları söylenebilir. Alan yazına bakıldığında benzer sonuçlar görülmektedir. Acar’ın (2023) liseli öğrencilerin üzerinde yaptığı çalışmada anlam arayışı boyutunda maneviyat düzeyleri çalışmamızla benzer sonuçlara ulaşılmıştır (Acar, 2023, s. 47). Kızılırmak’ın yaptığı çalışmada maneviyat ile yaşamda

anlam varlığı arasında olumlu yönde ilişki tespit edilmiştir. Maneviyatı düşük katılımcıların anlam arayışına girdiğini tespit etmiştir (Kızıllırmak, 2015, s. 71-73). Ergenlerle yaptığı çalışmada Demiröz (2021) maneviyatla olan ilişkilerini, yaşamı anlamlı hale getirmek ve beraberinde kendini iyi hissetme olarak belirtmişlerdir (Demiröz, 2021, s. 120). Sezgin'in (2023) liseli öğrenciler üzerindeki çalışması sonucunda öğrencilerin manevi yönelimlerinin güçlü olması onların iyi oluşlarına katkı sağladığını tespit etmiştir (Sezgin, 2023, s. 67).

Farklı bir sonuç olarak Acar'ın (2023) çalışmasında üniversite öğrencilerin anlam arayışı düzeyi orta düzeyde tespit edilmiştir (Acar, 2023, s. 33-34).

Tillich (2014), maneviyatı anlam duygusuyla anlatmaktadır. İnsanın manevi varoluşu, yaşamının anlamını bulma ve tatmin olma sürecidir. Bu süreç, insanın hayatına anlam katan, ona yön veren ve yaşamına derinlik katan unsurları içerir. Boşluk duygusu, manevi hayatın bazı içeriklerine karşı tehdit oluşturabilir çünkü insanın bu alanlarda yaşadığı anlam yoksunluğu, onun manevi tatminini ve doyumunu etkileyebilir. insanların manevi boyuta ait değerler, yaşamlarını anlamlı hale getirmelerinde önemli bir rol oynar. Bu değerler, bireylerin yaşamlarına anlam ve amaç kazandıran rehberlik ilkeleri sağlar ve onları olumlu bir yaşam deneyimi için yönlendirir (Kızıllırmak, 2015, s. 72).

Manevi değerlerin zayıflaması veya kaybolması, bireylerin yaşamlarında anlam ve amaç eksikliği hissetmelerine yol açabilir. Bu durum, genellikle bireylerde içsel bir boşluk ve tatminsizlik duygusu yaratarak, yaşamın anlamsız olduğu hissini tetikleyebilir. Bu arayış, bireylerin manevi tatminlerini yeniden bulmalarına destek olunursa, bireylerin yaşamlarında anlamı bulmalarına yol açabilir.

4.1.6. Manevi Hoşnutluk Boyutunda Örneklemin Maneviyat Düzeyleri

Manevi Hoşnutluk boyutundaki boyut ve madde ortalamalarına göre, öğrencilerin manevi hoşnutluk düzeylerinin orta seviyede olduğu gözlemlenmektedir. Maddelerin detaylı değerlendirmelerine göre, “*Hayata dair bir hoşnutluk duygusu hissediyorum*” maddesindeki oranlar, tamamen uygun ve uygun % 35,6, biraz uygun % 47,4, uygun değil % 8,3, hiç uygun değil % 8,7’dir. “*Hayatımda büyük bir boşluk varmış gibi hissediyorum*” maddesindeki oranlar, tamamen uygun ve uygun % 31,7, biraz uygun % 31,1, uygun değil % 14,6, hiç uygun değil % 22,7’dir. “*Hayatımın amacını halen bulabilmiş değilim*” maddesindeki oranlar, tamamen uygun ve uygun % 36,9, biraz uygun % 34,2, uygun değil % 14,2, hiç uygun değil % 14,8’dir. “*Olduğum kişi olmaktan mutlu*

değilim” maddesindeki oranlar, tamamen uygun ve uygun % 77,4, biraz uygun % 25,2, uygun değil % 12,8, hiç uygun değil % 14,6’dır. Buna göre katılımcıların manevi hoşnutluk konusunda orta düzeydedirler. Acar’ın (2023) liseli öğrencilerin üzerinde yaptığı çalışmada manevi hoşnutluk boyutunda maneviyat düzeyleri çalışmamızla benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Ancak çalışmamıza göre oransal olarak daha yüksektir (Acar, 2023, s. 47).

Farklı bir sonuç olarak Acar’ın (2023) çalışmasında üniversite öğrencilerin manevi hoşnutluk düzeyi orta düzeyde tespit edilmiştir (Acar, 2023, s. 33-34).

4.1.7. Tabiatla Uyum Boyutunda Örneklemenin Maneviyat Düzeyleri

Tabiatla Uyum boyutundaki boyut ve madde ortalamalarına göre, öğrencilerin tabiatla uyum düzeylerinin orta seviyede olduğu gözlemlenmektedir. Maddelerin detaylı değerlendirmelerine göre, “*Enerjisine inandığım şeyleri üzerimde taşıyım*” maddesindeki oranlar, tamamen uygun ve uygun % 36,1, biraz uygun % 30,7, uygun değil % 13,8, hiç uygun değil % 19,4’dır. “*Yediğim şeylerin enerjisinin beni etkilediğine inanıyorum*” maddesindeki oranlar, tamamen uygun ve uygun % 34,4, biraz uygun % 31,8, uygun değil % 16,1, hiç uygun değil % 17,7’dır. “*Her canlının taşıdığı bir enerji vardır*” maddesindeki oranlar, tamamen uygun ve uygun % 70,3, biraz uygun % 21,7, uygun değil % 4,1, hiç uygun değil % 3,9’dır. Öğrenciler enerjisine inandığı şeyleri üzerinde taşıma, yediği şeylerin enerjisinin onu etkilediğine inanma, her canlının bir enerji taşıdığına inanma gibi konularda orta düzeyde algılara sahiptirler. Acar’ın (2023) liseli öğrencilerin üzerinde yaptığı çalışmada tabiatla uyum boyutunda maneviyat düzeyleri çalışmamızla benzer sonuçlara ulaşılmıştır (Acar, 2023, s. 47). Demiröz (2021) ergenler üzerinde yaptığı araştırma da katılımcı olanların doğada vakit geçirmeyi ve içindeki canlı varlıklarla ilgilenmeleri günlük yaşamlarındaki yorgunluklarından kaçmak olarak değerlendirmektedirler. Doğayla vakit geçiren katılımcılarının kendilerini huzurlu hissettiklerini ve maneviyatlarının arttığını belirtmişlerdir (Demiröz, 2021, s. 124).

Farklı bir sonuç olarak Acar’ın (2023) çalışmasında üniversite öğrencilerin tabiatla uyum düzeyi orta düzeyde tespit edilmiştir (Acar, 2023, s. 33-34).

4.1.8. Örneklemenin Cinsiyetine Göre Maneviyat Düzeyleri

Çalışmamızda cinsiyete göre öğrencilerin maneviyat düzeylerine ilişkin görüşlerinde anlamlı bir fark saptanmamıştır. Çalışmamıza benzer sonuçlar alanyazına

bakıldığında bulunmaktadır (Akbulut, 2020; Duracak, 2021; Gomez&Fisher, 2005; Gözen, 2022; Gürsu & Ay, 2018; Kaplan, 2020; Nurkan, 2020; Pehlivan, 2018; Şirin, 2019; Yorulmaz, 2021; Ekici, 2023; Erol, 2020; Göker, 2023). Manevi ve dini yaşam ile alakalı yapılan çalışmalarda farklı bulgular tespit edildiği görülmektedir. Yapıcı'nın (2012) cinsiyete göre dindarlık üzerinde yaptığı meta-analiz denemesi çalışmasındaki bulgulara göre cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılık mevcut olmadığını tespit etmiştir (Yapıcı, 2012, s. 22). Ekici (2023) öğrenciler üzerinde yaptığı araştırmasında da öğrencilerin manevi iyi oluş düzeylerinin cinsiyet ilişkisinde anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir (Ekici, 2023). Gomez ve Fisher (2005) de çalışmalarında cinsiyet ve manevi iyi oluş arasında anlamlı bir tespit edememişlerdir (Gomez & Fisher, 2005). Kılıç'ın araştırmasında da cinsiyetlere göre anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır (Kılıç, 2019, s. 69). Benzer bir sonucu Erol'un yapmış olduğu çalışmada öğretmenlerin manevi yönetimlerinin cinsiyet değişkeni bakımından analiz sonuçlarında anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir (Erol, 2020, s. 72). Sarı'nın (2022) üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada cinsiyete göre ölçekte bulunan manevi başa çıkma, manevi yaşantı, anlam arayışı, manevi hoşnutluk, tabiatla uyum alt boyutlarında tespit edilen bulgular neticesinde anlamlı bir farkın olmadığı tespit edilmiştir (Sarı, 2022, s. 34). Arslan ve Şener'in (2009), Pehlivan (2002), Yapıcı ve Zengin (2003), Arvas'ın (2018), Aydın'ın (2019), Kılıç'ın (2019), Kızılırmak'ın (2015), Köktaş'ın (1993), Yapıcı'nın (2007; 2011), Topuz'un (1999), Kula'nın (2005), Mehmedoğlu'nun (2006) cinsiyet bağlamında dindarlıkları veya dini tutumları arasında anlamlı bir fark olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Demiroğlu, 2021, s. 146; Dursun, 2019, s. 69; Şirin, 2017, s. 80).

Farklı olarak, Sarı'nın (2022) aşkınlık ve bağlantı alt boyutlarında tespit edilen bulgular neticesinde anlamlı bir fark olduğu ve kadın öğrencilerin daha yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir (Sarı, 2022, s. 34). Diğer taraftan Acar'ın(2023) liseli öğrenciler üzerinde yaptığı çalışmada cinsiyet değişkenine göre kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla maneviyat düzeyleri daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Acar, 2023, s. 49). Aynı şekilde Masat'ın çalışmasında kadınların maneviyat düzeylerinin oranı yüksek tespit edilmiştir (Masat, 2018, s. 52). Dini ve maneviyatla ilgili yapılan diğer çalışmalara bakıldığında kadınların oranları yüksek tespit edilen çalışmalar; Ayten Ayten vd., (2012), Baynal (2015), Günay (1999), Kayıklık (2002), (Demiroğlu, 2021, s. 146; Dursun, 2019, s. 69).

Acar ve Apak'ın (2020) çalışmalarında ise öğrencilerin cinsiyetlerine göre maneviyat düzeylerinde anlamlı bir fark tespit edildiği ve öğrencilerin maneviyat düzeylerinin yüksek oranda olduğu görülmüştür (Acar ve Apak, 2020, s. 2516-2517). Toprak tarafından yapılan çalışmada maneviyat envanteri cinsiyet faktörüne bakıldığında erkeklerin lehine anlamlı bir farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır (Toprak, 2018, s. 76). Kapucu Öztürk'ün (2023) yaptığı çalışma neticesinde erkek katılımcıların maneviyat ölçeğindeki oran kadın katılımcıların oranından yüksek olarak tespit edilmiştir (Kapucu Öztürk, 2023, s. 61). Aynı şekilde Taşbaş'ın çalışmasında da maneviyat ile cinsiyet arasındaki ilişki arasında erkeklerin maneviyat düzeyleri yüksek tespit edilmiştir (Taşbaş, 2023, s. 78). Dini ve maneviyatla ilgili yapılan diğer çalışmalara bakıldığında erkeklerin oranları yüksek tespit edilen çalışmalar; Bayyigit (1989), Koç (2008, 2009), Mehmedoğlu (2004), Toprak (2018), Uysal (1995), (Demiroğlu, 2021, s. 146) (Dursun, 2019, s. 69).

Cinsiyetler arasında maneviyat düzeylerin farklılık olmasının sebeplerinden biri olarak, insanın kendisiyle olan iletişimi, çevresiyle iletişimi ve aşkın varlıkla olan iletişimi ve vurumun olması cinsiyete bağlamaktan daha çok ferdi olarak tek tek maneviyat düzeyleri değişmektedir.

4.1.9. Ebeveyn Birliktelik Durumuna Göre Örneklemin Maneviyat Düzeyleri

Bu araştırma bulgularında bakıldığında ebeveyn birliktelik durumuna göre öğrencilerin maneviyat düzeylerine ilişkin görüşlerinde anlamlı bir fark saptanmamıştır. Şirin (2017) üniversiteli öğrencilerin dini tutumları üzerinde yaptığı çalışmasın da anne babanın birlikte yaşayıp yaşamadığı ile dini tutum ölçeği arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir (Şirin, 2017, s. 79).

Çalışmamızdan farklı bir sonuç ortaya koyan Acar'ın(2023) çalışmasında ebeveynleri ayrı olan öğrencilerin ebeveynleri ayrı olmayan öğrencilere göre maneviyat düzeyleri daha düşük bulunmuştur. (Acar , 2023, s. 50). Tosyalıoğlu'nun (2021) yaptığı çalışmasında ebeveynleri birlikte olan öğrencilerin maneviyat düzeyleri diğerlerine göre yüksek olarak tespit edilmiştir (Tosyalıoğlu, 2021, s. 66).

Bir farklı sonuç olarak, Uluğ (2008) öğrenciler üzerinde yaptığı araştırma neticesinde ebeveynleri ayrı olan öğrencilerin en yüksek dindarlık düzeylerine sahip olduğu tespit edilmiştir. Uluğ bu sonucu, anne ve babaları ayrı olan bireylerin hayatla başa çıkmaları için ve karşılaştıkları zorluklarda dindarlık ile bağlantının güçlendiğini, hayatı böylece daha iyi hale geleceğini söylemektedir (Uluğ, 2008, s. 82).

4.1.10. Ailede Başka Bireyin Yaşama Durumuna Göre Örneklemin Maneviyat Düzeyleri

Çalışma verilerimize bakıldığında ailede başka bireyin yaşama durumuna göre öğrencilerin maneviyat düzeylerine ilişkin görüşlerinde anlamlı bir fark saptanmamıştır. Çalışmamamıza benzer sonuç ortaya koyan Acar'ın(2023) çalışmasında da kardeş sayısına göre öğrencilerin maneviyat ile ilişkisi arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır (Acar, 2023, s. 51). Aynı sonuca benzer başka bir araştırma olan Sarı'nın (2022) üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada kardeş sayısına göre ölçekte yer alan manevi başa çıkma, aşkınlık, anlam arayışı, manevi hoşnutluk ve tabiatla uyum alt boyutlarındaki bulgular neticesinde anlamlı bir fark tespit edilememiştir. Şirin (2017) üniversiteli öğrencilerin dini tutumları üzerinde yaptığı çalışmasın da kardeş sayısı ile dini tutum ölçeği arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir (Şirin, 2017, s. 79).

Farklı olarak, Sarı'nın (2022) manevi yaşantı ve bağlantı bağlamında, katılımcıların kardeş sayısına göre manevi yaşantı ve bağlantı alt boyutlarındaki bulgular neticesinde anlamlı bir fark saptanmıştır. Beş ve üstünde kardeşi olan katılımcıların manevi yaşantı ve bağlantı alt boyutlarındaki oran diğer katılımcılara göre yüksek tespit edilmiştir (Sarı, 2022, s. 58).

4.1.11. Okul Dışında Din Eğitimi Alma Durumuna Göre Örneklemin Maneviyat Düzeyleri

Buna göre okul dışında din eğitimi alan öğrencilerin maneviyat düzeyleri almayanlara kıyasla anlamlı olarak yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Alan yazına bakıldığında Es'in (2018) üniversiteli öğrenciler üzerinde yaptığı çalışma sonucunda katılımcıların % 77,2'sinin maneviyata ilişkin eğitim almadıklarını belirtmişlerdir. Maneviyat ile ilgili eğitim alan katılımcıların çoğu verilen maneviyat eğitimini yeterli buldukları tespit edilmiştir (Es, 2018, s. 39). Öğrencilerin %53,3 aile de %28,7 okulda % 17,4 ibadethane de % 9,2 diğer yerlerde eğitim aldıklarını belirtmişlerdir.

Kendirli'nin (2023) şiddet gören kadınlar üzerindeki maneviyat algısıyla ilgili yaptığı çalışmada katılımcıların çoğunluğu dini eğitimlerinin küçük yaşlarda cami yaz kurslarından aldıkları tespit edilmiştir. Ve din eğitimlerinin düşük, dinin gerektirdiklerine

karşı çok ilgili olmadıkları ve dinle çok ilişkileri olmadığı görülmektedir (Kendirli, 2023, s. 58-59).

Gençlerin dini konulardaki sorunlarını çözmek için din eğitimi olarak eğitim ve öğretim hayatlarında adım atacaktlardır. Bu sorunların çözümünde önemli bir rol oynayan kişiler ise din eğitimi verenlerdir. Din eğitimcilerin davranışları, öğrencilerin dini ve ahlaki gelişimlerini önemli ölçüde etkilemektedir. Araştırmalar, öğrencilerin din eğitimcilerinin düşünce ve davranışlarından önemli ölçüde etkilendiğini ortaya koymuştur (Meydan, 2015, s. 27; Taşkın, 2018, s. 126).

Genç bir bireyin kimlik oluşumu sürecinde, neye ve neden inandığını sorgulamaya başlar. Bu süreçte genç birey, daha önce öğrendiği dini bilgileri gözden geçirir. Bu süreçte, doğru bilgilerin öğretilmesi ve yanlış bilgilerin ayırt edilmesi önemlidir. Şüphe ve çatışmalar, gençlerde suçluluk ve günahkârlık hissine yol açabilir. Yeni kuşağın kültürel kodları, daha eğlenceli ve mantığa dayalı bir dini eğitim yöntemi talep etmektedir. Aileler ve Kur'an kursları bu ihtiyaca cevap vermezse, gençler başka bilgi kaynaklarına yönelebilirler. (Düzgüner & Soykök, 2021, s. 54-59).

4.1.12. Lise Türüne Göre Örneklemin Maneviyat Düzeyleri

Çalışmamızda lise türü olarak özel lise ve kamu liseleri arasında maneviyat düzeylerini ölçmek hedeflenmiştir. Analiz sonuçlarımıza bakıldığında lise türüne göre öğrencilerin maneviyat düzeylerine ilişkin görüşlerinde anlamlı bir fark saptanmamıştır.

Acar'ın (2023) liseli öğrenciler üzerinde yaptığı çalışmada okul türlerine göre katılımcıların maneviyat ile ilişkisi arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir (Acar, 2023, s. 49).

Alan yazına bakıldığında farklı bir araştırma sonucu ise, Topuz'un (1999) üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada mezun olunan lise türüne göre dindarlık tutumlarını ölçmüştür. İmam Hatip ve Meslek Lisesi mezunlarının diğer lise mezunlarına göre dindarlık tutumlarının yüksek olduğu tespit edilmiştir (Topuz, 1999, s. 160). Dindarlık düzeyi bakımından İmam Hatip Lisesi'nden mezun olan öğrenciler, Anadolu Lisesi ve Meslek Lisesi'ne göre anlamlı bir fark tespit edilmiş ve İmam Hatip Lisesi öğrencilerin dindarlık düzeyleri daha yüksek bulunmuştur (Öztürk Akyıldız, 2019, s. 47). Tosyalıoğlu'nun (2021) çalışmasında dini eğitim veren liselerden mezun olanların maneviyat düzeylerinin daha yüksek tespit edilmiştir (Tosyalıoğlu, 2021, s. 91).

Altınok (1994) lise son sınıf öğrenciler üzerinde yaptığı çalışmada, DKAB derslerinin konularını katılımcıların % 28'i "yeterli" bulurken, % 49'u "yetersiz" bulduklarını beyan etmişlerdir. % 23'ü ise, "kararsız" olduklarını beyan etmişlerdir (Altınok, 1994, s. 318).

Bahadır'ın (1994) çalışmasında yetersiz dini eğitim alan öğrencilerin dini şüpheyne katılma oranları %80'dir. Okul dışında din eğitimi alan öğrencilerin dini şüpheyne daha az düştükleri tespit edilmiştir. Bahadır'a göre bu durumun oluşmasında okul da verilen dini eğitimin yetersizliği, dini şüpheyne kapılacak konuların bahsedilmesi ve eğitim aşamasında öğrencilerin baskı ve zorlama gibi olumsuzluklara maruz kalmasıdır (Bahadır, 1994, s.158-159).

Es'in (2018) üniversiteli öğrenciler üzerinde yaptığı çalışma sonucunda katılımcıların % 77,2'sinin maneviyata ilişkin eğitim almadıklarını belirtmişlerdir. Maneviyat ile ilgili eğitim alan katılımcıların çoğu verilen maneviyat eğitimini yeterli buldukları tespit edilmiştir. Öğrencilerin %53,3 aile de %28,7 okulda % 17,4 ibadethane de % 9,2 diğer yerlerde eğitim aldıklarını belirtmişlerdir (Es, 2018, s. 39).

Maneviyat gençlik döneminde gencin kimlik ve özgüven gelişiminde önemlidir. Maneviyat, kişisel gelişime ve psikolojik sağlığa etkisi olan, kültürel bağlama sahip ve eğitimde ruhi ve ahlaki konulara ve müfredat üstü çalışmalara yön veren bir olgudur (Meydan, 2015, s. 269).

4.1.13. Yaşlarına Göre Örneklemin Maneviyat Düzeyleri

Çalışma verilerimize bakıldığında yaşlarına göre öğrencilerin maneviyat düzeylerine ilişkin eğilimleri arasında anlamlı bir fark saptanmıştır. Analiz sonuçlarına göre yaşı daha küçük olan öğrencilerin maneviyat düzeyleri daha düşüktür. Öğrencilerin yaşları arttıkça maneviyat düzeyleri de artmaktadır. Benzer bir sonuç olarak, Şahin'in(1999) üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada neticesinde bireylerin yaşı ilerledikçe dindarlık düzeylerinin yükseldiği sonucuna ulaşmıştır (Şahin, 1999, s. 109).

Farklı olarak, Sarı'nın (2022) üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada yaşa göre anlamlı bir fark tespit edilememiştir (Sarı, 2022, s. 37). Aynı şekilde Acar (2023) çalışmasında yaşlarına göre katılan liseli öğrencilerin maneviyat ile ilişkisi arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir (Acar, 2023, s. 50). Kapucu Öztürk'ün (2023)

yaptığı çalışma neticesinde maneviyat ve yaş arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir (Kapucu Öztürk, 2023, s. 64). Benzer bir sonuç olarak, Dursun'un (2019) araştırmasında da maneviyatın yaş değişkeni açısından anlamlı bir şekilde farklılaşma tespit edilememiştir (Dursun, 2019, s. 42).

4.1.14. Ailenin Aylık Gelirine Göre Örneklemenin Maneviyat Düzeyleri

Çalışma verilerimize bakıldığında ailesinin aylık gelirine göre öğrencilerin maneviyat düzeylerine ilişkin eğilimleri arasında anlamlı bir fark saptanmamıştır. Çalışmamıza benzer sonuçlar tespit edilen çalışmalar vardır. Acar'ın (2023) çalışmasında da aile gelir durumuna göre öğrencilerin maneviyat düzeylerine ilişkin anlamlı bir fark tespit edilememiştir (Acar, 2023, s. 52). Tosyalıoğlu'nun (2021) çalışmasında da öğrencilerin gelir durumları ile maneviyatları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir (Tosyalıoğlu, 2021, s. 61). Göker'in çalışmasında da maneviyat düzeyi ile gelir düzeyi arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır (Göker, 2023, s. 80). Kapucu Öztürk'ün (2023) yaptığı çalışma neticesinde maneviyat ve gelir düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir (Kapucu Öztürk, 2023, s. 64). Karaca (1997), Yıldız'ın (1998) ve Topuz'un (1999) çalışmalarında ekonomik gelir ile dindarlık ilişkisinde anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (Karaca, 1997; Yıldız, 1998, s. 106; Topuz, 1999, s. 66). Sarı'nın (2022) üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada maneviyat ölçeği genel puanında gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Gelir düzeyine göre ölçekte yer alan manevi başa çıkma, aşkınlık, manevi yaşantı, anlam arayışı, bağlantı ve tabiatla uyum alt boyutlarındaki bulgularda anlamlı bir fark tesit edilememiştir (Sarı, 2022, s. 46). Şirin (2017) üniversiteli öğrencilerin dini tutumları üzerinde yaptığı çalışmasın da aile gelir düzeyleri ile dini tutum ölçeği arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir (Şirin, 2017, s. 79).

Sezgin'in (2023) liseli öğrencilerin maneviyat düzeyleri ile sosyoekonomik arasın anlamı bir fark bulamamış. Fakat sonuçlarımızdan farklı olarak, Sezgin(2023) sosyoekonomik ile manevi hoşnutluk ve aşkınlık boyutlarında anlamlı bir ilişki bulmuştur. sosyoekonomik düzeyi yüksek olanların manevi hoşnutlukları yüksek bulunmuş, aşkınlık boyutundaki ortalamalarının anlamlı düzeyde düşük olduğu saptanmıştır (Sezgin, 2023, s. 114). Benzer bir sonuç, Sarı'nın(2022) katılımcı olan öğrencilerin gelir düzeyine göre manevi hoşnutluk alt boyutundaki bulgularda anlamlı bir fark tespit edilmiştir. Gelir seviyesi düşük olan öğrencilerin manevi hoşnutluk alt

boyutundaki oranları, Gelir seviyesi yüksek olan öğrencilerin oranından anlamlı düzeyde daha düşük olduğu tespit edilmiştir (Sarı., 2022, s. 46).

4.1.15. Sosyal Medya Kullanım Durumuna Göre Örneklemin Maneviyat Düzeyleri

Yaptığımız çalışma sonucunda sosyal medya kullanım durumuna göre öğrencilerin maneviyat düzeylerine ilişkin görüşlerinde anlamlı bir fark saptanmamıştır. Acat (2019) ergenler üzerinde yaptığı çalışmasında dindarlık ile internet bağımlılığı arasında anlamlı bir ilişki bulamamıştır (Acat, 2019). İnternet bağımlılığı ile maneviyat ve dindarlık olguları arasında ilişki tespit edilemeyen alan yazında araştırmalar bulunmaktadır (Bodur ve Korkmaz, 2017; Ekşi ve Çiftçi 2017).

Demiroğlu (2021) Maneviyat Ölçeği puanlarının sosyal medya kullanım durumu değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek amacıyla yaptığı analiz sonucunda anlamlı bir farklılık göstermediği tespit etmiştir (Demiroğlu, 2021, s. 150).

Demiroğlu (2021) tarafından yapılan araştırmada maneviyat düzeyi arttıkça sosyal medya bağımlılık düzeyinin azaldığı görülmektedir. Sezgin'in (2023) çalışmasında öğrencilerin sosyal medya hesabına sahip olanların doğayla uyum ve manevi hoşnutluk boyutlarında anlamlı olmadığı görülmüştür (Sezgin, 2023, s. 91). Farklı olarak Sezgin'in (2023) çalışmasında manevi başa çıkma, bağlantı, aşkınlık, manevi yaşantı ve anlam arayışı, boyutlarında anlamlı farklılık tespit edilmiş. Öğrencilerin sosyal medya hesabına sahip olanların maneviyat ortalamalarının daha düşük olduğu tespit edilmiştir (Sezgin, 2023, s. 91).

Ekşi ve Çiftçi (2016) tarafından yapılan araştırmada, 388 lise öğrencisi üzerinde internet kullanımı ile dini inanç ve ahlaki olgunluk düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Ancak, araştırmacılar internet bağımlılığı ile dini inanç düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulamamışlardır (Ekşi ve Çiftçi, 2016, s. 190).

Acat (2019) ergenler üzerinde yaptığı çalışmasında dindarlık ile internet bağımlılığı arasında anlamlı bir ilişki bulamamıştır (Acat, 2019). İnternet bağımlılığı ile maneviyat ve dindarlık olguları arasında ilişki tespit edilemeyen alan yazında araştırmalar bulunmaktadır (Bodur ve Korkmaz, 2017; Hacikeleşoğlu, 2021; Korkmaz, 2019; Solmaz, 2019; Ekşi ve Çiftçi 2016).

İletişim araçlarının yaygınlaşması ve kolay erişilebilir hale gelmesi, Z kuşağı bireyleri üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Bu nesil, internet ve sosyal medyadan ayrı kaldıkları zamanı bir kayıp olarak görmektedir. Konuşma, öğrenme, düşünme, büyüme ve tüketme açısından oldukça hızlıdır. Hızlı teknoloji ve kolay bilgiye alışkın olan bu nesil, her işlerinde aceleci davranır. Zihinlerinde merak ettikleri her şeyi saniyeler içinde indirip kullanmaya alışmışlardır. Gençler, artık dünya genelindeki gelişmeleri, kültürel etkileşimleri ve farklı düşünce akımlarını çok daha hızlı ve kolay bir şekilde takip edebilmektedirler. Bu durum, dini içerikli konulara erişimlerini kolaylaştırırken, bilginin hızlı ve kısa yoldan erişilmesi, maneviyatlarına olumlu etkiler yapmaktadır (Han ve Sezgin, 2022).

Araştırmanın hipotezleri olan “Z Kuşağındaki öğrencilerin maneviyat düzeyleri yüksekliği”, “Z Kuşağındaki öğrenciler maneviyat uygulamalarına yüksek düzeyde katılım göstermektedirler.”, “Maneviyat uygulamaları Z Kuşağının kendisini iyi hissetmesine katkı sunmaktadır.”, “Maneviyat, Z Kuşağının rehabilitasyonunda etkilidir.” Araştırmamız neticesinde hipotezleri doğrulanmaktadır.

4.2. SONUÇ

Z kuşağındaki gençlerin maneviyat düzeylerine etki eden değişkenlerin incelendiği bu araştırmada elde edilen sonuçlar şunlardır

- Genel olarak ifade edildiğinde, öğrencilerin maneviyat algıları oldukça yüksek bir düzeyde bulunmaktadır.
- Maneviyat, öğrencilerin yaşamlarındaki zorluklarla başa çıkmada önemli bir faktördür.
- Öğrencilerin çoğunluğu yaşamlarında aşkın bir varlığa veya ilaha inanmaktadır.
- Öğrenciler, dini etkinliklere katılma, hayatlarını manevi değerlere göre yaşama, maneviyatlarını güçlendirmek için bazı manevi egzersizler (zikir, meditasyon, dua vb.) yapma, maneviyatla ilgili bir eğitim olduğunu fark ettiklerinde katılma, maneviyat konusunda eğitim almanın gerekliliğine inanma gibi manevi uygulamalara orta düzeyde katılımında bulunmaktadır.
- Öğrencilerin hayatın anlamını arama konusunda oldukça yüksek bir duyarlılığa sahip oldukları ifade edilebilir.

- Öğrenciler, hayata dair bir hoşnutluk duygusu hissetme, büyük bir boşluk hissetmeme, hayatlarının amacını bulma, kendi benliklerinden mutluluk duyma gibi manevi hoşnutluk konularında orta düzeydedirler.
- Öğrencilerin ilahi bir güce bağlanma konusunda oldukça yüksek düzeyde algılara sahip oldukları belirtilebilir.
- Öğrenciler, enerjisine inandıkları şeyleri üzerlerinde taşıma, yedikleri şeylerin enerjisinin onları etkilediğine inanma, her canlının bir enerji taşıdığına inanma gibi konularda orta düzeyde algılara sahiptirler.

Bu bulgular, öğrencilerin maneviyat algılarının genel olarak yüksek bir düzeyde olduğunu göstermektedir. Maneviyatın, öğrencilerin yaşamlarındaki zorluklarla başa çıkmada önemli bir rol oynadığı ve çoğunluğunun yaşamlarında aşkın bir varlığa veya ilaha inandığı belirlenmiştir. Ayrıca, öğrencilerin manevi uygulamalara orta düzeyde katılım gösterdikleri ve hayatın anlamını arama konusunda yüksek bir duyarlılığa sahip oldukları tespit edilmiştir. Manevi hoşnutluk boyutunda ise öğrencilerin orta düzeyde olduğu gözlemlenmiş, ilahi bir güce bağlanma konusunda ise oldukça yüksek düzeyde algılara sahip oldukları belirtilmiştir. Ayrıca, öğrencilerin enerjiyle ilgili inançlarda orta düzeyde algılara sahip oldukları belirlenmiştir. Bu sonuçlar, maneviyatın öğrencilerin yaşamlarında önemli bir yer tuttuğunu ve bu konuda çeşitli manevi uygulamalara katılım gösterdiklerini göstermektedir.

Gençliğin, toplumun geleceğinin şekillenmesinde kilit bir rol oynadığı kabul edilir. Bu bağlamda, günümüzdeki gençlik kuşaklarından biri olan Z Kuşağı bireylerinin maneviyatlarını etkileyen unsurları çalışmamızın konusu olmuştur. Fiziksel, biyolojik, ruhsal ve sosyal faktörlerin gençlerin maneviyatını nasıl etkileyebileceğini inceledik ve bu etkileri belirlemeye çalıştık. Araştırmamızın odak noktası olan Z Kuşağı, günümüzde toplumun önemli bir parçasını oluşturan gençlerdir. Kuşaklar arasında farklılıkların gözlemlendiği bir dönemde, Z Kuşağı'nın maneviyatı üzerinde etkili olan unsurları anlamak önemlidir. Bu amaçla, aile okul, arkadaş çevresi, sosyal medya gibi faktörleri göz önünde bulundurduk.

Aile, genç bireyin manevi değerlere olan yaklaşımını belirleyen temel bir etkidir. Aile içinde edinilen inanç ve ibadet alışkanlıkları, gençlik yıllarında gelişmeye başlar ve genellikle maneviyatın temellerinin atıldığı bir dönemi oluşturur.. Sosyal medya, gençlerin dünya görüşlerini şekillendirmede ve bilgiye erişimde önemli bir araç haline gelmiştir. Teknolojinin sağladığı hızlı bilgi erişimi sayesinde gençler, farklı

düşünce akımlarına ve manevi içeriklere kolayca ulaşabilmektedirler. Ayrıca, sosyal medya platformları, gençler arasında yeni arkadaşlık dinamiklerinin ortaya çıkmasına olanak tanımaktadır.

Geleneksel arkadaşlık tanımlarının yanı sıra, sosyal medya gençler arasında coğrafi sınırları aşan ilişkilerin kurulmasına da olanak sağlamaktadır. Bu durum, gençlerin farklı kültürleri tanınması ve çeşitli manevi perspektifleri keşfetmesi açısından önemlidir. Dolayısıyla, sosyal medya kullanımı, gençlerin maneviyatı üzerinde etkili bir faktör haline gelmiştir.

Bu bağlamda, gençlerin manevi gelişimini desteklemek için aile ve sosyal medya arasında dengeyi sağlamak önemlidir. Aileler, çocuklarına manevi değerleri aşlamak için geleneksel yöntemlere ek olarak teknolojiyi de kullanabilirler. Aynı şekilde, gençlerin sosyal medya kullanımını dengelemeleri ve içeriklerini seçerken dikkatli olmaları gerekmektedir. Bu şekilde, gençler hem aileleriyle hem de dijital dünyayla uyumlu bir şekilde manevi değerleri keşfedebilir ve geliştirebilirler.

Liseli gençlerin maneviyatını artırmak için okulda ve okul dışında çeşitli faaliyetlerin düzenlenmesi büyük önem taşımaktadır. Özellikle, aile, sosyal medya ve arkadaş çevresi gibi faktörlerin etkisi göz önünde bulundurularak tasarlanmış programlar, gençlerin maneviyatını destekleyebilir ve geliştirebilir.

Okul ortamında düzenlenen maneviyatı artırıcı etkinlikler, gençlerin sosyal ve duygusal gelişimine katkı sağlayabilir. Manevi değerlere dayalı seminerler, grup tartışmaları, gençlerin iç dünyalarını keşfetmelerine ve manevi açıdan güçlenmelerine yardımcı olabilir. Bu tür faaliyetlerin tasarlanması ve uygulanması, gençlerin ihtiyaçlarına ve ilgi alanlarına uygun olarak yapılmalıdır. Ayrıca, gençlerin katılımını teşvik etmek ve desteklemek için eğiticiler, rehberlik uzmanları ve ailelerle işbirliği yapılmalıdır.

Bu çalışma, gençlerin maneviyatını etkileyen değişkenleri anlamak ve onları desteklemek için önemli bir adımdır. Elde edilen bulgular, gençlerin maneviyatını güçlendirmek için tasarlanmış programların geliştirilmesine ve uygulanmasına rehberlik edebilir. Sonuç olarak, gençlerin maneviyatlarını desteklemek, onların sağlıklı bir şekilde büyümelerine ve gelişmelerine yardımcı olabilir ve böylece toplumun geleceğini şekillendirmede önemli bir rol oynayabilir.

4.3. ÖNERİLER

Araştırmada elde edilen sonuçlara dayalı olarak aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

- Araştırma, Kütahya ilindeki çeşitli liselerdeki öğrencilerle sınırlı tutulmuştur. Ancak, Türkiye'nin farklı illerindeki liselerde de benzer bir çalışma yapılarak daha geniş bir örneklem grubuna ulaşılabilir ve sonuçların genellenebilirliği artırılabilir. Bu şekilde, farklı coğrafi bölgelerden ve farklı sosyoekonomik yapılarından öğrencilerin görüşleri dikkate alınarak daha kapsamlı bir analiz yapılabilir. Bu tür bir genişletme, araştırmanın sonuçlarını daha genel bir perspektiften değerlendirmeye olanak tanır.
- Lise öğrencilerinin maneviyatını artırmak için, dini eğitimin anaokulundan başlayarak verilmesi önerilebilir. Bu şekilde, öğrencilerin dini bilgi ve değerlerle erken yaşta tanışmaları ve bu konuda sağlam bir temel oluşturmaları sağlanabilir. Ayrıca, dini eğitimin sürekli olarak tüm eğitim basamaklarında devam ettirilmesi, öğrencilerin maneviyatlarını derinleştirebilir ve yaşamları boyunca bu değerleri daha etkin bir şekilde uygulamalarını teşvik edebilir. Bu yaklaşım, gençlerin manevi gelişimlerine destek olabilir ve toplumda daha sağlıklı bir manevi atmosfer oluşturabilir.
- Okullarda bulunan psikolojik danışmanlık ve rehberlik servisi, öğrencilere yönelik çeşitli faaliyetler düzenleyebilir. Bu faaliyetler arasında seminerler, maneviyat düzeyini arttırmaya yönelik etkinlikler, bireysel danışmanlık ve grup rehberliği çalışmaları yapılabilir.
- Psikolojik danışmanlık ve rehberlik öğretmenleri ile din kültürü öğretmenleri araların da işbirliği yaparak, liseli öğrencilere yönelik maneviyatı arttırmaya yönelik çeşitli faaliyetler düzenleyebilirler.
- Araştırmanın sınırlılıkları arasında, katılımcıların dindarlık ve maneviyat düzeylerinin kendi beyanlarına dayanarak ölçülmesi bulunmaktadır. Gelecekte yapılacak yeni bir çalışmada, geçerliliği ve güvenilirliği sağlanmış ölçeklerin kullanılmasıyla konu daha detaylı bir şekilde ele alınabilir ve değerlendirilebilir. Bu sayede, katılımcıların dindarlık ve maneviyat düzeylerine ilişkin daha sağlam verilere ulaşılabilir.
- Maneviyat düzeyi ile ilgili liseli öğrencilere uygulanan ankete farklı değişkenler eklenerek veya yeni bir anket çalışması yapılarak araştırma genişletilebilir.

- Lise düzeyindeki derslerde maneviyat kavramının önemi göz önüne alınarak bir müfredat programı hazırlanabilir.
- Liseli gençlerin maneviyat düzeylerini artırmada teknolojiden faydalanılarak çevrimiçi seminerler, yarışmalar ve çeşitli etkinlikler düzenlenebilir.
- Liseli öğrencilerin maneviyat düzeylerini artırmak için Hz. Peygamber'in (sav) gençlere yönelik uygulamaları incelenerek düzenlemeler yapılabilir. Hz. Peygamber'in (sav) gençlere duygusal olarak yaklaşması, onlara değer vermesi, eğitimlerine önem vermesi ve çeşitli sorumluluklar vermesi gibi yöntemler, liseli gençlere manevi uygulamaların nasıl yapılacağına dair ipuçları sağlayabilir.
- Lise öğrencilerinin maneviyat düzeylerini artırmak için okul dışında Diyanet İşleri Başkanlığı'ndan destek alınabilir. Diyanet İşleri Başkanlığı, dini bilgi ve değerlerin aktarılması konusunda uzmanlaşmış bir kurum olarak hizmet vermektedir. Bu kurumun desteğiyle öğrencilere çeşitli manevi etkinlikler düzenlenebilir, dini bilgi ve değerlerin daha derinlemesine öğrenilmesi sağlanabilir.
- Lise öğrencilerinin maneviyat düzeylerini artırmak için akran eğitimi oldukça etkili bir yöntem olabilir. Akran eğitimi, öğrencilerin kendi yaşlılarıyla bir araya gelerek birbirlerine destek olmalarını ve bilgi paylaşımında bulunmalarını sağlar. Bu tür eğitimler, genellikle daha rahat ve samimi bir ortamda gerçekleşir, bu da öğrencilerin daha iyi bir şekilde iletişim kurmalarına ve birbirlerini anlamalarına yardımcı olabilir. Akran eğitimi programları, lise öğrencilerine maneviyat konusunda bilgi vermek, duygusal destek sağlamak, birlikte dua etmek gibi faaliyetler içerebilir. Bu tür programlar, öğrencilerin manevi değerlere olan ilgilerini artırabilir, onları birbirleriyle daha yakınlaştırabilir ve maneviyatlarına olumlu bir katkı sağlayabilir. Ayrıca, bu programlar öğrencilere liderlik becerileri kazandırabilir ve empati yeteneklerini geliştirebilir.
- Çevreme Duyarlıyım, Değerlerime Sahip Çıkıyorum projesi kapsamı genişletilerek her okulda düzenli bir şekilde uygulanabilir. Ayrıca, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın rehberliğinde yapılan etkinlikler, öğrencilere manevi yönden destek olabilir ve toplumda manevi bir birlik duygusu oluşturabilir. Bu tür işbirlikleri, gençlerin manevi gelişimine katkıda bulunabilir ve toplumda daha sağlıklı bir manevi atmosferin oluşmasına yardımcı olabilir.

EKLER

Ek-1: Kişisel Bilgi Formu

Kişisel Bilgi Formu

1. Cinsiyetiniz
☐ Kız
☐ Erkek
2. Yaşınız
☐ 14
☐ 15
☐ 16
☐ 17 ve üstü
3. Kaç kardeşiniz var?
☐ Yok
☐ 1
☐ 2
☐ 3 ve üstü
4. Anneniz ve babanız birlikte mi?
☐ Evet
☐ Hayır
5. Evde anne baba ve kardeşler dışında kalanlar (dede, nine vb) var mı?
☐ Evet
☐ Hayır
6. Ailenizin aylık gelir durumu?
☐ 8.000 TL'den az
☐ 8.000 TL - 10.000 TL
☐ 10.000 TL - 15.000 TL arası
☐ 15.000 - 20.000
☐ 20.000 TL ve üstü
7. Sosyal medya hesaplarından en çok hangisini kullanıyorsunuz?
☐ Twitter
☐ Facebook
☐ Instagram
☐ Tiktok
☐ Diğer
8. Hangi okul türünde öğrenim görüyorsunuz?
☐ Devlet Lisesin de öğrenim görüyorum
☐ Özel Lisede öğrenim görüyorum
9. Okul dışında herhangi bir dini eğitim aldınız mı?
☐ Evet
☐ Hayır
10. sınav kaygısı taşıyor musunuz ?
☐ Evet
☐ Hayır

Ek-2: Maneviyat Ölçeği

Elinizdeki ölçek bireyin maneviyatının farklı boyutlarını ölçmek üzere hazırlanmıştır. Ölçekte 27 Adet soru bulunmaktadır. Her bir ifadeyi okuduktan sonra, kendinizi değerlendirip sizin için en uygun seçeneğin numarasını işaretleyiniz Lütfen her ifadeye mutlaka tek yanıt veriniz ve kesinlikle boş bırakmayınız. Katkılarınız için teşekkür ederiz. En uygun yanıtları vereceğinizi ümit eder katkılarınız için teşekkür ederiz.		(1) Bana Hiç Uygun Değil	(2) Bana Uygun Değil	(3) Bana Biraz Uygun	(4) Bana Oldukça Uygun	(5) Bana Tamamen Uygun
1.	Allah'ın beni sevdiğini hissediyorum					
2.	Bir sorunla karşılaştığımda dua ederim					
3.	Dini etkinliklere katılırım					
4.	Dua ettiğimde Allah'a kendimi yakın hissederim					
5.	Enerjisine inandığım şeyleri üzerimde taşıyım					
6.	Hayata dair bir hoşnutluk duygusu hissediyorum					
7.	Hayata gelmemin bir amacı olduğuna inanırım					
8.	Hayatımda büyük bir boşluk varmış gibi hissediyorum					
9.	Maneviyatım bana güç verir.					
10.	Yediğim şeylerin enerjisinin beni etkilediğine inanıyorum					
11.	Hayatımı manevi kabullerime göre yaşarım					
12.	Maneviyat stresli durumlarla başa çıkmamı sağlar.					
13.	Hayatımın amacını halen bulabilmiş değilim					
14.	Hayatta hiçbir şey sebepsiz olmaz					
15.	Hayatta iyilikle kötülüğün bir savaşı var					
16.	Her canlının taşıdığı bir enerji vardır					
17.	Her insan hayatının anlamını bulmaya çalışmalıdır					
18.	İlâhî bir gücün beni koruduğunu hissederim.					
19.	Kâinatta, aşkın (ilâhî) bir varlığın olduğuna inanıyorum.					
20.	Maneviyat hayatın anlamıyla ilişkilidir.					
21.	Maneviyata önem veririm.					
22.	Kâinatta her şeyin bir bütünün parçası gibi birbirine bağlı olduğuna inanırım.					
23.	Maneviyatım davranışlarım üzerinde etkilidir.					
24.	Maneviyatımı güçlendirmek için bazı manevi egzersizler (zikir, meditasyon, dua vb.) yaparım.					
25.	Maneviyatla ilgili bir eğitim olduğunu görürsem katılmaya çalışırım.					
26.	Olduğum kişi olmaktan mutlu değilim.					
27.	Maneviyat konusunda eğitim almak gerektiğine inanıyorum.					

Ek-3: Toplantı Tutanağı

Evrak Tarih ve Sayısı: 06.03.2023-124

KÜTAHYA DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği
Kurulu

TOPLANTI TUTANAĞI

Toplantı No : 2023/02
Toplantı Tarihi : 28.02.2023
Toplantı Saati : 14:00
Toplantı Yeri : Rektörlük Toplantı Salonu

GÜNDEM

6. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü'nün 15.02.2023 tarihli ve 180290 sayılı yazısı gereğince; Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Halil İbrahim ACAR'ın "*Z Kuşağının Maneviyat Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*" başlıklı akademik çalışmasında kullanılmak üzere, uygulama, görüşme ve anket yapma talebinin etik açıdan uygunluğu üzerine görüşme.

KARAR

6. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü'nün 15.02.2023 tarihli ve 180290 sayılı yazısı gereğince; Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Halil İbrahim ACAR'ın "*Z Kuşağının Maneviyat Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*" başlıklı akademik çalışmasında kullanılmak üzere, uygulama, görüşme ve anket yapma talebinin etik açıdan uygunluğu üzerine görüşüldü.

Yapılan görüşmeler ve değerlendirmeler sonucunda, çalışma kapsamında yapılacak olan uygulama, anket-görüşme sorularının ve ölçeklerin, gerekli izinlerin alınması kaydıyla, fikri, hukuki ve telif hakları bakımından sorumluluğu başvurucuya ait olmak üzere etik açıdan uygun olduğuna oy birliği ile karar verildi.

Prof. Dr. Ali ÇELİK
Başkan

Prof. Dr. Abdullah İLGAZİ
Üye

Prof. Dr. Çetin ÖZDİLEK
Üye

Prof. Dr. Muhammed Sait
GÖKALP
Üye

Prof. Dr. Orhan ELMACI
Üye

Prof. Dr. Ramazan KILIÇ
Üye

Prof. Dr. Selda MANT MENAY
Üye

Adres: Evliya Çelebi Yerleşimi Tarzınlı Yolu 10. Km 43100 KÜTAHYA
Telefon: 0 274 443 43 43 Faks: 0 274 265 2014
e-Posta: etikkurul@cpu.edu.tr Web: http://www.dpu.edu.tr
Kep Adres: dumlupinaruniversitesi@hs01.kep.tr

Bilgi için: Ebru Yüce
Unvanı: Raportör
Tel No: 0274 443 16 65-1655

Bu belge, güvenli elektronik imza ile onaylanmıştır.

Ek-4: İzin Belgesi

✓
T.C.
KÜTAHYA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

03/05/2023

Sayı : E-53490996-44-75503761
Konu : Etkinlik İzni

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : a) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nün 2020/02 nolu Genelgesi.
b) Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Rektörlüğü'nün 18/04/2023 tarihli ve 75035716 kayıt sayılı yazısı.

İlgi (a) genelge doğrultusunda, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Rektörlüğü'nün ilgi (b) yazısında, Lisansüstü Eğitim enstitüsü Manevi danışmanlık ve Rehberlik Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Halil İbrahim ACAR'ın "**Z Kuşağının Maneviyat Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi**" konulu tez çalışması kapsamında ilimiz merkezinde bulunan tüm resmi ve özel liselerde öğrenim gören öğrencilere yönelik uygulamak istediği belirtilmektedir.

İl Millî Eğitim Şube Müdürü Mustafa TOPUZ' un başkanlığında toplanan değerlendirme komisyonu yapmış olduğu inceleme sonucunda söz konusu etkinlik izni uygulama çalışmasının uygulanabilir olduğuna karar vermiş olup, eğitim - öğretimi aksatmadan, konunun dışına çıkmamaları, bütün sorumluluğun ilgililere ve okul müdürlüğüne ait olmak üzere yukarıda belirtilen anket çalışmasının tamamlandıktan sonra bir örneğinin Müdürlüğümüze verilmek üzere yapılmasını;

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Hasan BAŞYİĞİT
İl Millî Eğitim Müdürü

OLUR
Hasan ERKAL
Vali a.
Vali Yardımcısı

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>

KAYNAKÇA

- Acar, A. K. (2022). İmkan ve zorluklarıyla gençlik dönemi din eğitimi. *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 13, 25-46.
- Acar, F. (2023). *Covid-19 salgını döneminde lise öğrencilerinin maneviyat ve psikolojik sağlamlık düzeyleri arasındaki ilişki üzerine bir araştırma* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Kütahya.
- Acar, F. ve Han, B. (2022). Covid-19 salgını döneminde liseli öğrencilerin psikolojik sağlamlık ve maneviyat düzeyleri arasındaki ilişki. *Siirt Eğitim Dergisi*, 2(2), 92-114.
- Acar, M. C. ve Apak, H. (2020). Sosyal hizmet uygulamasında din ve maneviyatın rolü ile manevi yönelim arasındaki ilişkinin incelenmesi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 15(24), 2505-2527.
- Acar, R. (2023). *Üniversite öğrencilerinin maneviyat ve sürekli kaygı düzeyleri arasındaki ilişki* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Acat, B. (2019). *Ergenlerde dindarlık, değerler, internet bağımlılığı ve hayat memnuniyeti ilişkisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Adıgüzel, O., Ekşili, N. ve Batur , H. (2014). Kuşakların değişen yüzü ve y kuşağı ile ortaya çıkan yeni çalışma tarzı: Mobil yakalılar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19, 165-182.
- Aka. (2017). *Kamu ve özel sektörde çalışan yöneticilerin kuşak farklılıkları ve örgütsel bağlılık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi: İzmir ilinde bir araştırma* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Estitüsü, İzmir.
- Akbulut, B. (2020). *Yoksul aile bireylerinin yoksulluğa ilişkin nedensel atıfları ile spiritüel iyi oluşları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

- Akbulut, S. (2018). *Erişkinlerde sosyal medya bağımlılığı, beden imajı, sosyal anksiyete ve benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ak Tulgar, M. (2020). Dijital yerlilerin mobil reklamlardaki rolü ve tercihleri üzerine bir araştırma. *Uluslararası Halkla İlişkiler ve Reklam Çalışmaları Dergisi*, 3(2), 131-155.
- Altınok, A. (1994). *Din kültürü ve ahlak bilgisi öğretiminin lise öğrencileri davranışları üzerine etkisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Altıparmak, Ş. (2021). *X Y Z kuşağına mensup kadınların din algılarının karşılaştırılması: Konya örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karatay Üniversitesi Lisans Eğitim Enstitüsü, Konya.
- Apak, H. (2017). *Sosyal hizmet ve maneviyat: sosyal çalışmacılar üzerine bir alan araştırması* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova.
- Arslan, H. ve Şener, D. K. (2009). Stigma, spiritüalite ve konfor kavramlarının Meleis'in kavram geliştirme sürecine göre irdelenmesi. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 2(1), 51-58.
- Arvas, F. B. (2018). Kişisel değerler ve dindarlık ilişkisi üzerine bir inceleme. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7(5), 40-63.
- Atalay, D. (2006). Aile dindarlığının gençlerin dindarlığına etkisi üzerine bir araştırma. İçinde H. Hökelekli (Ed.), *Dindarlık olgusu* (ss.185-208). Bursa: Kurav yayınları.
- Aydın, N. (2020). *Z kuşağı ve din* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aydın C. (2017). Üniversite öğrencilerinin dini tutum ile hayattaki anlam düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(4), 89-108.
- Ayten, A. (2012). *Tanrıya sığınmak* (2. Basım). İstanbul: İz Yayınları.

- Ayten, A., Öztürk, G. G., Kenan, S., Eyüp E. (2012). Dini başa çıkma, şükür ve hayat memnuniyeti ilişkisi: hastalar, hasta yakınları ve hastane çalışanları üzerine ampririk bir araştırma. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 12(2), 45-79.
- Babacan, M. E. (2019). Teknoloji kullanmak iletişim kurmak değildir: Kuşakların iletişim pratikleri üzerine. *Sosyoloji Divanı Sosyoloji Dergisi*, 7(13), 47-55.
- Bahadır, A. (1994). *Ergenlik döneminde dini şüphe ve tereddütler* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Bahçekapılı, M. (2010). *Ortaöğretim din kültürü ve ahlak bilgi dersinin öğrencilerin dini duygu, düşünce ve davranışları üzerindeki etkisi (İstanbul Avrupa yakası örneği)* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bahçekapılı, M. (2011). Din ve ahlâk eğitiminin ergenlerin kişilik gelişimine katkısı. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 9(22), 7-42.
- Baynal, F. (2015). Yetişkinlerde dindarlık ve ruh sağlığı ilişkisinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi*, 4(1), 206-231.
- Bayraktar, M. M. (2017). Gençlik döneminde görülen obsesif kompulsif belirtinin inanç, ibadet ve dini bilgi düzeyi gibi bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Marife Dini Araştırmalar dergisi*, 17(1), 151-175.
- Bayraktar, O. (2020). *Z kuşağına ilişkin ortaokul öğretmenlerinin görüşleri ve beklentileri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bayyigit, M. (1989). *Üniversite gençliğinin dini inanç ve tutum ve davranışları üzerine bir araştırma: Selçuk Üniversitesi öğrencileri üzerine bir anket uygulaması* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Berkup, S. B. (2015). *Sosyal ağlarda bireysel mahremiyet paylaşımı: X ve Y kuşakları arasında karşılaştırmalı bir analiz* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Bilgin, B. (1980). *Türkiye’de din eğitimi ve liselerde din dersleri* (1. Basım). Ankara: Emel Matbaacılık.

- Bodur, H. ve Korkmaz, S. (2017). İlahiyat öğrencilerinde sosyal medya kullanımı ve dindarlık ilişkisi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 30, 329-351.
- Büyüköztürk, Ş. vd. (2018). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri* (25. Basım). Ankara: Pegem Akademi.
- Cebeci, S. (1996). *Din eğitimi bilimi ve Türkiye'de din eğitimi* (3. Basım). Ankara: Akçağ Yayınları.
- , (2010). Bir din eğitimi yaklaşımı olarak dini danışma ve rehberlik. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 8(19), 53-69.
- Cohen, A. (2002). The importance of spirituality in well-being for Jews and Christians. *Journal of Happiness Studies*, 3, 287-310.
- Coşkunsever, A. (2017). Dezavantajlı ergenlerin dini yükleme ve ibadetlerinin ruh sağlığı üzerindeki etkileri (Bursa ve Şanlıurfa / ÇODEM Örneği). İçinde H. Hökelekli (Ed.), *Din değerler ve sağlık* (1. Basım) (ss. 419-460). İstanbul: Dem Yayınları.
- Çapak, İ. ve Ferah, N. (2013). Şiddet suçlarına sürüklenen ergenlerde dini potansiyeller. *İslami İlimler Dergisi* 8(2), 57-92.
- Çın, A. (2020). İlk çocukluk döneminde çocuğun din eğitimi ve ailenin din eğitimine etkisi (Diyarbakır örneği). *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(74), 692-709.
- Demiroğlu, B. (2021). *Yetişkinlerin maneviyat ve sosyal medya bağımlılık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Demiröz, H. (2021). *Ergenlerde çoklu zekâ, dindarlık ve maneviyat ilişkisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Devellioğlu, F. (2016). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lügat* (32. Basım) (A.S. Güneyçal ve M. Çiçekler, Düz.). Ankara: Aydın Kitapevi Yayınları.
- Dinçel, E. (2006). *Ergenlik dönemi gelişimsel ödevler ve psikolojik problemler* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Doğan, M. (1994). *Temel büyük Türkçe sözlük* (1. Basım). İstanbul: Bahar Yayınları.

- Duracak, A. (2021). *Pandemi sürecinde palyatif bakım hastalarına bakım verenlerin spiritüel iyi oluş ve depresyon düzeylerinin bakım yüklerine etkisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Manisa.
- Dursun, N. (2019). *Evli ve bekâr bireylerin yaşamın anlamı ve maneviyat düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Düzgüner, S. (2013). *Maneviyat algısı ve diğerkâmlıkla ilişkisi (kan bağışi örneğinde Türkiye ve Amerika karşılaştırmalı nitel bir araştırma)* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Necmettin Erbakan Üniversite Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Düzgüner, S. ve Soykök, M. (2020). *Gençlere yönelik manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri* (1. Basım). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Ekici, Y. (2023). *Devlet yurtlarında kalan üniversite öğrencilerinde maneviyat ile kaygı ve yalnızlıkduygusu arasındaki ilişkinin incelenmesi: İstanbul ili örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ekşi, H. ve Çiftçi, M. (2017). Lise öğrencilerinin promlemlı internet kullanım durumlarının dini inanç ve ahlaki olgunluk düzeylerine göre yordanması. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 4(2), s. 181-206.
- Erin, B. (2019). *Türkiye'de işveren markasının önemi ve işveren markasının, Y Ve X kuşağı açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Erol, A. (2020). *Rehber öğretmenlerin manevi yönelim düzeylerinin bazı değişkenler açısından değerlendirilmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mardin Artuk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Mardin.
- Es, M. (2018). *Sağlık bilimleri öğrencilerinin maneviyat ve manevi bakım algılarının incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Başakşehir Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Evrin, K. (2019). *Z bir kuşağı anlamak* (11. Basım). İstanbul: Mundi yayınları.
- George, D., & Mallery, P. (2010). *SPSS for Windows step by step. A simple study guide and reference* (1st ed.). Boston MA: Pearson Education.

- Gialamas, S., Pelonis, P., & Cherif, A.H. (2013). Creating an institutional culture that fosters innovation in education. *Journal of Higher Education*, 28(1), 70-80.
- Gomez, R., & Fisher, J. W. (2005). The spiritual well being questionnaire: Testing for model applicability, measurement and structural equivalencies, and latent meandifferences across gender. *Personality and Individual Differences*, 39(8), 1383-1393.
- Göker, H. (2023). *Bağlanma stillerinin affetme eğilimi ve maneviyatla ilişkisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Göksel, A. ve Güneş, G. (2017). Kuşaklar arası farklılaşma: X ve Y kuşaklarının örgütsel sessizlik davranışı bağlamında analizi. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(3), 807-828.
- Gözen, G. N. (2022). *Covid 19 sürecinde salgın hastalık kaygısı, dini başa çıkma, spiritüel iyi oluş ve huzurun incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Günay, Ü. (1999). Dinin bireysel ve toplumsal boyutu. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 41(4), 91-117.
- Gürsu, O. (2015). Ergenlik dönemi dindarlığı ile ruh sağlığı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 34(34), 49-75.
- Gürsu, O. ve Ay, Y. (2018). Din, manevi iyi oluş ve yaşlılık. *Journal of International Social Research*, 11(61), 1176-1190.
- Hackney, C.H., & Sanders, G.S. (2003). Religiosity and mental health: A meta-analysis of recent studies. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 42(1), 43-55.
- Hayta, A. (2006). İbadetler ve ruh sağlığı. İçinde H. Hökelekli (Ed.), *Gençlik din ve değerler psikolojisi* (2. basım) (ss. 137-179). İstanbul: Dem Yayınları.
- Hökelekli, H. (2006). Gençlik ve din. İçinde H. Hökelekli (Ed.), *Gençlik din ve değerler psikolojisi* (2. basım). İstanbul: Dem Yayınları.
- (2010). *Din psikolojisine giriş* (8. Basım). İstanbul: Dem Yayınları.
- İmamoğlu, A. ve Yavuz, A. (2011). Üniversite gençliğinde dini inanç ve umutsuzluk ilişkisi. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13(23), 205-244.

- Idler, E.L. (1987). Religious involvement and the health of the elderly: Soe hypotheses and an initial test. *Social Forces*, 66(1), 226-38.
- Kaplan, E. (2020) *Evde yatağa bağımlı hastaya bakım veren bireylerde bakım yükü ve spiritüel iyi oluş ilişkisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Okan Üniversitesi Sağlık Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kapucu Öztürk, C. (2023). *Özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin maneviyat ve psikolojik sağlamlık ilişkisi üzerine bir araştırma* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Kütahya.
- Karaca, F. (1997). *Psikolojik açıdan ölüm ve dini inanç ilişkisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Karasar, N. (2020). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar ilkeler teknikler* (35. Basım). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kayıklık, H. (2002). Bireysel dindarlığın psikolojik kaynakları. *Dini Araştırmalar Dergisi*, 5(13), 27-40.
- Kendirli, A. (2023). *Kadın konukevleri: Kadına şiddet ve maneviyat algısı* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Keskin, E. N. (2019). *Oy verme davranışının kuşak teorisi ve politik pazarlama çerçevesinde inceleme: 2017 referandumu üzerine bir araştırma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Kılıç, F. (2019). *Çocuk evlerinde çalışan bakım elemanlarında psikolojik sermaye algısı, iş doyumu ve maneviyat arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kılınçer, H. (2017). Manevi danışmanlık ve rehberlik (MDR) üzerine: Psikoloji, ilahiyat ve tıp alanlarında maneviyat ve MDR algısı. İçinde A. Ayten (Ed.), *Manevi danışmanlık ve rehberlik teori ve uygulama alanları* (ss. 19-60). İstanbul: Dem Yayınları.

- Kızılırmak, Ö. (2015). *Genç yetişkinlerde yaşamda anlamın maneviyat ve kişilik özellikleri açısından incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- King, D.E., Cummings, D., & Whetstone, L. (2005). Attendance at religious services and subsequent mental health in midlife women. *International Journal of Psychiatry in Medicine*, 35(3), 287–97.
- Koç, M. (2003). Ergenlik döneminde dua ve ibadet psikolojisi üzerine teorik bir yaklaşım. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7(1), 373-398.
- (2004). Gelişim psikolojisi açısından ergenlik dönemi ve genel özellikleri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(17), 231-238.
- Korkut, G. Tuna Uysal, M. (2017). Gençlerin ve yaşlıların yaşlılık sürecine ilişkin görüşleri: Karşılaştırmalı bir çalışma. *Journal of Awareness*, 2(3S), 565-584.
- Köktaş, M. E. (1993). *Türkiye’de dini hayat* (1. Basım). İstanbul: İşaret Yayınları.
- Kula, M. N. (2005). *Bedensel engellilik ve dini başa çıkma* (1. Basım). İstanbul: Dem Yayınları.
- Kuşcu, H. (2004). *Türkçe sözlük* (42. Basım). İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Latif, H. ve Serbest, S. (2014). Türkiye’de 2000 kuşağı ve 2000 kuşağının iş ve çalışma anlayışı. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 2(4), 132-163.
- Lüküslü, D. (2005). Farklı kitaplardan farklı açılardan gençlik analizleri. *Birikim*, 196, 69-73.
- Masat, S. (2018). *Onkoloji hastalarında psikososyal sorunlar ile manevi yönelim ve dini başa çıkma tarzları arasındaki ilişki* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Mehmedoğlu, A. (2006). İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin değer yönelimleri ve dindarlık-değer ilişkisi (M.Ü. İlahiyat Fakültesi örneği). *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 30, 133-67.
- Memiş, H. (2018). *Manevi danışmanlık uygulamalarının ergenlerin ergenlik sorunlarıyla başa çıkma düzeylerine etkisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Meydan, H. (2015). *Din eğitiminde manevi boyut* (1. basım). İstanbul: Dem Yayınları.

- Milli Eğitim Bakanlığı. (2023, 03 Ekim). *Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2022/2023*. Erişim Adresi: https://sgb.meb.gov.tr/www/icerik_goruntule.php?KNO=508.
- Nacak, İ. (2019). Kuşak sosyolojisi: Kavramsal ve metodolojik temeller. *Sosyoloji Divanı*, 7(13), 9-29.
- Nurkan, A. (2020). *Yetişkinlerin spiritüel iyi oluş düzeyleri ile bağlanma stilleri ve olumlu sosyal davranış düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Odabaşı, F. (2016). *Gençlerde din ve sivil itaatsizlik* (1. Basım). İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Odabaşı, F. ve Aydın, N. (2020). Muhafazakâr ailelerin ‘dijital yerli’ çocukları Z kuşağı üzerine nitel bir araştırma. *Toplum Bilimleri Dergisi* 14(29), 56-90.
- Ok, Ü. (2007). İnanç bakım ve danışmanlığı: bir model geliştirme denemesi (1. Basım). Ankara: Diyanet İşleri Bakanlığı Yayınları.
- , (2012). Din psikolojisinin kullanım alanları: Dini danışmanlık ve rehberlik. İçinde F. Karaca (Ed.), *Din psikolojisi* (ss. 1-29). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.
- Ögcem, E. (2018). *Ateizmden aklın Tanrısına* (1. Basım). Bursa: Emin Yayınları
- Özdoğan, Ö. (2006). İnsanı anlamaya yönelik bir yaklaşım: Pastoral psikoloji. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 47(2), 127-141.
- Özel, İ. (2003). *Ergenlik döneminde dua* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Öztürk Akyıldız, Y. (2019). *Üniversite öğrencilerinde bilinçli farkındalık düzeyi ile dindarlık düzeyi arasındaki ilişki* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Parladır, S. (1996). *Din eğitimi bilimine giriş* (1. Basım). İzmir: Anadolu Matbaacılık.
- Pehlivan, Ö. (2002). *Bireyin dini tutum ve davranışlarına etki eden anne baba davranışları ve diğer çevre faktörleri (14 - 17 yaş grubu)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.

- Pehlivan, A. (2018). *Manevi bakım ve danışmanlığın imam hatip ortaokul öğrencilerinin ruh sağlığı ve manevi iyi oluşlarına etkisi* (Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi). Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Peşembe, E. (1999). Genç-aile ilişkilerinde uyumun sağlanmasında dinin fonksiyonel rolü üzerine. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11(11), 7-20.
- Püsküklüoğlu, A. (1985). *Çağdaş Türkçe sözlük* (1. Basım). İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Rothman. (2016, 3 May). *A tsunami of learners called generation Z. Public Safety: A state of mind online journal*, Retrieved from: http://www.mdle.net/JoumaFA_Tsunami_of_Learners_Called_Generation_Z.pdf.
- Sarı, R. E. (2022). *Üniversite öğrencilerinde duygusal zekâ, maneviyat ve psikolojik iyi oluş düzeylerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Seyyar, A. (2007). *Sosyal hizmetlerde manevi bakım* (1. Basım). Ankara: Şeftali Eller Yayınları.
- (2015). *İslami değerler açısından manevi sosyal hizmetler* (1. Basım). İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Sezgin, A. K. (2023). *Lise öğrencilerinin internet bağımlılığı, maneviyat ve iyi oluş düzeyleri arasındaki ilişki* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Sezgin, K. ve Han, B. (2022). 21. yüzyıl öğrenenleri olarak Z kuşağı. İçinde M. Gültekin, T. Yazar, B. Oral (Ed.), *21. Yüzyıl becerileri bakış açısından eğitim ve öğretimde farklı yaklaşımlar* (1. Basım). Ankara: Pegem Akademi.
- Söylev, Ö. F. (2017). Dini danışma ve rehberliğin temel kavramları ve tarihi arka planı üzerine. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 21(1), 255-296.
- (2020). *Manevi bakım ve danışma psikolojisi kavram, kuram ve uygulamalar*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- (2022). *Suçta sürüklenmiş çocuklar ve maneviyat* (1. Basım). Ankara: Sonçağ Yayıncılık.

- Şahin, A. (1999). *İlahiyat tıp ve mühendislik fakültelerinde okuyan öğrencilerde dini hayatın boyutları üzerine karşılaştırmalı araştırma* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Şahin, G. (2009). *Yetişme yurdunda ve ailesi yanında yaşayan ergenlerin bağlanma stilleri ile kimlik statüleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Şenturan, Ş., vd. (2016). X ve Y Kuşağı Yöneticilerinin İş Değerleri Algısı ve Farklılıkları. *İşletme ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(3), 171-182.
- Şimsek, S. (2018). *Ortaöğretim öğrencileri arasında yaygınlaşan ateizm ve deizm düşüncesini önlemede din eğitiminin önemi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ağrı.
- Şirin, T. (2017). Üniversite öğrencilerinin dini tutumları ile ruh sağlığı ilişkisinin incelenmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(4), 65-88.
- , (2018a). *Manevi danışmanlıkta ihsan modeli* (1. Basım). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- , (2018b). Maneviyat Ölçeği'nin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Turkish Studies*, 13(18), 1283-1309.
- , (2019). Evli çiftlerin spiritüel iyi oluşları ile evlilik doyumları arasındaki ilişki. *Ekev Akademi Dergisi*, 23(77), 389-410.
- Taşbaş, F. R. (2023). *Suriyeli sığınmacıların maneviyat düzeyi ile sosyokültürel uyumu arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri enstitüsü, Ankara.
- Taşkın, O. (2018). *Ortaokul ve lise öğrencilerine göre din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin rol modelliği* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Türker-Küyel, M. (1986). Gençlik kavramı. *Erdem*, 2(4), 1-12.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2023, 02 Mart). *Nüfus istatistikleri portalı*, 2020. Erişim Adresi: <https://nip.tuik.gov.tr/?value=YasBagimlilikOrani>.
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri. (2023, 26 Eylül). Erişim Adresi: <https://sozluk.gov.tr/>.

- Toprak, Y. (2018). *Maneviyat, yaşam amaçları ve iyi oluş arasındaki ilişki* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tokat.
- Topuz, İ. (1999). *Üniversite öğrencilerinde dini tutum ve davranışlar* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Toruntay, H. (2011). *Takım rolleri çalışması X ve Y kuşağı üzerinde karşılaştırmalı* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tosun, C. (2001). *Din eğitimi bilimine giriş* (3. Basım). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Tosyalıoğlu, M. B. (2021). *Üniversite öğrencilerinde maneviyat ve psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Tuncer, A. ve Tuncer, M. (2016). Eğlence reklamlarının viral uygulamaları ve Z kuşağı üzerinden bir değerlendirme. *TRT Akademi*, 1(1), 210-229.
- Türk, E. (2015). *Türk eğitim sistemi ve ortaöğretim*. Ankara: Orta Öğretim Genel Müdürlüğü.
- Uluğ, Ö. (2008). *Üniversite öğrencilerinde depresyon düzeyine ebeveyn kaybının ve anne baba ayrılığının etkisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kocaeli.
- Uysal, V. (1995). İslami dindarlık ölçeği üzerine bir pilot çalışma. *İslâmî Araştırmalar Dergisi*, 8(3/4), 263-271.
- Williams, D.R, et al. (1991). Religion and psychological distress in a community sample. *Social Science and Medicine*, 32(1), 257–262.
- Yapıcı, A. (2012). Türk toplumunda cinsiyete göre dindarlık farklılaşması: Meta-analiz denemesi. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17(2), 1-34.
- Yapıcı, A. ve Koçak, A. (2017). Türkiye'de ruh sağlığı, maneviyat ve dindarlık: Meta-analitik bir değerlendirme. İçinde H. Hökelekli (Ed.), *Din, değerler ve sağlık* (ss. 65-115). İstanbul: Dem Yayınları.

- Yapıcı, A. ve Zengin, Z. S. (2003). İlâhiyat fakültesi öğrencilerinin değer tercih sıralamaları üzerine psikolojik bir araştırma: Çukurova Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(4), 173-206.
- Yavuz, K. (1983). *Çocukta dinî duygu ve düşüncenin gelişmesi* (1. Basım). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Yıldız, M. (1998). *Dini hayat ile ölüm kaygısı arasındaki ilişki üzerine bir araştırma* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Yılmaz, M. (2011). Holistik bakımın bir boyutu: Spiritualite, doğası ve hemşirelikle ilgisi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 14(2), 61-70.
- Yılmaz, M. K. ve Albayrak, İ. C. (2022). X, Y ve Z Kuşağı Tüketicilerin helâl gıdalara yönelik algıları, dindarlık düzeyleri ve helal gıda satın alma niyetleri arasındaki farklılıkların incelenmesi. *International Journal of Islamic Economics and Finance Studies*, 8(2), 172-199.
- Yorulmaz, E. (2021). *Hemşirlerde spiritüel iyi oluş ve bilinçli farkındalık düzeylerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi). Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yüksel, Z. (2020). Gençliğin anlam arayışında din eğitiminin katkısının incelenmesi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(1), 376-395.
- Zembilci, S. (2017). *Alternatif maneviyat arayışları: Siber maneviyat örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

DİZİN

-A-

Aile, v, viii, ix, xii, 32, 33, 38, 51, 85,
96
analiz, 77

-D-

Danışmanlık, 2, 3, 5, v, 27, 28, 29

-E-

Ergenlik, 97, 98, 100, 102, 103

-G-

Gençlik, v, vii, viii, 2, 3, 5, 6, 8, 38, 97,
100, 102, 105

-K-

Kuşak, v, viii, xii, xiv, 6, 9, 10, 12, 13,
14, 15, 17, 19, 41, 103

-L-

Lise, ix, x, xii, xiii, 2, 5, 31, 51, 67, 71,
80, 87, 88, 99, 104

-M-

Manevi, 2
Manevi Danışman, 2
Manevi Danışmanlık ve Rehberlik, 2
Maneviyat, 4, v, viii, ix, x, xii, xiii, xiv,
4, 5, 24, 27, 31, 36, 37, 39, 41, 45, 47,
48, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62,
63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 71, 72, 73,
74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83,
84, 88, 92, 99, 105, 106

-R-

Rehberlik, 2, 3, 5, v, 28

-T-

Teknoloji, 97

-Z-

Z kuşağı, v, vii, 2, 3, 4, 6, 8, 12, 13, 20,
21, 22, 36, 38, 39, 40, 44, 46, 84, 96,
97, 103, 104, 106